

Tisdagen den 15 maj

Tisdagen den
15 maj 1973

Kl. 13.00

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

§ 1 Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

§ 2 Meddelande ang. plena under återstoden av vårsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

Under återstoden av vårsessionen kommer de sammanträden, som i den reviderade preliminära tidplanen av den 26 april utsatts till kl. 11.00, att ta sin början kl. 10.00. Därigenom kommer samtliga plena fr. o. m. fredagen den 18 maj att börja kl. 10.00. Alla dessa sammanträden blir arbetsplena.

§ 3 Meddelande ang. dag för höstsessionens början

Herr TALMANNEN anförde:

Jag får meddela att jag kommer att kalla riksdagen att sammanträda till höstsession tisdagen den 16 oktober 1973 kl. 11.00.

§ 4 Föredrogs, men bordlades åter socialförsäkringsutskottets betänkande nr 19.

§ 5 Anslag till energiförsörjning, m. m.

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 49 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag till energiförsörjning m. m., propositionen 1973:112 angående vissa åtgärder på olje- och naturgasområdet jämte motion samt motioner angående resurspolitik och energiförsörjning.

Herr TALMANNEN yttrade:

I fråga om detta betänkande hålles gemensam överläggning för samtliga punkter. Under den gemensamma överläggningen framställles yrkanden beträffande samtliga punkter i betänkandet.

I det följande redovisas endast de punkter, vid vilka under överläggningen framställts särskilda yrkanden.

Punkten 1 (Resurspolitik och energiförsörjning)

I denna punkt hade behandlats de under den allmänna motionstiden väckta motionerna

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att de ekonomiska förutsättningarna för elproduktion i vindkraftverk undersöktes,

1973:814 av herr Fällin m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om tillsättande av en arbetsgrupp med uppgift att förbereda arbetet i en parlamentariskt sammansatt utredning med uppgift att utarbeta en hushållningsplan för naturresurser i enlighet med vad som anförts i motionen,

1973:817 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdes

1. att riksdagen skulle besluta att ett fristående energinstitut med i motionen angivna arbetsuppgifter inrättades,

2. att riksdagen skulle begära att den svenska regeringen undersökte förutsättningarna för nordiskt samarbete i vad gällde exploateringen av gas- och oljefyndigheter i Nordsjön,

1973:830 av herr Stjernström m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära skyndsamt utredning av förutsättningarna att upprätta ett utvecklingsprogram för elkraftproduktionen i Indalsälven med målsättningen att genom upprustning av de befintliga kraftverken och eventuellt byggande av s. k. pumpkraftverk väsentligt öka elkraftproduktionen och skapa flera sysselsättningstillfällen,

1973:835 av herr Wijkman (m) och fru Mogård (m) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att energiprognosutredningen fick till uppgift att med förtur behandla frågorna om energibeskattnings utformning och andra åtgärder som syftade till att åstadkomma ett rationellare och samtidigt miljövänligare utnyttjande av energiresurserna, bl. a. enligt de riktlinjer som angetts i motionen,

1973:836 av herr Wirtén m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t begära att bestämmelser infördes med innebörd att kollektivdebitering av kostnader för vatten-, el- och gasförbrukning i hushåll ej tilläts,

1973:1464 av herrar Gustafsson i Säffle (c) och Gustafsson i Byske (c),

1973:1467 av fru Hambræus (c) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till lagstiftning som förbjöd vidare utbyggnad av atomkraftverk, om det vid riksdagens prövning av atomkraftutbyggnadsprogrammet, såsom detta redovisats i statsverkspositionen bilaga 15, visade sig att riskerna nu och i framtiden förknippade med detta utbyggnadsprogram icke kunde accepteras från säkerhets- och miljösynpunkt,

1973:1468 av fru Hambræus (c) samt

1973:1471 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att

riksdagen skulle hos regeringen begära överförande av hela energisektorn i offentlig hand och i sådana former att långsiktiga hushållningsaspekter kunde bli vägledande och att forskning och utveckling kontrollerades av offentliga institutioner i Sverige.

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:814 om en resurspolitisk utredning,

2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:817 såvitt den avsåg nordiskt samarbete i vad gällde exploateringen av gas- och oljefyndigheter i Nordsjön (punkten 2),

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:817 såvitt den avsåg inrättande av ett energiinstitut (punkten 1),

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1468 såvitt den avsåg vissa tilläggsdirektiv till energiprognosutredningen (punkten 1),

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1468 såvitt den avsåg utredning angående alternativa metoder att utvinna energi (punkten 2),

6. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:835 angående visst uppdrag åt energiprognosutredningen,

7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:836 om förbud mot kollektivdebitering av kostnader för förbrukning av elektricitet m. m. i hushåll,

8. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:830 om utredning rörande ett utvecklingsprogram för elkraftproduktionen i Indalsälven,

9. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:350 om utredning rörande elproduktion i vindkraftverk,

10. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1471 om överförande av hela energisektorn i offentlig ägo,

11. att riksdagen

a) som sin mening gav Kungl. Maj:t till kännas vad utskottet anfört angående programmet för utbyggnad av kärnkraftsproduktionen i Sverige,

b) skulle avslå motionen 1973:1467,

12. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1464 om utredning rörande en enhetlig taxekonstruktion för högspänd elektrisk kraft.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande resurspolitisk utredning av herrar Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Wirtén (fp), Sjönell (c) och Svensson i Malmö (vpk) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under I bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:814 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om tillsättande av en resurspolitisk utredning i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. beträffande inrättande av ett energiinstitut av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Wirtén (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

under 3 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:817 punkten 1 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att förslag om inrättande av ett fristående energiinstitut snarast förelades riksdagen,

3. beträffande visst uppdrag åt energiprognosutredningen av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 6 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:835 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att energiprognosutredningen fick i uppdrag att med förtur behandla frågor om energibeskattningsens utformning m. m. i enlighet med vad reservanterna anfört,

4. beträffande kollektivdebitering av kostnader för el-, gas- och vattenförbrukning i hushåll av herrar Regnéll (m), Börjesson i Glömminge (c), Andersson i Örebro (fp), Wirtén (fp), Sjönell (c) och Hovhammar (m) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:836 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört angående åtgärder mot kollektivdebitering av kostnader för el-, gas- och vattenförbrukning i hushåll,

5. beträffande utvecklingsprogram för elkraftsproduktionen i Indalsälven av herr Börjesson i Glömminge, Sjönell och fru Hambræus (samtliga c) som ansett utskottet under 8 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:830 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om skyndsamt utredning rörande ett utvecklingsprogram för elkraftsproduktionen i Indalsälven i enlighet med vad reservanterna anfört,

6. beträffande utredning rörande elproduktion i vindkraftverk av herrar Andersson i Örebro (fp), Wirtén (fp) och Svensson i Malmö (vpk) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:350 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning av de ekonomiska förutsättningarna för elproduktion i vindkraftverk,

7. beträffande överförande av hela energisektorn i offentlig ägo av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet under 10 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1471 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till åtgärder för överförande av hela energienheten i offentlig ägo,

8. beträffande programmet för utbyggnad av kärnkraftproduktionen i Sverige av herrar Börjesson i Glömminge (c) och Svensson i Malmö (vpk) samt fru Hambræus (c) som ansett att utskottet under 11 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1467 skulle anta följande

*Förslag till**Lag om viss inskränkning i rätten att meddela tillstånd enligt atomenergilagen (1956:306)*

Härigenom förordnas, att sådant tillstånd att uppföra eller driva atomreaktor eller anläggning som avses i 2 § atomenergilagen (1956:306) icke får lämnas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till utgången av juni 1974.

Punkten 2.8 (Kraftstationer m. m.)

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i propositionen 1973:1 bilaga 15 (punkten I.F:1 s. 115 144 i utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 3 januari 1973) framlagda förslag hemställde utskottet

att riksdagen skulle

1. medge att statens vattenfallsverk fick disponera en från 200 000 000 kronor till 250 000 000 kronor ökad rörlig kredit i riksgäldskontoret,

2. till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett investeringsanslag av 1 318 000 000 kronor.

Reservation hade avgivits

9. beträffande anslag till Kraftstationer m. m. av herrar Börjesson i Glömminge (c) och Svensson i Malmö (vpk) samt fru Hambræus (c) som - under förutsättning av bifall till reservationen nr 8 - ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen skulle

1. medge att statens vattenfallsverk fick disponera en från 200 000 000 kronor till 250 000 000 kronor ökad rörlig kredit i riksgäldskontoret,

2. till Kraftstationer m. m. för budgetåret 1973/74 anvisa ett investeringsanslag av 1 281 000 000 kronor.

Punkten 3 (Vissa åtgärder på olje- och naturgasområdet)

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:112 angående vissa åtgärder på olje- och naturgasområdet, under åberopande av utdrag av statsrådsprotokollet över industriärenden för den 30 mars 1973, föreslagit riksdagen att

1. bemyndiga Kungl. Maj:t att

a) godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och vissa företag om bildande av ett aktiebolag för utredningssamarbete rörande import av naturgas från Sovjetunionen,

b) medge vattenfallsverket att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,

2. bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal mellan vattenfallsverket och vissa företag om bildande av ett aktiebolag för prospektering efter olja och naturgas utomlands enligt de riktlinjer chefen för industridepartementet angett,

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

3. medge att medel fick tas i anspråk från investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för teckning av aktier i de under 1 och 2 avsedda aktiebolagen i enlighet med åtagandena i respektive avtal.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1973:1947 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdt

att riksdagen skulle avslå förslaget om konsortialavtal mellan statens vattenfallsverk och vissa enskilda och kommunala intressenter och i stället besluta att allt utredningsarbete liksom kommande import och distribution av gas skulle ske i statlig regi,

att riksdagen skulle avslå förslaget att godkänna avtal mellan vattenfallsverket och vissa privata företag om bildande av ett aktiebolag för prospektering efter olja och naturgas utomlands och i stället fatta beslut om att sådan prospektering skulle ske inom ramen för ett helstatligt bolag.

Utskottet hemställde

att riksdagen skulle

1. i anledning av propositionen 1973:112 punkten 1 och med avslag på motionen 1973:1947 i ifrågavarande del bemyndiga Kungl. Maj:t att

a) godkänna avtal svarande mot nu träffat avtal mellan statens vattenfallsverk och vissa företag om bildande av ett aktiebolag för utredningssamarbete rörande import av naturgas från Sovjetunionen, dock med den ändringen att aktiekapitalet skulle utgöra minst 50 000 kronor.

b) medge vattenfallsverket att träffa överenskommelse om smärre ändringar i det av Kungl. Maj:t godkända avtalet.

2. med bifall till propositionen 1973:112 punkten 2 och med avslag på motionen 1973:1947 i ifrågavarande del bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och vissa företag om bildande av ett aktiebolag för prospektering efter olja och naturgas utomlands enligt de riktlinjer som chefen för industridepartementet angett.

3. med bifall till propositionen 1973:112 punkten 3 och med avslag på motionen 1973:1947 i ifrågavarande del medge att medel fick tas i anspråk från investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för teckning av aktier i de under 1 och 2 avsedda aktiebolagen i enlighet med åtagandena i respektive avtal.

Reservation hade avgivits

10. beträffande propositionen 1973:112 av herr Svensson i Malmö (vpk) som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen skulle

1. med avslag på propositionen 1973:112 punkterna 1 och 3, den sistnämnda i ifrågavarande del, och med bifall till motionen 1973:1947 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna att allt utredningsarbete rörande import av naturgas från Sovjetunionen liksom framtida import och distribution av sådan gas borde ske i statlig regi.

2. med avslag på propositionen 1973:112 punkterna 2 och 3, den

sistnämnda i ifrågavarande del, och med bifall till motionen 1973:1947 i ifrågavarande del som sin mening ge Kungl. Maj:t till känna att den i propositionen avsedda prospekteringen efter olja och naturgas utomlands borde ske inom ramen för ett helstatligt aktiebolag.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c):

Herr talman! Med anledning av näringsutskottets betänkande nr 49, som behandlar ganska stora elförsörjningsfrågor och åtgärder i anledning av proposition 112 på olje- och naturgasområdet, har vi från centern dels avlämnat en egen reservation, dels medverkat i fyra andra tillsammans med olika grupper i utskottet.

Jag vill börja från slutet av reservationslistan med de reservationer, som behandlar det område som under senare tid uppammat en ganska omfattande debatt, nämligen kärnkraftsenergin.

Vid produktion av energi för samhällets behov har man måst tillgripa utvinning av den energi som erhålles vid atomklyvning och därför måst anlägga atomkraftverk eller kärnkraftverk. Vid atomkraftverken får man ett avfall som är synnerligen svårt att ta vara på. Kärnkraftverken drivs med uran, och vid klyvningen av urankärnorna utsänder dessa radioaktiv strålning, som är ytterst farlig för människan och för allt levande i övrigt. Dessa radioaktiva produkter är också farliga på mycket lång sikt. Man räknar med att utstrålningen kan fortsätta i tusentals år, och ingen kan med säkerhet ange om det går att helt garantera en riskfri lagring.

Konsekvenserna av allt detta skall riksdagens ledamöter ta ställning till. Men samtidigt måste man säga att det är nästan orimligt att begära att vanliga riksdagsledamöter skall kunna bedöma alla faktorer på gott och ont som beslut i dessa frågor innebär. Naturligtvis är det tekniska experter och vetenskapsmän som får bli de avgörande rådgivarna till riksdagen och dess enskilda ledamöter.

När dessa experter och vetenskapsmän på ett område som detta har vitt skilda bedömningar om riskernas storlek och möjligheterna att på lång sikt klara av en förvaring av det riskabla avfallet, förvånar man sig inte över att det blir en debatt om detta. Man förvånar sig inte heller över att allmänheten ställer sig frågan: Hur skall detta utvecklas på lång sikt?

Ett ställningstagande i det här fallet är säkert lika svårt och ovisst som när frågan om flygplanet Viggen behandlades av riksdagen på sin tid.

Jag vill särskilt understryka att jag inte på något sätt vill förringa de alltmer ökade krav på energi som vårt moderna samhälle har och icke heller förringa den prognos på minskning av världens oljeförsörjning som experterna världen över nu varnar för.

Ledamoten av denna kammare Birgitta Hambræus har i två motioner tagit upp de problem som berör våra energifrågor och farorna med radioaktivt avfall och dess förvaring för framtiden. Vi är tre reseranter som i en reservation vill understryka att vi känner osäkerhet inför att kunna bedöma dessa stora och viktiga frågor i hela deras vidd just nu. Därför har vi föreslagit ett uppskov med utbyggnaden av kärnkraftproduktionen i Sverige under ett år. I konsekvens därmed har vi yrkat nedsättning för nästa budgetår av anslaget till kraftstationer med 37 miljoner kronor, vilket dock är endast ca 2,5 procent av det i

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

propositionen äskade beloppet; därav framgår hur stora dimensioner det är fråga om just på elförsörjningsområdet.

Vad säger då utskottsmajoriteten? Den har i viss mån gått med motionären och reservanterna en bit på vägen och har i avvikelse från propositionen uttalat varningar och en viss osäkerhet samt påbjuder viss försiktighet med det föreslagna utbyggnadsprogrammet för kärnkraftverk i Sverige.

Jag vill dock ånyo poängtera att vår reservation inte betyder att jag inte har klart för mig den alltmer stigande efterfrågan på energikraft. Som jag sade tidigare måste det förhållandet beaktas, men vi vill försöka få veta mera om kärnkraftens avigsidor och eventuella faror för framtiden, innan vi binder oss för ett utbyggnadsprogram på mycket lång sikt. Vi måste alla vara fullt medvetna om det oerhörda ansvar som ligger i samhällets beslut om en bred satsning på kärnkraft i dess nuvarande form. Det är inte bara fråga om att på ett tillfredsställande sätt ta vara på och förvara det radioaktiva avfallet, utan man låter också tanken beröra de oförutsedda problem som sammanhänger med producerande av ett avfall, som kan användas till atombomber med alla de risker det kan utgöra i framtiden, när lagren av sådant material kommer att öka alltmer. Man har ställt sig frågan: Hur kommer det att gå den gång man kanske kan framställa en atombomb i garaget och den kommer i händerna på olämpliga människor och organisationer?

Vetenskapen bör göra allt för att få fram andra energikällor, men jag är också medveten om att detta inte är lätt. För att på det formella och lagliga planet följa upp ett yrkande om uppskov, som jag nyss har nämnt, måste en ändring av atomenergilagen till. Vi har därför föreslagit att en lagändring införes med innehåll att sådant tillstånd att uppföra eller driva atomreaktor eller annan anläggning, som avses i 2 § atomenergilagen, icke lämnas och att beslutet om uppskov gäller till ingången av budgetåret 1974/75 eller t. o. m. den 30 juni 1974.

Vi reservanter anser att man har råd att vänta ett år för att få möjlighet att inhämta, analysera och taga ställning till ytterligare forskningsresultat och utvecklingstendenser.

Om jag skall gå vidare från slutet i reservationslistan så vill jag angående reservationen 5 anföra några synpunkter. Denna reservation avser en motion av herr Stjernström m. fl., som vill ha en undersökning om utbyggnad av kraftverken i Indalsälven. Här är ett alternativ som skulle kunna tänkas ge ytterligare möjligheter att öka produktionen av energi.

Utskottet avstyrker och menar att frågan kommer att lösas genom den Sehlstedtska utredningen. Vi är inte riktigt övertygade om det. Utredningen skall enligt direktiven sammanställa analyser och underlagsmaterial som möjliggör prövning i ett sammanhang av frågan om huvudälvarna i södra Norrland. Motionärerna föreslår att ett utbyggnadsprogram upprättas för elkraftproduktionen i Indalsälven, att befintliga verk upprustas och deras kapacitet utökas samt att ett pumpverk bygges.

Enligt uppgift är kommunerna längs Indalsälven intresserade och angelägna om att få ett program med sådan målsättning.

Slutligen kommer jag till reservationen 1, som gäller centerns

Tisdagen den
15 maj 1973Anslag till energi-
försörjning, m. m.

partimotion, nr 814, om en parlamentarisk arbetsgrupp för utarbetande av en hushållsplan för landets naturresurser i stort. Bara den delen i utskottsbetänkandet är ett stort ämne i sig som skulle kunna ge anledning till en diskussionskväll. I motionen anges några huvudlinjer, varefter man skulle kunna inrikta sitt arbete. Vi talar om att sträva efter en ökning av livslängden på förbrukningsartiklar. Detta avviker i någon mån från det under senare år förda talet om köp och släng. Man skulle i stället spara energi och man skulle spara på material genom att försöka förlänga livslängden på det som man förbrukar och kastar ganska snabbt. Vi tar upp frågan om återvinning av avfallsprodukter och strävan för ett mera globalt samarbete om naturresurserna i världen i stort. Vi tar också upp den debatterade frågan om bevarandet av vår värdefulla åkermark för framtiden.

Det var någon i denna kammare som för en tid sedan uttalade att jordbruksproblemen i de flesta av världens länder är sådana att jordbruksministern gläder sig när det blir en god skörd -- men i Sverige är det tvärtom.

Det kan komma en tid då man får se på jordens problem på annat sätt även i Sverige när det gäller just produkterna från vår åkerjord.

Utskottet menar att arbetet för en sådan arbetsgrupp som reservanterna föreslår skulle bli alltför omfattande. Det är klart att det skulle bli omfattande men likväl anser vi reservanter att arbetsgruppen är nödvändig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4, 5, 8 och 9.

I detta anförande instämde herr Persson i Heden (c).

Herr REGNÉLL (m):

Herr talman! Fast det sannerligen inte brukar vara brist på kammarledamöter, som känner sig manade att ta till orda i debatterna, så finns det faktiskt tillfällen, när man skulle önska att utomstående kunde få komma till tals här i riksdagen på samma sätt som de kan t. ex. i Europarådet eller i FN:s generalförsamling.

En sådan önskan känner man, när de problem som riksdagen skall ta ställning till kräver specialkunskaper av ett slag, som man inte kan räkna med hos oss riksdagsmän.

Dagens ärende är ett sådant. Det har redan herr Börjesson i Glömminge framhållit. Kärnkraften var någonting som inte behandlades i våra skolböcker, och vad vi senare kanske lyckats tillägna oss av kunskaper i ämnet är väl högst diletterantiskt. Att så är fallet med mig kan jag i varje fall klart deklarera.

Lyckligtvis kan vi i våra utskott räkna med möjligheten att få resonera med sakkunnigt folk. I näringsutskottets utlåtande redovisas, att vi där haft sådana tillfällen. För en vidare krets av riksdagsledamöter gavs en motsvarande möjlighet genom en sammankomst i regi av Sällskapet Riksdagsmän och forskare, RIFO, som följde strax efter den hearing vi haft i näringsutskottet.

Men vid båda tillfällena stötte vi på en ny svårighet: experterna är inte

Tisdagen den
15 maj 1973.

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

eniga. De har olika uppfattning i den svåra frågan om kärnkraftverken, lika väl som i många andra väsentliga frågor. Den gamla regeln gäller: Ein Professor ist ein Mann anderer Meinung.

Då återstår för oss, de s. k. beslutsfattarna, att väga en mans *ja* mot en annan mans *nej*. Det är sannerligen ingen avundsvärd uppgift, när experterna på båda sidorna är kända som kunniga och kloka personer.

I debatten har ibland gjorts gällande, att experternas bedömning – eller åtminstone den bedömning de offentligen redovisar – påverkats av intressegemenskap av olika slag. Personligen tror jag att den misstanken dess bättre inte är berättigad.

Att olika arbetsuppgifter och allmän inställning till tillvaron påverkar uppfattningarna är däremot självklart. Somliga värderar produktionsökning så högt att de är beredda att ta större risker. Andra menar att vi i första hand bör gardera oss mot risker; gör vi inte det, kan vi drabbas hårt i allt vårt välstånd. Somliga betonar starkare än andra de politiska riskerna. De kan med skäl peka på att det inte är många år sedan klara psykopater fattade besluten i vissa nationer; vad militärt bruk av kärnkraft, tillgänglig för många, skulle kunna innebära för fasor behöver man inte gå in på. Bara det utpressningshot som kan utövas genom innehav av atomvapen är ju högst betänkligt.

För oss här i riksdagen är det alltså alls inte lätt att föra denna debatt. Att den aktualiserats har varit värdefullt på många sätt, inte minst därför att den genom den uppmärksamhet den väckt har förts ut i vidare kretsar. Sedan massmedia observerat och rapporterat näringsutskottets behandling av frågan har man kunnat ta del av såvitt jag förstår mycket kvalificerade men samtidigt begripliga framställningar i många tidningar, både i dagstidningar och i publikationer av annat slag. Frågan har diskuterats på insändarsidorna och jag vet att den i hög grad har uppmärksammats på möten ute i landet.

De som tidigare har gjort gällande att man förtigt svarigheter och bekymmer i detta sammanhang har enligt min bedömning knappast haft rätt. Däremot har det väl varit riktigt att säga att debatten inte fått den allmänna spridning som den varit förtjänt av. Efter vad som skett här i vår, med den proposition som lagts med förslag om ett långsiktigt utbyggnadsprogram, med den behandling som propositionen fått i näringsutskottet, med en majoritet som uttalar sig till förmån för att man inte skall fastlägga långtidsplanen och med reservanter – herr Börjesson i Glömminge talade nyss för dem – som vill gå längre i restriktivitet, tror jag att man har nått fram till en punkt där debatten kommer att fortgå ute i samhället. Redan därigenom har man uppnått något mycket väsentligt.

Att vi genom de beslut som i dag träffas kommer att uppnå något väsentligt vill jag för min del däremot inte göra gällande. Det är ingen radikal förändring av regeringens tankegång som föreslås av majoriteten i näringsutskottet, och det är väl knappast heller något radikalt nytt som man skulle uppnå genom en anslutning till reservanternas linje. Samtliga är vi medvetna om de stora problem som är förknippade med utnyttjandet av kärnkraften. Vi är medvetna om att expert står mot expert. Vi är medvetna om de anspråk som från skilda håll ställes på

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

fortsatt utbyggnad av energitillgången. Vi är medvetna om det pris som det kan komma att kräva. Vad man än uppnår genom dagens beslut, vilket det nu blir, så ger det tillfälle till ytterligare eftertanke. Att sådana kan vara befogad är vi alla medvetna om.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan utom såvitt avser punkten I mom. 3, 6 och 7, där jag anslutit mig till reservationsyrkandena.

Herr WIRTÉN (fp):

Herr talman! I går startade fyra av världens oljerikaste länder, några av de s. k. OPEC-staterna i Mellanöstern, en nålstickspolitik gentemot de oljeberoende industriländerna som dess värre kan bli en inte alltför ovanlig realitet i fortsättningen. Vi får också vara beredda på att de här länderna försöker att nå bättre priser för den starkt efterfrågade oljan. Det kan komma att leda till betydligt mer drastiska åtgärder än den korta leveransstrejk som nu tillämpas. Dagens riksdagsdebatt om energifrågorna har genom den här aktualiteten spetsats med en orientalisk krydda på ett sätt som vi väl kunde ana men inget visste om när vi i näringsutskottet förberedde vårt betänkande nr 49.

Den här frågan om efterfrågan och priser på olja är för övrigt intressant att följa några år bakåt i tiden. I energikommitténs betänkande Sveriges energiförsörjning finns ett diagram som visar att våra olika oljeprodukter med små variationer legat stilla på samma prisnivå ända sedan 1955. Det har rått en hårdnande konkurrens som utövat en stark prispress under denna långa tid, då så gott som alla andra varor stigit mycket kraftigt i pris. Under den senaste tiden har en radikal skärpning inträtt på oljemarknaden. För en dryg vecka sedan avgav EG-kommissionen en rapport om energiförsörjningen, och den visade att EG 1980 kommer att behöva importera 1 miljard ton råolja. För att få någon jämförelse kan jag nämna att Sverige i dag förbrukar omkring 35 miljoner ton per år. Med samma beräkning skulle Japan behöva importera 500 miljoner ton och USA 600 miljoner ton 1980. Att även USA har blivit en storimportör har naturligtvis förändrat såväl oljemarknaden som sjöfartens villkor högst väsentligt. När inte ens oljestaten Texas i USA längre är självförsörjande i fråga om energi utan måste bygga kärnkraftverk, då har drastiska förändringar inträtt. Detta kommer inte minst vi här i Sverige att få känna av. Vi förbrukar faktiskt den största kvantiteten olja i världen räknat per person och år. När vi har den konsumtionen och saknar egna, inhemska oljetillgångar måste svensk energipolitik inrymma en strävan efter minskat oljeberoende.

Detta kan naturligtvis ske på olika sätt. Vi har vår vattenkraft, som tidigare spelat en helt dominerande roll - och gör så alltför - i fråga om elproduktion. Omkring 70 procent får vi den vägen. Om vi inte haft vattenkraften, skulle vi för att täcka samma elkraftbehov ha behövt importera en volym eldningsolja, nästan lika stor som hälften av oljeimporten.

Men här finns ändå inte mycket mer att hämta. Folkpartiet har i sitt program uttalat: "Vattenkraftsutbyggnaden bör nu anses vara praktiskt taget avslutad. Hittills oexploaterade älv- och sjösystem får inte byggas

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

ut." Vi har nyligen fått höra att i den nuvarande regeringskretsen finns fortfarande åtminstone en ledamot jag behöver knappast säga vem - som gärna vill sätta fart på grävskoporna vid Vindelälven. Dess bättre blev framfarten stoppad ganska omedelbart av en regeringsdeklaration, lämnad av statsministern själv. Vi hävdar från vårt håll bestämt att åtminstone någon orörd älv skall lämnas till kommande generationer sådan den är och alltid varit.

Denna programmatiska deklaration från folkpartiet betyder dock inte att vi motsätter oss ombyggnader och förbättringsåtgärder av olika slag för att få ut större effekt från redan utbyggda älv- och sjösystem. Självfallet måste också sådana projekt prövas ur miljösynpunkt, men säkert kan en del tillskott av elkraft erhållas på det sättet, tillskott som vi tycker skall tillvaratas. En annan väg är att försöka finna ytterligare energikällor. Internationellt tilldrar sig solenergi, vindenergi och tidvattnets strömmar stort intresse. De är ur miljösynpunkt ideala - inga föroreningar föreligger. Av dessa energikällor är för vårt land vindkraften den mest användbara. Jag har tillsammans med Kerstin Anér motionerat om att få denna energiform ekonomiskt och tekniskt ordentligt utprovad. Motionen har varit på remiss hos statens vattenfallsverk och styrelsen för teknisk utveckling, som båda glädjande nog visat positivt intresse för att få frågan utredd. Utskottsmajoriteten har tyvärr inte velat följa STU:s mera ambitiösa utredningsförslag. Det beklagar jag och har också därför tillsammans med några utskottskamrater reserverat mig på den här punkten. Vi får hoppas att den undersökning som Vattenfall utlovat skall utföras snabbt och ge sådana resultat att de inspirerar till fortsatt utveckling av vattenkraftens utnyttjande.

Nu förhåller det sig naturligtvis ändå så, vattenkraften i all ära, att den endast kan bli ett komplement i vår energiproduktion. Med en beräknad ökning av efterfrågan på elenergi med 7 à 8 procent per år måste helt andra lösningar till. Men först kan det finnas skäl att ställa frågan: Behöver vi en så snabb efterfrågeökning? Finns det inga möjligheter att bromsa? Eller är det kanske onödigt att hålla igen den ökande elkonsumtionen? Ja, så länge vi inte har tillgång till rikt flödande energikällor utan några miljöskador måste enligt min uppfattning en bättre hushållning komma till stånd.

Men frågan är hur man skall kunna åstadkomma en större sparsamhet med energin. Klarar vi inte det på frivillig väg, kan vi snabbt tvingas till besvärande restriktioner av olika slag. Energioprognosutredningen har till den 1 juli i år utlovat en lägesrapport med exempel på hur man förslagsvis kan göra för att åtminstone begränsa ökningen av energikonsumtionen. Men för att nå påtagliga resultat måste enligt förkljudande från utredningen besparingsåtgärder vidtas som kommer att innebära ordentliga försakelser.

Materialiet från utredningen emotses med stort intresse och blir säkerligen livligt debatterat när det kommer - därom är jag övertygad.

Åtskilliga energisparande förslag har redan diskuterats sedan ganska lång tid tillbaka. Jag tänker på sådana ting som bättre isolering av husen, kampanjer för lägre inomhustemperatur, bättre ventilationsteknik osv. Även i det här avseendet har jag tillätit mig att lämna riksdagen ett

motionsförslag. Under senare år har det blivit allt vanligare att hyresvärdar av administrativa förenklingsskäl börjat tillämpa kollektiv avläsning av elförbrukningen i ett bostadsområde och sedan gjort en generell fördelning av kostnaderna inkluderad i hyrorna. Erfarenheten visar nu att den här metoden lett till en ökning av konsumtionen med 15 à 20 procent. Sparsamheten försvinner uppenbarligen i och med att inte var och en får betala för sin egen förbrukning. Det här är en onödig konsumtionsökning, som borde förhindras. Det kan ske om riksdagen följer yrkandet i reservationen 4.

Även om man med åtgärder av det slag som jag hittills talat om kan förbättra vår energisituation, så löser det dock inte problemet. Vi måste därför få tillgång till energikällor av en helt annan storleksordning för att kunna svara mot den efterfrågeökning som kommer och som vi med en realistisk bedömning nog kan bromsa men varken vill eller ens kanske kan helt förhindra. Alla är vi, tror jag, ense om att det behövs en bättre hushållning med våra naturresurser. I det kravet ligger ju bl. a. en ökad recirkulering – en återanvändning av metaller, papper, lump osv. Men även detta kräver mer energi och t. o. m. stora mängder energi. Med andra ord: Förbättrad miljövård och hushållning med naturresurser ställer ökade krav på energiproduktionen.

Det har för övrigt i tidningsdebatten kring den s. k. energikrisen i de här dagarna i något fall påståtts att de politiska partierna inte tagit ställning i energifrågan. Det är givetvis en fråga om hur preciserade ställningstaganden man vill ha. Men om det gäller principiella ståndpunktstaganden kan omdömet knappast gälla för vårt parti. Jag har redan tidigare citerat vad vi sagt i vårt program om vattenkraften. Försättningen bör också citeras. Den lyder: "Behovet av elenergi måste i framtiden täckas av kärnkraft. Naturgas bör användas i ökad utsträckning. En betryggande kontroll av strålningsriskerna skall upprätthållas. Forskningsarbetet kring nya former av energiframställning, främst fusionstekniken, bör ges större resurser."

Vi menar således att vi måste lära oss att rätt utnyttja kärnenergin. Det första kärnkraftverket är redan i produktion, och ett par andra är under utbyggnad. En intensiv och engagerad debatt kring kärnenergens säkerhetsrisker har uppstått – främst i USA – där vetenskapsmän och tekniker är oeniga i centrala frågor, som utskottets vice ordförande nyss så utmärkt redovisade. I det läget tycker jag att näringsutskottet har handlat riktigt då utskottet inte velat lägga fast det långsiktiga utbyggnadsprogrammet, det program som har kallats världens mest ambitiösa kärnenergi-program. Innan vi bestämmer oss för nya kärnkraftverk skall riksdagen, som det sägs i utskottets betänkande, ha ett nytt allsidigt beslutsunderlag. Skulle härvid framkomma nya riskmoment får riksdagen ta ställning till huruvida riskerna kan elimineras eller om andra vägar måste prövas. Alla experter som utskottet hört vid sina hearings har varit överens om en sak, nämligen att det är en utomordentligt förtjänstfull satsning som görs på säkerheten vid reaktorerna. Det som har vållat debatt är närmast hanteringen av avfallet och riskerna med att detta avfall så relativt lätt kan utnyttjas för tillverkning av atomvapen. Uppenbarligen är det främst dessa två saker som måste uppmärksammas,

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Tisdagen den
15 maj 1973

Anslag till energiförsörjning, m. m.

varvid en internationell samverkan är ytterst betydelsefull för att nå positiva resultat.

Det bör också tilläggas att en utredning tillsattes 1972 med uppgift att göra en genomgång av de tekniska, ekonomiska och säkerhetsmässiga problemen i samband med såväl upparbetning av kärnbränslen som den följande behandlingen och förvaringen av det högaktiva avfallet, transporterna då också inräknade. Frågan är inte ny för riksdagen. Jag förde själv problemet på tal i en interpellation 1969, med anledning av de planer som då förelåg om en uppberetningsanläggning i Tanum i Bohuslän, ett förslag som i varje fall tills vidare saknar aktualitet. Men problemet finns kvar, och vi får nu närmast se vad landshövding Netzéns utredning kommer fram till.

Ingen kan efter att ha lyssnat på olika experter sväva i tvivelsmål om att fusionsenergin, vätekraften, är överlägsen de nu tillämpade kärnkraftmetoderna och även överlägsen brydreaktorerna, som är under utveckling. Problemet är bara att ingen forskare vågar säga säkert när vätekraften kan tämjas och sättas i mänsklighetens tjänst. De mest pessimistiska ifrågasätter som bekant om det någonsin kommer att hända. I varje fall tycker jag att man måste beklaga att den svenska regeringen och riksdagsmajoriteten har begränsat resurstilldelningen till denna oerhört viktiga forskningsdisciplin i stället för att öka den. Visst är Sveriges insatser i det internationella forskarsammanhanget små, men man skall komma ihåg att vi i vårt land ändå har en av världens mest framstående forskare på detta område.

Vi från folkpartiet har redan tidigare hävdat att energifrågorna har så stor betydelse i dagens värld och är förenade med så många verkligt svåra men samtidigt för vår fortsatta utveckling helt avgörande problem, att det behövs ett i förhållande till kraftproducenter och centrala statliga myndigheter fristående energiinstitut. Vi anser vidare att det är viktigt att detta institut får goda kontaktytor gentemot forskarna på området. Institutets arbetsuppgifter finns redovisade i vår partimotion, som jag ber att få hänvisa till.

Förevarande utskottsbetänkande behandlar också propositionen 112, i vilken förslag framläggs om statens engagemang i dels gasimport från Sovjet, dels statligt deltagande i ett konsortium för prospektering av olja och naturgas i Nordsjön och Nordatlanten. Båda de här förslagen står i full överensstämmelse med en i januari väckt partimotion från folkpartiet. Självfallet har jag därför bara att tillstyrka propositionen, men jag har ändå avslutningsvis velat göra den här lilla bemärkningen.

Herr talman! Jag ber att med det nu anförda få yrka bifall till reservationerna 1, 2, 4 och 6. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till reservationerna 1, 6, 7, 8, 9 och 10.

Frågan om energiförsörjningen är, och kommer att alltmer bli, kärnan i all maktpolitik och grunden för all ekonomisk verksamhet. Det är därför självklart att energipolitiken är ett politiskt problem och inte i

Tisdagen den
15 maj 1973*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

första hand ett teknologiskt. Ingen får tro att det i denna fråga går att finna renodlade fackmän och neutrala experter. Det finns olika energipolitiska värderingar och kring dessa grupperar sig teknologer och administratörer, lika väl som politiker.

Energipolitiken tenderar därför alltid att spegla de härskande värderingarna hos samhällets ekonomiskt ledande grupp. Sverige är ett kapitalistiskt land. Den ekonomiska ideologin är byggd på vinstmaximering och på ett kommersiellt sätt att betrakta produktionen. Detta slår naturligtvis igenom i energiproduktionen och dess organisering. Det är ur vinstmaximeringens synpunkt ofta likgiltigt hur mycket avfall som produceras och hur det tas om hand. Kostnaderna såväl som följderna hamnar ofta utanför den strängt företagsekonomiska kalkylen och övar därför föga inflytande på produktionens organisering. Detta är i viss mån kännetecknande också för sättet att bedriva energiproduktion i Sverige. Dess huvudsakliga motiv har varit och är de stora kraftproducenternas önskan att sälja kraft och att ständigt sälja mer kraft. Kraftproducenternas intresse ligger i att konsumtionen av kraft stadigt ökar. Det ligger inte i en ur total kalkylens och det ekologiska perspektivets synpunkt bedriven hushållning med kraft. Även om det inte funnes någon energikris skulle de stora kraftproducenterna i varje givet läge ha intresse av att konstruera en. De statliga kraftproducenterna tänker och agerar i detta avseende inte annorlunda än de privata. De är företrädare för samma ideologi.

Maktförhållandena i ett kapitalistiskt samhälle gör att det är den ekonomiskt härskande klicken som har de bästa kanalerna till administration och forskning, till att indoktrinera, styra och köpa beslutsunderlag, beslut respektive opinioner. I en ekonomi där koncentrationsgraden är hög gör sig detta särskilt starkt gällande. En allt större del av förberedelsearbetena och den faktiska inriktningen av energipolitiken sker där internt och på byråkratisk nivå. De s. k. representativa instanserna i beslutssystemet ställs ofta inför fullbordade fakta. Inriktningen är redan fastslagen när projekten föreläggs de valda organen. Dessa organ vill den härskande klicken och byråkratin förvandla till stämpelinstitutioner.

Sverige är ett litet kapitalistiskt land med hög utvecklingsgrad. Det betyder att tillgången på specialister är liten. En snäv krets av specialister kommer i en koncentrerad ekonomi lätt i beroende av den härskande oligarkin. Det medför möjlighet att centralisera vetenskaplig och teknisk åsiktsbildning och att skärma av landet från den internationella debattens mångsidigare inflytelser. I Sverige har detta varit en av förutsättningarna för att kunna framtvinga en stark satsning på fissionskraften.

Det är alltså ovanligt och anmärkningsvärt när ett parlamentariskt organ inte vill inordna sig i det officiella tänkandet på alla punkter. Därför är utskottets självständiga och restriktiva hållning till den officiella, färdiglagade energipolitiska synen ett hälsotecken och en smått historisk händelse. Den visar också att statsapparaten inte är enhetlig. Den visar för de radikala kritiker som misstror eller förkastar parlamentariskt arbete och arbete inom statsapparaten att sådant arbete kan producera för folkets intressen viktiga resultat. Det byråkratisk-teknolo-

logiska etablissemangets styrning av energipolitiken har mycket starkt försvärat den folkliga opinionsbildningen. Också för vårt parti har det kostat mycken möda att tränga igenom den officiella dimbildningen. Först gradvis har den internationella och speciellt den amerikanska debattens avslöjanden forceerat Sveriges gränser. Och det som framkommit har mer och mer försatt den härskande energipolitiska synen och dess företrädare i ett egendomligt ljus. En rad exempel visar detta.

En av de högsta cheferna för kraftproduktionen i landet yttrade nyligen följande: "Det bör primärt bli (reaktorindustrins) uppgift att bedöma när och på vilka vägar man skall skaffa sig kunskap om bridteknologin för att säkra en plats även på denna marknad." Men satsning på bridreaktorer – dessa enorma avfallskällor – är sannerligen inte teknokratins och kapitalets ensak. Det är inte teknokratin och ASEA och International Combustion Engines som skall få bestämma forsknings- och energipolitik. Byråkratin betraktar som vanligt opinionen utanför sin egen krets som negligierbar och riksdagen som ett bihang, vars efterhandsgodkännande av teknokraternas färdiga ritningar man lugnt kan förutsätta i kalkylen.

Sedan näringsutskottet gjort sitt ställningstagande framträdde en annan representant för kraftproducenterna i TV. Med rynkad panna förklarade han att energiförsörjningen krävde ett förverkligande av kärnkraftprogrammet sådant det förelåg, att det var alldeles omöjligt med ett par års uppskov.

Men då läg redan sedan länge värmeverksföreningens utredning rörande oljedrivna kraftvärmeverk på bordet. Med väl grundade skäl kunde den visa att möjligheterna för utbyggnad av sådana verk underskattats. Ett fullt utnyttjande av dem skulle ge ytterligare minst 5 000 megawatt el fram till 1980. Kärnkraftsutbyggnaden förutsätts under samma tid enligt CDL:s prognos ge ett nettotillskott om ungefär lika mycket. Kraftvärmeverken skulle alltså kunna uppskjuta det definitiva ställningstagandet till kärnkraftsutbyggnaden i ytterligare sju år. De ger bättre oljeekonomi än andra oljebaserade kraftkällor och avvärjer därmed verkningarna av eventuella oljeprisstegringar. De begränsar antalet föroreningskällor i städerna och underlättar starkt möjligheterna att tillvarata avfall och att rena utsläpp. De har prövats i t. ex. Västerås med resultat som är synnerligen uppmuntrande och överlägsna en rad andra lösningar. Men detta vill kärnkraftsintressenterna inte gärna få utspritt. De vill skapa bilden av fissionskraften som den enda räddningen. Sådant förtigande av väsentliga informationer skapar inget förtroende.

Och var tar det vägen med den självsäkerhet med vilken man förklarar att det interna säkerhetsproblemet med kärnkraftverk är löst? För en vecka sedan hävdades detta i TV av företrädare för den statliga inspektionsmyndigheten. Men hur var det då med proven i USA 1970 som alla visade att kylsystemen inte fungerade som förutsetts i nödsituationer? Hur är det med de fyra utländska reaktorer, där bränslestavarna visat en oförutsedd påverkan? Hur är det med amerikanska teknikerns erkännande att man alltför mekaniskt dragit slutsatser rörande stora anläggningar utifrån erfarenheter av mindre? Att ökad skala leder till sådana avvikelser är ju ett i naturvetenskapen närmast

klassiskt problem. Det är lätt att inse även för lekmän. Att detta uppträtt oförfutsett väcker inte förtroende för kärnkraften och dess företrädare. Att det förtigs av svenska säkerhetsexperter är allvarligt. De måste rimligen känna till förhållandet. Men de söker dölja det för lekmännen för att skydda kärnkraftsintressena. Sådant beteende förtjänar ingen tilltro.

Och hur kan man bland fissionskraftens anhängare sedan avfärda det yttre säkerhetsproblemet, avfallslagringen? Hur motiverar man denna tvärsäkerhet? Den svenska kraftproduktionens högste administratör förklarar helt frankt att dessa risker är mindre för kärnkraftverken än för en mängd andra industriella aktiviteter. Andra företrädare för samma filosofi betraktar lagringsproblemet som löst. Men i USA har man ännu inte funnit någon förvaringsplats som fyller säkerhetskraven. Och i Sverige pågår inte ens något arbete för att finna eller utforma en sådan. Måste inte en lekman reagera skarpt inför de tvärsäkra slutsatserna liksom inför den lättsinniga leken med tanken på avfallsutskjutning i rymden och liknande teoretiska fantastier? Sanningen är att säkerhetsproblemet bagatelliseras av dem som redan engagerat sig i utbyggnad av fissionskraften. Sådant måste väcka den skarpaste misstro.

Kärnkraftanhängarna hänvisar ofta till den hotande oljekrisen. Men deras argumentering här hänger inte ihop. Samtidigt är de nämligen motståndare till att ge kraftvärmeverken, som förbättrar oljeekonomin, en större plats i prognoserna. Och veterligen har ingen fackman hävdat att urantillgångarna med nuvarande utbyggnadsplaner på kärnkraftområdet skulle räcka längre än oljetillgångarna, snarare tvärtom. Fördelningen av urantillgångarna är snarast ojämnare än av oljetillgångarna. Maktpolitiskt utgör uranet egentligen ett svårare och farligare problem. Det är sannerligen inte behagligare med uranberoende än med oljeberoende. Varför tas inte detta problem upp till diskussion av kärnkraftanhängarna?

Vidare: Om de svenska kraftproducenterna är så rädda för oljekrisen, varför har man då inte långt tidigare sökt överenskomma med Sovjet för att få en utgångspunkt för kompletterande försörjning? I ett senare läge blir detta svårare, då Sovjet sannolikt blir mer benäget att hålla på sin olja för eget bruk. Kapitalintressena och statsmakten har själva bidragit till en ensidig anknytning i oljepolitiken. De har själva valt beroendet av västerns oljeimperier. Och i dag kommer de och vill bygga ut fissionskraften i forcerat tempo med hänvisning till oljeproblemet. Dessa små maktgrupper lyckas alltså föra landet och folket i den ena tvångssituationen efter den andra. Detta tillstånd måste bekämpas.

Slutligen är det märkligt att företrädare för kraftproducenterna bagatelliserar de svåra miljöproblemen vid fissionsprocessen och samtidigt varnar för miljökonsekvenserna vid fusionsprocessen. Men det ingår i mönstret att tvinga igenom fissionsprogrammet och avvärja alla konkurrerande energikällor. Investerarnas intressen skall skyddas.

Man kan sammanfatta så: Etablissemanget av kraftproducenter, kapital och byråkrati har undvikit väsentliga fakta, lämnat felaktiga uppgifter, framställt olösta problem som lösta, bagatelliserat egna problem och förstorat dem som hör ihop med andra energikällor och

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

sökt avskärma Sverige från den kritiska utländska diskussionen. Varje självständigt vald representant måste hindra att denna maktgrupp i fortsättningen styr energipolitiken.

En ny energipolitik bör utformas på basis av en öppen politisk och teknisk diskussion, inför och tillsammans med folkopinionen. Fissionskraften bör inte vidare utnyttjas. Vattenkraftutvinningen kan i någon mån effektiviseras, men inga nya vattendrag bör tas i anspråk. Kvarvarande obrutna naturområden, stränder, vattendrag och våtmarker behövs för den biologiska reproduktionen och för att bevara bredden i arternas schema och utvecklingsprocess. Detta är en viktig faktor, som ofta underskattas.

En bättre oljeekonomi bör eftersträvas, bl. a. genom starkare satsning på kraftvärmeverk. Ett program för ekonomisering med energi bör läggas upp. Enligt ett flödesschema i tidskriften Gasnytt bortfaller 40 procent av primärenergien genom omvandlings- och överföringsförluster. En del är tekniskt oundvikliga. En lika stor del beror på slöseri, vinsttänkande och en kommersiell uppläggning av energiproduktionen.

Den svenska grundforskningen på fusionsområdet bör byggas upp systematiskt och med långsiktiga perspektiv. En större kader av forskare måste engageras. Studium av solenergin bör inledas mer reguljärt, bl. a. genom utbyte med Sovjet. De vetenskapsmän som där kunnat konstruera en avsaltningсанläggning, med en årskapacitet på 2 400 kbm, och ett flerfamiljshus, där solenergin svarar för luftkyllningen, bör ha mycket att bjuda svenska teknologer vid en organiserad kontakt.

Mycken tid har försuttit genom en liten maktgrupps herravälde över den sektor som är en basfaktor för folkens liv och framtid. Denna framtid skall inte avgöras i direktörsrum eller på Bilderbergkonferenser. Den skall diskuteras öppet inför alla dem som hittills måst betala följderna av små etablerade gruppers misshushållning och maktspel. I ingen annan fråga ligger argumentet för en socialistisk planhushållning så starkt förankrat som just här.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! I det befänkande som vi nu diskuterar har utskottet sammanfört sina yttranden över två propositioner och tio motioner, väckta under den allmänna motionstiden, samt en motion, väckt i anslutning till propositionen 112. Man kan således säga att den debatt vi för i dag gäller hela vår samlade energipolitik.

Det moderna industrisamhället förbrukar som bekant mycket stora och framför allt ökande mängder energi. Samtidigt talar experterna om en hotande oljekris. Den tidpunkt sägs mycket snabbt närma sig, då alla våra nu kända tillgångar av olja och eventuellt också nyupptäckta sådana skulle vara uttömda — ja, en del talar t. o. m. om några få årtionden. Priserna på olja stiger samtidigt väldigt mycket. Industriländernas vattenkraftsresurser har i mycket stor utsträckning redan exploaterats, och tillgångarna på kol minskar också i stor omfattning. Det är i det läget som kärnkraftens utbyggnad på många håll har angivits som den enda tänkbara lösningen av våra energiproblem.

I vårt land har den årliga ökningen av energikonsumtionen under

senare år uppgått till ca 4,5 procent. Med den takten kommer vår energikonsumtion att vara fördubblad på 15 år och fyrdubblad fram till år 2000. Enligt Centrala driftledningens prognoser måste största delen av vårt ökande energibehov tillgodoses genom utbyggnad av kärnkraften. CDL presenterar därför ett mycket ambitiöst utbyggnadsprogram. Jag skall återkomma till det, men låt mig först säga några ord om ett antal motioner som berörs i utskottets betänkande och i ett flertal reservationer.

Motionen 814 är en gammal bekant från centerpartiet. Den behandlar inte bara energifrågan utan föreslår en parlamentarisk utredning som skall upprätta en hushållningsplan för naturresurserna. Eftersom både utskottet och kammaren behandlade en motion av i stort sett samma lydelse förra året finns det ingen anledning för mig att gå närmare in på den motionen. Låt mig bara liksom i fjol få konstatera att praktiskt taget alla de frågor som berörs i motionen utreds inom någon av de tillsatta utredningarna, varför en sådan mammututredning som föreslås endast skulle innebära en dubbling och genom sin gigantiska arbetsuppgift säkerligen ta en enorm tid och fördröja i stället för att skynda på frågornas lösning.

I motionen 817 av herr Helén m. fl. föreslås dels att Sverige mera aktivt skall verka för att få tillgång till gas och olja från olika producenter, dels att ett särskilt fristående energiinstitut skall inrättas. Kungl. Maj:t föreslår i propositionen 112 åtgärder för att få tillgång till mer olja och gas, och motionens önskemål i det avseendet är alltså i allt väsentligt tillgodosett. Vad gäller frågan om inrättande av ett fristående energiinstitut vill jag påpeka att energiprognosutredningen, som nu arbetar, i allt väsentligt har de uppgifter som ett sådant institut skulle få. I en proposition om inrättandet av ett industriverk, som utskottet behandlar i annat sammanhang, föreslås att en särskild avdelning där skall överta de arbetsuppgifter som nu ligger hos energiprognosutredningen sedan denna slutfört sitt uppdrag, och det finner utskottet tillfyllest.

I motionen 1468 begärs tilläggsdirektiv till energiprognosutredningen för att få belyst tänkbara konsekvenser för ett samhälle med oförändrat stor energikonsumtion. Utskottet har erfarit att utredningen sysslar med detta och avstyrker därför motionen.

I motionen 835 av herr Wijkman och fru Mogård begärs att energiprognosutredningen får i uppdrag att med förtur behandla frågor om energibeskattningen och andra åtgärder för att åstadkomma ett rationellare och miljövänligare utnyttjande av energiresurserna. Utskottet har erfarit att en lägesrapport från utredningen inom kort kommer att lämnas, och i den analyseras olika åtgärder som kan erfordras på olika områden för att efter olika modeller minska energikonsumtionen. Utskottet finner alltså att även dessa önskemål är tillgodosedda. Att bryta ut just frågan om energibeskattningen till förtursbehandling finner vi helt orimligt.

I motionen 836 av herr Wirtén m. fl. krävs förbud mot kollektivdebitering av kostnaderna för el-, gas- och vattenförbrukningen. Utskottet finner att viss besparingseffekt måhända kunde åstadkommas genom detta men avstyrker motionen med hänvisning till att mindre

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

önskvärda konsekvenser skulle uppkomma samtidigt. Det gäller då kanske inte så mycket elförbrukning som vattenförbrukning och liknande. I motionen 830 av herr Stjernström m. fl. begärs ett utvecklingsprogram för elproduktionen i Indalsälven med upprustning av befintliga kraftverk osv. Eftersom Vattenfall sysslar med en utredning just om älvarna i södra Norrland avstyrker utskottet motionen. I motionen 350 av herr Wirtén och fru Anér begärs att Kungl. Maj:t skall undersöka de ekonomiska förutsättningarna för elproduktion i vindkraftverk. Utskottet, som understryker att det finns anledning att pröva olika möjligheter till elproduktion, avstyrker dock motionen med hänvisning till att vattenfallsverket i sitt yttrande anger att verket redan planerar att låta utreda frågan.

I motionen 1471 av herr Hermansson m. fl. begärs ett överförande av hela energisektorn i offentlig ägo för att möjliggöra bättre kontroll över denna sektor och en långsiktigare planering.

Utskottet finner i sin motivering att det samhällseliga inflytandet över energisektorn redan är betydande och att detta inflytande och integrationen mellan de olika kraftföretagen, inte minst genom den ökande inriktningen på värmekraft, kommer att öka framöver. Likaså ökar det samhällseliga inflytandet genom den nyligen antagna lagen om hushållning med mark och vatten. Utskottet avstyrker därför motionen.

I motionen 1464 av herrar Gustafsson i Säffle och Gustafsson i Byske tas upp frågor rörande taxeyesystemet för högs্পänd elkraft. Motionärerna begär att en utredning tillsätts med uppgift att framlägga förslag om en för hela landet enhetlig taxekonstruktion för högs্পänd elkraft.

Utskottet avstyrker motionen i likhet med fyra av de fem remissinstanserna, eftersom motionärernas önskemål inom några få år utan någon riksdagens åtgärd torde på ett naturligt sätt bli tillgodosett.

I proposition nr 112 föreslår Kungl. Maj:t att riksdagen måtte för det första bemyndiga regeringen att godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och vissa företag om bildande av ett aktiebolag för utrednings-samarbete rörande import av naturgas från Sovjetunionen, och för det andra bemyndiga Kungl. Maj:t att godkänna avtal mellan vattenfallsverket och vissa företag om bildande av ett aktiebolag för prospektering efter olja och naturgas utomlands enligt de riktlinjer chefen för industridepartementet anger.

I motionen 1947 av herr Hermansson m. fl. yrkas avslag på båda förslagen. Motionärerna vill i stället att dessa problem skall lösas inom ramen för ett helstatligt bolag.

Utskottet avstyrker motionen och tillstyrker propositionens förslag, dock med den ändringen att det föreslagna aktiebolaget för utrednings-samarbete rörande import av naturgas från Sovjetunionen får ett aktiekapital på minst 50 000 kronor.

Motionen 1467 av fru Hambræus föreslår att riksdagen hos Kungl. Maj:t skall hemställa om förslag till lagstiftning som förbjuder vidare utbyggnad av atomkraftverk därest riskerna på sätt som närmare utvecklas i motionen icke bedöms acceptabla från säkerhets- och miljösynpunkt.

I utskottets behandling har särskilt denna del av betänkandet föregåtts

av mycket inträngande diskussion, och största delen av en hearing med ett tiotal experter har ägnats just åt frågor rörande kärnkraftsutbyggnaden.

Under senare år har diskussionen om farorna med atomkraften tagit fart. Särskilt i USA har en mycket hetsig debatt förts på det området. Detta är helt naturligt, eftersom USA mer intensivt än någon annan stat gått in för att utnyttja denna energiform. I Sverige har väl diskussionen varit tämligen lam, om man bortser från de senaste veckorna. Det tål dock att framhållas att vårt land i förhållande till sin storlek har ett av de mest ambitiösa utbyggnadsprogrammen för kärnkraftverk i Europa, i den mån CDL:s prognoser och program kan kallas för ett utbyggnadsprogram. Utskottet vill därför genom sitt ställningstagande inspirera till en saklig och inträngande debatt om atomkraftens problem i vårt land.

I den allmänna diskussionen framförs ibland från flera håll tvärsäkra påståenden, såväl om enorma risker som om fullständig ofarlighet. Vetenskapsmännen är dock inte lika tvärsäkra, utan tvärtom kan sägas att osäkerheten och tveksamheten nu på många håll är större än för bara något år sedan. Tveksamheten gäller då främst hur man skall kunna ta hand om det starkt radioaktiva avfallet från kärnreaktorerna och förvara detta så att inte omgivningen förgiftas. Vissa av de ämnen det gäller avger sin strålning under relativt kort tid, men det finns andra ämnen som troligen måste förvaras bevakade och skyddade på bestämda platser, kanske under årtusenden. Att blunda för detta och utan hänsyn till alla problem bygga ut kärnkraften i snabb takt och enbart förlita sig till, som det ibland sägs, att tekniken säkerligen löser problemen innan någon större koncentration av dessa ämnen uppstått, är helt oansvarigt. Vi måste stå på fastare grund när vi fattar våra beslut och ej bygga bara på fromma förhoppningar om teknikens utveckling.

Jag vill gärna framhålla, att enligt en del av de experter vi haft förmäna att rådfråga är problemen och riskerna i vårt land - med den utbyggnad som hittills skett och sker den närmaste tiden - tämligen små om inte obefintliga. Det är speciellt vid de s. k. uppberedningsstationerna för kärnbränsle som problemen blir stora, och de finns inte i Sverige, i vart fall inte ännu. Men i den mån antalet kärnkraftverk ökar, ökar naturligtvis också problemen och farorna, och därför måste just dessa faror med bränsleavfallet ägnas ökande uppmärksamhet.

Kungl. Maj:t har också tillsatt en särskild utredningskommitté med uppdrag att noga studera dessa frågor och inkomma med förslag till åtgärder. Jag vill gärna framhålla detta, eftersom man i debatten de senaste veckorna försökt framställa förhållandena så, att regeringen är ointresserad av riskerna och att utskottet därför sett sig nödsakat att reagera mot regeringen. Så är alltså inte fallet. Vad utskottet särskilt velat framhålla är att en fastläsning nu, i detta osäkra läge, vid en plan för långsiktig utbyggnad av energiproduktionen genom kärnkraft i vårt land är helt orealistisk och oansvarig. Den principskiss som redovisats på grund av CDL:s prognoser och som sträcker sig över mer än två årtionden vill utskottet inte ta ställning till nu, något som inte heller begärs i propositionen. Man redovisar där endast planeringsskissen.

Vad utskottet föreslår är att man får ta ställning efter hand till

och *all* utbyggnad av atomkraft, samtidigt som man talar högljutt om att man vill ha en kraftig utbyggnad av vårt näringsliv. Man försöker med andra ord ha *alla* populära ståndpunkter på en gång. Jag tycker att hederligheten skulle fordra att dessa politiker för sina väljare redovisar att deras ståndpunktstagande mot praktiskt taget alla former av energiproduktion innebär att man allvarligt försvårar, för att inte säga omöjliggör, en kraftfull utbyggnad av vårt näringsliv och att följaktligen deras tal om ett utbyggt näringsliv och hundratusentals nya arbetstillfällen mest är tomt prat utan egentlig mening.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag i betänkandet nr 49 på samtliga punkter.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (c) kort genmäle:

Herr talman! När utskottets ordförande talar om att det är oansvariga politiker som här har framfört sina synpunkter på energiförsörjningen, tar han väl ett litet för drastiskt grepp om det hela. När det gällde Ritsemutbyggnaden var det helt fråga om naturvärdena där uppe just på den platsen. Jag vill göra herr Svanberg uppmärksam på att vi även i detta utskottsbetänkande har en reservation som berör vattenkraften, nämligen en ökning av energiproduktionen vid Indalsälvens kraftverk. Då kan man väl inte beskyllas för att vilja stoppa all vattenkraft eller att vilja stoppa energiproduktionen över huvud taget.

Jag är själv mycket glad över vad utskottet har skrivit i fråga om farorna i samband med kärnkraftavfallet och vikten av viss försiktighet i planeringen av eventuella framtida kärnkraftverk. Det sammanfaller i långa stycken, som jag sade i mitt förra anförande, med vad motionären fru Hambraeus tänkt och vad vi reseranter har varit inne på.

Herr Svanberg säger att tveksamheten när det gäller kärnkraftverken och möjligheten att ta vara på avfallet har ökat kolossalt mot för ett år sedan. Det är just det som vi har tagit intryck av, och det är därför som vi vill ha en andhämtningspaus. Vi har inte sagt att det skall bli ett stopp, men innan vi binder oss för detta program vill åtminstone vi för vår del veta litet mer om det här.

Energi- och prognosutredningen skulle enligt herr Svanberg inte behöva fler tilläggsdirektiv, men jag undrar om man ändå inte skulle behöva påpeka att det finns en del nya möjligheter till energibesparingar här i landet. Hur är det t. ex. med kollektivtrafiken? Om man söker befrämja kollektivtrafiken skulle den kunna bli en oerhört viktig faktor när det gäller att spara på olja och energi.

För övrigt anser jag att en arbetsgrupp för naturresurserna fortfarande skulle vara angelägen.

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon speciell debatt med herr Svanberg. Jag vill bara påpeka att en utbyggnad av näringslivet inte nödvändigtvis får förutsättas innebära en motsvarande ökning av energikonsumtionen. Hur därmed förhåller sig beror på många faktorer. Det beror naturligtvis på hur man utvecklar metoderna att hushålla med energi, men det beror också på vilka förskjutningar i den industriella

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

strukturen som följer av en utbyggnad. Om man systematiskt försöker satsa på sådana branscher som har relativt låg energikonsumtion, kan effekten på lång sikt snarare bli gynnsam. Man får inte förutsätta att en utbyggnad av näringslivet nödvändigtvis skulle sluka sådana enorma mängder kraft. I Japan har det förts en livlig debatt om detta spörsmål, och där håller man såvitt jag vet också på att bygga upp en systematisk politik för att satsa just på sådana industri typer som inte är starkt energiförbrukande eller energiförlösande.

När det slutligen gäller Ritsen så är ju det någonting som Sverige ur kraftförsörjningssynpunkt kan både ha och mista. I den debatten var det ju helt andra argument som framfördes till förmån för en utbyggnad, nämligen sysselsättningen där uppe. Det var ett argument som jag i det läget inte betraktade som tillräckligt med hänsyn till den förstörelse som projektet skulle åstadkomma – och faktiskt också har åstadkommit.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte, herr Börjesson i Glömminge, speciellt utpekad dem som har talat här i kammaren såsom varande mest inkonsekventa i denna fråga. Jag tänkte på andra, inte här närvarande personer, som kanske har en mycket framträdande ställning. Vad jag ville anmärka var att man inte på en och samma gång kan låta bli att göra en sak och framställa sig som om man ville ha den gjord. Fru Hambraeus har jag heller inte utpekad. Jag tror att herr Börjesson förstår adressen.

Men sedan redovisar herr Börjesson andra saker och säger att "vi yrkade avslag när det gällde Ritsen, och vi har yrkat avslag nu när det gäller atomkraften". Det är precis vad jag påpekade. Man yrkar avslag på både det ena och det andra, och det tycker jag är litet inkonsekvent.

Att man sedan går med på vissa utbyggnader och förbättringar i Indalsälven är ju tacknämligt. Men, herr Börjesson, även om man i en obehaglig situation vill inta populära ståndpunkter och följa alla opinioner så måste man ändå komma ihåg att vi är skyldiga att stå för de utfästelser vi gör beträffande näringslivets utbyggnad.

Låt mig sedan säga till Jörn Svensson att det är självklart att en utbyggnad av vårt näringsliv inte kräver samma energiinsats oavsett vad det gäller. Om vi beslutar att skapa nya arbetstillfällen genom att bygga aluminiumverk, pappersmassfabriker och liknande energislukande anläggningar så är det självklart att det kräver mycket mer energi än om vi bygger en annan typ av industri. Men man kan nog säga att skall vi i detta land lyckas skapa sysselsättning för alla de människor som vill ha arbete, och skall vi få en produktion som ger oss de förutsättningar vi vill ha för sociala och kulturella reformer, måste vi ha en betydligt utökad energiproduktion. Det kan vi inte bortse ifrån. Det är ingenting att diskutera.

Att man sedan skall iakttä all tänkbar sparsamhet osv., det är ju just vad utskottet skriver. Men oavsett detta måste vi få en mycket stor ökning av vår energiproduktion framöver just för att kunna skapa det samhälle med ekonomiska resurser som vi väl är överens om att vi vill skapa.

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Herr SVENSSON i Malmö (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill litet grand bestrida riktigheten i herr Svanbergs sätt att måla upp verkligheten. Så självklart är det nämligen inte att det måste bli en mycket stor ökning av energiförbrukningen. Det är just på denna punkt som det återstår så oerhört mycket att ta ställning till. Vi har ännu inte fått någon kalkyl över vad ett besparingsprogram kan ge, dvs. vad en medveten satsning på en lågt energikonsumerande energistruktur kan ge osv. Därför vet vi heller inte om den ökning som väl i och för sig sannolikt krävs, såvida den industriella civilisationen skall fortsätta på samma sätt som nu, är stor, förhållandevis måttlig eller liten. Där svävar verkligheten mycket ännu i tomma luften.

Herr industriministern JOHANSSON, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende ämnade besvara herr *Lindbergs* (s) den 26 april framställda interpellation, nr 84, om utbyggnad av kraftverk i Indalsälven, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Utskottet skriver i sitt betänkande bl. a. att utskottet anser "att det långsiktiga utbyggnadsprogram för atomkraften som har framlagts av kraftindustrin och som redovisas i statsverkspropositionen inte bör fastläggas. Frågan om atomkraftens utbyggnad måste kontinuerligt omprövas mot bakgrund av bl. a. säkerhetsriskerna. Det är därför nödvändigt att långsiktsplanerna görs flexibla så att handlingsfriheten inte läses."

Låt mig också citera ur vad jag säger i detta sammanhang i industridepartementets bilaga till statsverkspropositionen: "Enligt min mening finns det inte nu underlag för en korrigerig i den ena eller andra riktningen av de prognoser som hittills har legat till grund för kraftföretagens utbyggnadsprogram. Överväganden av detta slag torde få anstå till dess att energiprognosutredningen (I 1972:3) har redovisat sin första rapport, som skall föreligga den 1 juli 1973."

Jag har vidare erfarit att kraftföretagens samarbetsorgan, CDL, senare i år kommer att lägga fram en ny prognos för elförbrukningen.

Vad vi gjort är således att vi har inbjudit riksdagen till en diskussion om det fortsatta utbyggnadsprogrammet utöver den närmaste tioårsperioden sedan ytterligare material ställts till förfogande. Jag uppfattar alltså utskottets skrivning vara huvudsakligen i linje med regeringens men med en starkare betoning på också materialunderlag för bedömning av säkerhetsproblemen. Därför finns det ingen anledning för mig till erinran mot vad utskottet har sagt. Ett års uppskov med prognosbedömning av det fortsatta programmet påverkar inte de nuvarande utbyggnadsplanerna.

Herr talman! Energiproblemet är en stor fråga, som det har framhållits tidigare under debatten. Det har hög aktualitet. Någon talare har hänvisat till oljeländernas diskuterade leveransvägran, även om den är kortvarig, och till att den ställer oss inför en rad frågor om energiförsörjningen och våra handlingsmöjligheter, om vårt beroende av kända energikällor och möjligheter att finna ersättningar eller att begränsa konsumtionen samt vad detta innebär.

Jag tror emellertid att de flesta medborgare i vårt land är medvetna

om att vårt samhälle och vårt näringsliv har kunnat utvecklas bl. a. tack vare tillgången på energi. Vår snabba välståndsutveckling har till inte oväsentlig del möjliggjorts genom tillgången på billig energi. Vi har fått en industristruktur i vårt land, där vi framför allt försökt dra nytta av våra råvarutillgångar, skogen och malmen, och detta har lett till att vi har stora energikrävande industrier.

Vi måste också komma ihåg att vi lever i ett klimat där uppvärmningen av våra bostäder och andra lokaler kräver stora mängder energi, faktiskt cirka hälften av vår totala energikonsumtion.

Vi har nu kommit in i ett skede där vi inte längre är säkra på att tillgångarna på energi är tillräckliga och där vi alltmer blir medvetna om att såväl den ökande energikonsumtionen som övergången till nya energiformer för vissa problem med sig. Vi får då inte glömma det goda vår energianvändning innebär och hur beroende vi är av energi för samhällets fortsatta utveckling. Vi måste, och det vill jag ange som det väsentliga momentet vid utformningen av en praktisk energipolitik, studera och väga energikonsumtionens för- och nackdelar och finna vägarna fram till en genomtänkt och rationell energianvändning.

I skuggan av den amerikanska energikrisen har under senare tid tofgrörts en rad mer eller mindre väl underbyggda förslag till åtgärder för att hejda tillväxttakten i energiförbrukningen och t. o. m. för att sänka den under nuvarande nivå. Jag tänker här på metoder att höja verkningsgraden vid produktionen, distributionen och omvandlingen av energi, varigenom man skulle kunna uppnå ett bättre tillvaratagande av energiinnehållet i olika slag av bränslen, metoder för värmeåtervinning, metoder att förbättra isoleringen i våra bostäder vilka också nämnts tidigare under denna debatt -- förbud mot eller begränsning av vissa slag av energianvändning, förbud mot eller begränsning av vissa slag av särskilt energikrävande varuproduktion, prohibitiv prissättning etc. Vi måste självfallet ta till vara varje realistisk möjlighet att spara energi, detta särskilt som vi med all sannolikhet har att räkna med bestående högre energipriser i framtiden än vi hittills har varit vana vid. Men det är ju egentligen inte detta som den här debatten handlar om. Även om vi lyckas utveckla aldrig så sinnrika metoder att spara energi, tror jag att det är en verklighetsfrämmande tanke att vi i Sverige utan för hela vår livsföring mycket genomgripande konsekvenser ensidigt skulle kunna bringa vår energiförbrukning under nuvarande nivå eller ens till att stanna vid denna. Tillgång på energi av god kvalitet och till rimliga kostnader har varit och kommer även framdeles att vara en av de grundläggande förutsättningarna för vår förmåga att försvara vår ställning på den internationella marknaden, att bibehålla och vidareutveckla vårt materiella och sociala välstånd och att hävda vårt nationella oberoende.

Enligt de prognoser som hittills redovisats i olika sammanhang väntas energikonsumtionen fortsätta att öka. Vi kan diskutera procentalet -- säg någonstans mellan 5 och 8 procent. Låt mig emellertid peka på att det här i första hand gäller delprognoser för olika energiformer, och en kraftig ökning kan här bero på att man förutsätter en stark tillväxt av den aktuella energiformens marknadsandel. Vi kan därför inte utan vidare summera de olika delprognoserna. Som jag redan tidigare anmält för

riksdagen har regeringen tillkallat en särskild utredning, energiprognosutredningen, för att sammanställa och komplettera det prognosmaterial som finns, och först när vi har fått materialet från denna utredning kan vi bedöma den totala energikonsumtionens utveckling.

Enligt direktiven, herr talman, skall utredningen ange olika utvecklingslinjer och deras konsekvenser och därvid bl. a. undersöka möjligheterna att begränsa energikonsumtionen. Enligt vad jag inhämtat från utredningens ordförande, landshövding Lyberg, kommer utredningen redan i den lägesrapport som skall avges till sommaren att ange förutsättningarna för några olika konsumtionsnivåer och vilka återverkningar dessa får för vårt näringsliv och samhälle i övrigt.

Den genomgång som energiprognosutredningen nu gör visar preliminärt att det inom industrin finns bara begränsade besparingsmöjligheter, om man inte ändrar industrins produktionsinriktning. Här måste vi då också observera att energiaspekterna inte kan få styra ensidigt. Så kan t. ex. energiförbrukningen per ton producerad pappersmassa minskas avsevärt om man helt går över från slipning till kemiska processer, men då får man samtidigt ett väsentligt sämre tillvaratagande av råvaran, vilket ur total synpunkt är långt ifrån tillfredsställande. Inom transportsektorn, som har nämnts, skulle en viss energibesparing kunna göras genom övergång till större andel kollektiva transporter. Den lastbilstrafik som sker parallellt med järnväg är emellertid rätt blygsam i dag, och några drastiska besparingar tror jag därför inte kan uppnås när det gäller godstransporten. Privatbilismen svarar för ca 10 procent av vår totala energiförbrukning, men den kan inte i sin helhet klassas som nöjesbilism och beskåras hårt. Även kraftiga ingripanden får därför inte heller här så stora effekter.

Inom övriga sektorer går den största delen av energin åt för uppvärmning. Bättre värmeisolering, värmeåtervinning etc. kan här ge besparingar, men endast på lång sikt eftersom det bara är nyproduktionen som påverkas. Vi kan naturligtvis söka genom regler och förordningar begränsa reklamen. Neonskyltar och andra reklamannonser kan minska sitt energibehov. Inomhustemperaturen har utomordentligt stor betydelse och bör diskuteras ingående. En genomsnittlig sänkning av inomhustemperaturen med en grad ger ca 2,5 procent lägre total energiförbrukning i vårt land.

Man kan därför redan nu slå fast att vissa begränsningar av energikonsumtionen kan göras utan att någon blir lidande. Vi kan alltså spara utan att försaka, men med sådana insatser kan vi bara begränsa energikonsumtionens ökning något, kanske i storleksordningen 5 procent. Det motsvarar ungefär den ökning av energikonsumtionen som vi beräknar för ett år. Drastiska minskningar av vår energikonsumtion kan vi uppnå bara genom mycket kännbara ingrepp av typen lagstadgad maximering av inomhustemperaturen, inskränkningar av privatbilismen och omstrukturering av vår industri mot mindre energikrävande branscher. Totalt skulle vi kanske kunna minska med 30 procent, men är vi beredda att vidta alla åtgärder som skulle erfordras för detta? Jag är inte övertygad om det.

Jag har hittills, herr talman, berört endast frågan om vår förbrukning

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

av energi och möjligheterna att påverka utvecklingen av denna förbrukning. Låt oss nu se hur vi tillgodoser våra energibehov i dag och hur vi räknar med att tillgodose dem i framtiden.

Det har redan tidigare sagts att de inhemska energislagen – vattenkraft, massaindustrins avfall och ved – nu svarar för knappt 25 procent av vår totala energitillförsel, och denna andel minskar år från år. Importbränslena, främst oljan, svarar för återstoden, dvs. 75 procent. Som ofta påpekats är denna andel högre än i något annat jämförbart land, och Sverige har också den högsta oljeförbrukningen per capita i världen. Ändå är vår andel av den totala energikonsumtionen i världen 0,7 procent.

Men vårt ökade beroende av importerad olja för även med sig vissa problem. Vi blir sårbara för prishöjningar och rubbningar i tillförseln. Den ökade oljeförbrukningen för också med sig miljöstörningar, främst genom utsläpp av svavel från oljedrivna anläggningar.

Under det senaste året har försörjningsproblemen kommit i förgrunden. Ostridigt synes vara att styrkeförhållandet mellan producenter och konsumenter av olja nu förskjutits till producenternas förmån. Vi kan med ganska stor säkerhet räkna med successivt ökade priser. Det finns också tecken som tyder på mera djupgående rubbningar i förhållandet mellan tillgång och efterfrågan på olja. Jordens oljetillgångar är uppenbarligen begränsade, och vi måste redan inom några årtionden finna andra sätt att täcka huvuddelen av vårt energibehov.

Detta är inget nytt – det har sagts här tidigare. Redan på 1950-talet började en planering för kärnkraft. Staten och näringslivet gemensamt satsade åtskilligt av kapital för att föra fram kärnkraften till praktiskt utnyttjande. Det är denna satsning som nu börjar ge resultat. Det första stora kärnkraftverket togs som bekant i drift för något år sedan, och utbyggnaden av elproduktionen under resten av 1970-talet kommer enligt kraftindustrins planer att baseras främst på kärnkraft. Näringsutskottets majoritet har heller inte funnit det möjligt att ändra dessa planer. Kärnkraften väntas år 1980 svara för cirka en tredjedel och år 1985 för cirka hälften av elproduktionen. På längre sikt kommer den sannolikt också att i form av fjärrvärme kunna direkt ersätta en del av vår nuvarande förbrukning av olja för uppvärmning. Kärnkraften har av allt att döma möjligheter att vid sekelskiftet svara för huvuddelen av vår totala energiförsörjning.

Det är riktigt att Sverige i själva verket är ett av de länder som relativt sett satsat hårdast på kärnkraften. Detta är en logisk konsekvens av vår situation, dvs. en hög energiförbrukning och ett högt beroende av importerad olja. Kärnkraften ger möjligheter till ett minskat importberoende, på lång sikt även inhemsk försörjning.

Satsningen på kärnkraft har också skett i medvetande om kärnkraftens speciella risker. Senast i en debatt i riksdagen om energipolitiken den 30 november förra året hade jag anledning konstatera att stora ansträngningar görs både internationellt och i vart land på att få fram säkra konstruktioner, och att erfarenheterna av kärnkraftverkens säkerhet hittills varit goda. Inget har framkommit som tyder på att man i något väsentligt avseende felbedömt säkerhetsproblemen i samband med

kärnkraft. De fördröjningar som på senare tid uppstått i det amerikanska utbyggnadsprogrammet – och som återopats i den svenska debatten – kan hänföras till organisatoriska problem snarare än till säkerhetstekniska överväganden. Det energipolitiska program som lades fram av presidenten för en månad sedan innehöll också förslag om att prövningen av tillstånd för kärnkraftverk skulle rationaliseras i syfte att medge en snabbare utbyggnad.

Från flera håll här i riksdagen och i den allmänna debatten har man efterlyst alternativ till kärnkraften. Kan vi inte, frågar man, klara oss genom att hålla tillbaka förbrukningen och utnyttja konventionella energikällor i några årtionden i förlitande på att tekniken då skall ha gett oss den slutliga lösningen på energiproblemet – en form av energi som är billig, ousinlig, ofarlig och utan skadliga miljöeffekter?

De tänkbara lösningarna, som ännu så länge enbart skymtar, är framför allt fusionskraften och solenergin. Av naturliga skäl är det främst fusionen som kan komma i fråga för vårt land. Det är förstäligt om intresset härför är stort. Experterna säger ju att en fusionreaktor ger inte upphov till något radioaktivt avfall i den meningen att reaktionsprodukterna eller det ingående primärbränslet är radioaktiva. Under vissa omständigheter kan emellertid en fusionsreaktors inventarium också användas till ett vätevapen.

En annan risk är att man kan låta neutronerna absorberas av uran och på så sätt få plutonium som i sin tur kan användas som kärnvapen. De framhävda riskerna med den nu tillämpade kärntekniken elimineras antagligen inte av fusionstekniken. Säkerhetsproblemet måste lika noga beaktas.

Vår fusionsforskning har väckt internationell uppmärksamhet, och vi strävar efter samarbete med andra länder på området. Självfallet kommer vi att ägna denna forskning stor uppmärksamhet. Jag vill gärna i anslutning till herr Wirténs anförande framhålla att anslag till forskning kan beviljas över olika kanaler. Jag hoppas och tror också att de forskare vi har här i landet skall få tillräckliga resurser för att kunna fortsätta sitt utomordentligt värdefulla arbete. De insatser som krävs för att föra fram fusionen till utnyttjande för energiproduktion är emellertid enorma, och vårt bidrag kan aldrig bli mer än marginellt.

Enligt en panel vid novembermötet i det amerikanska kärnenergisällskapet kan man, om man är optimistisk, räkna med en utveckling för fusionskraften av ungefär följande slag: Demonstration av den vetenskapliga möjligheten 1980-1982, en plasmaförsöksreaktor 1985, experimentell kraftreaktor 1990, en prototypanläggning år 2000 och en kommersiell station år 2010. Detta i USA.

Även om möjligheterna att lyckas således bedöms som goda har fusionen inte nått ett sådant utvecklingsstadium att vi kan räkna med den i vår planering för de närmaste årtiondena. Detsamma gäller vindkraften, som veterligen kan realiseras med dagens teknik men då av ekonomiska skäl endast i begränsad skala, varför den bara kan få lokal betydelse.

Hur ser det då ut när det gäller de konventionella energikällorna? Om vi börjar med de fossila bränslena – kol, olja och naturgas – så måste vi konstatera att vi under alla förhållanden kommer att vara starkt beroende

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

av olja under resten av detta århundrade. Även med en maximal kärnkraftsutbyggnad kommer oljeimporten absolut sett sannolikt att öka åtminstone till 1980-talet. Vi är därför tvungna att, så långt det står i vår makt, trygga oljeförsörjningen mot störningar av olika slag.

Beredskapslagringen ger en värdefull trygghet vid tillfälliga störningar. Vi strävar nu också aktivt efter att skaffa oss viss kontroll eller åtminstone visst inflytande över råoljetillgångar. Jag hänvisar här till verksamheten inom Oljeprospektering AB, som i sommar kommer att borra efter olja och gas på den svenska kontinentalsockeln i Östersjön. Vidare har ju riksdagen i dag att ta ställning till ett förslag om en svensk prospekteringsinsats utomlands, främst i Nordsjön och Nordatlanten. Vi hoppas givetvis att dessa engagemang skall ge ett utbyte, men jag tror det är angeläget att varna för överdrivna förhoppningar på denna punkt. Vi måste räkna med att även i fortsättningen till övervägande del täcka våra oljebehov från de stora producentländerna i Mellersta Östern och Nordafrika, med ytterst begränsade möjligheter att påverka prisutveckling och leveranssäkerhet. Det är alltså ett starkt försörjningspolitiskt intresse att oljeberoendet inte tillåts att ytterligare öka. Även om vi i fysisk mening skulle lyckas med att täcka en större del av vårt energibehov med olja skulle det uppstå väldiga miljöproblem också här. De lågsvavliga oljekvaliteterna, som svarar för endast en liten del av utbudet, blir alltmer efterfrågade, och ännu finns ingen ekonomisk lösning av avsvavlingens eller rökgasreningens problem.

Man har velat se naturgasen som en utväg ur detta dilemma. Naturgasen skulle minska vårt beroende av oljan, den skulle ge stora miljöfördelar, och den skulle dessutom kunna ge intressanta utvecklingsmöjligheter inom vissa branscher. Allt detta är riktigt. Det ligger också i dag på riksdagens bord ett förslag om att bilda ett bolag för vissa utredningar om import av naturgas från Sovjetunionen. Om man i sommar kan klara det tekniskt-ekonomiska problemet att dra ledningar "över" Ålands hav kan vi kanske i höst komma in i mera kommersiella förhandlingar med Sovjetunionen. Enligt den sovjetiske regeringschefen skulle man från sovjetisk sida vara beredd att diskutera leveranser av naturgas från 1978.

Sovjetunionen är emellertid inte den enda tänkbara naturgasleverantören. Stora naturgasfyndigheter finns som bekant även på den norska kontinentalsockeln i Nordsjön. Även om produktionen från dessa fyndigheter av allt att döma inte kommer att tillföras Norden är det tänkbart att vi kommer att få nya möjligheter i framtiden. De möjligheterna bör vi bevaka, såväl genom direkt deltagande i projekteringen som genom utredningar och erfarenhetsutbyte inom ramen för det nordiska samarbetet.

Även när det gäller naturgasen vill jag emellertid varna för allt för stor optimism. Det stora problemet är givetvis priset. Efterfrågan på naturgas i Europa är stark, och vi måste konkurrera med andra köpare som kanske har bättre möjligheter än vi att betala ett högre pris, framför allt därför att man i betydande utsträckning använder naturgasen för hushållskonsumtion. Även om vi skulle finna det värt att betala vad leverantörerna begär, främst för gasens miljöfördelar, skulle endast en begränsad del av

vår energiförbrukning – kanske 10–15 procent år 1985, motsvarande 20 procent av oljeförbrukningen – kunna styras över till naturgas. Gasen kan alltså inte ens i bästa fall bli mer än en partiell lösning av vårt energiproblem, och sannolikt också en kortsiktig lösning: man räknar med att naturgasen endast under ytterligare några årtionden kommer att stå till förfogande som bränsle.

I debatten framhålls ofta – i och för sig riktigt – att jordens tillgångar på fossila bränseln inte är uttömda med oljan och naturgasen i de former som nu exploateras. Det finns enorma oljeresurser i sand- och skifferlager, och det finns också stenkol för hundratals års förbrukning. Sverige har tyvärr inga inhemska koltillgångar, och att gå tillbaka till att importera kol i stor skala skulle också det föra med sig svåra ekonomiska och miljömässiga problem.

Så har vi då vattenkraften, som för närvarande är vår enda mera betydande inhemska energikälla. Vattenkraften svarar i dag för mindre än 20 procent av vår totala energiförsörjning. Den svarar emellertid ännu för mer än två tredjedelar av elproduktionen, även om den oljebaserade värmekraften här har gjort en stor inbrytning under det senaste decenniet. Finns det då möjligheter att i större utsträckning än vi hittills räknat med utnyttja vattenkraften?

Enligt vissa beräkningar uppgår den teoretiska vattenkraftstillgången i vårt land till ca 200 miljarder kilowattimmar per år. Denna siffra representerar således den energimängd som i medeltal skulle erhållas varje år, om nederbörden fullständigt kunde utnyttjas enbart för kraftproduktion. Denna kvantitet är lika stor som den av CDL uppskattade elförbrukningen för år 1985.

Bedömningen av hur stor del av dessa totala vattenkraftstillgångar som är lönsam att bygga ut varierar från tid till annan och påverkas bl. a. av anläggningskostnaderna och kostnaden för produktion av kraft i andra typer av produktionsanläggningar. I dagens kostnadsläge torde den ekonomiskt utvinningsbara vattenkraften uppgå till bortemot 85 miljarder kilowattimmar, men siffran kan komma att stiga, om nuvarande kostnadsutveckling för alternativ värmekraft – särskilt oljekraft – fortsätter.

Vi har i dag byggt ut vattenkraftstillgångar med en naturlig energiproduktion om drygt 60 miljarder kilowattimmar per år. Ytterligare ca 10 miljarder kilowattimmar är under utbyggnad eller befinner sig på projekteringsstadiet. Resterande 10 å 15 miljarder kilowattimmar av den ekonomiskt utvinningsbara vattenkraften har genom statsmakternas beslut och frivilliga överenskommelser mellan kraftföretagen och naturvårdsmyndigheterna undantagits från utbyggnad. Undantagen berör främst vattendragen norr om Indalsälven och avser i första hand huvudälvarna Torne älv, Pite älv och Vindelälven.

Herr talman! I anslutning till detta vill jag besvara en interpellation av herr Lindberg, som har frågat om jag är beredd att ta initiativ till att förhandlingar kommer till stånd mellan berörda ägare till Krångede, Gammelånge, Hammarforsens, Svarthålsforsens, Stadsforsens och Hölleforsens kraftverk i Indalsälven i syfte att påverka att berörda kraftverk byggs ut samt att – om företagsekonomiska förräntningskrav inte helt

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
kraftverk i
Indalsälven*

motiverar en utbyggnad – ur samhällsekonomiska motiv pröva möjligheterna att genom statliga subventioner stimulera en utbyggnad.

De riktlinjer för den fysiska riksplaneringen som antogs av riksdagen hösten 1972 behandlade bl. a. frågan om utnyttjandet av våra älvar för kraftändamål. Därvid konstaterades att de energitillskott som kan erhållas genom ytterligare utbyggnader i våra vattendrag är förhållandevis små jämfört med den energimängd som beräknas komma från planerade stora värmekraftanläggningar. Samtidigt betonades dock vattenkraftens större betydelse i framtiden för möjligheterna att tillgodose effektbehovet under toppbelastningstid.

Mot denna bakgrund och med beaktande av de skyddsintressen som har redovisats i samband med inventeringen av de framtida anspråken på mark och vatten uttalades till ledning för den fortsatta fysiska riksplaneringen att sådana huvudälvar och källflöden som ännu inte tagits i bruk för kraftändamål borde bevaras opåverkade.

Vad gäller huvudälvarna i södra Norrland och norra Svealand från och med Indalsälven i norr till och med Dalälven och Klarälven i söder är dessa redan i dag i hög grad påverkade av kraftutbyggnader. Det återstår dock fortfarande outbyggda fallsträckor, som av kraftverksföretagen bedöms vara ekonomiskt utvinningsbara. Dessa finns redovisade i företagens utbyggnadsplaner tillsammans med ett antal tänkbara tillbyggnader i befintliga kraftstationer. De effektutbyggnader i Indalsälven som herr Lindberg tagit upp i sin interpellation och som också behandlas i en av de motioner som riksdagen har att ta ställning till i dag bedöms emellertid i nuvarande kostnadsläge vara långt mindre lönsamma än andra utbyggnadsalternativ med motsvarande effekt.

Vattendragen i det aktuella området är också av stort intresse för olika former av friluftsliv, eftersom de är relativt lätt åtkomliga för stora delar av befolkningen. Flera av de ännu opåverkade källflödena och outbyggda älvsträckorna har vidare betecknats som intressanta från vetenskaplig och kulturhistorisk synpunkt.

Det är mot denna bakgrund som Kungl. Maj:t funnit det påkallat att tillsätta en utredning med uppdrag att analysera förutsättningarna för och konsekvenserna av ytterligare vattenkraftsutbyggnader i främst Indalsälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven och Klarälven med biflöden. Utredningen, som skall bedrivas skyndsamt, skall studera dessa älvdalars värde från miljö- och naturvårdssynpunkt – bl. a. med hänsyn till friluftsliv, fiske, kulturminnesvård, landskapsbild och forskning – och söka bedöma hur intressena i dessa olika avseenden skulle påverkas av tänkta vattenkraftsutbyggnader. Sysselsättningseffekter på kort och lång sikt av tänkbara utbyggnader skall också belysas.

I regionalpolitiska sammanhang har vi från regeringens sida velat beakta de rent samhällsekonomiska problemen och därmed också problem som hänger samman med vikande sysselsättning i olika delar av landet. Huruvida regionalpolitiska synpunkter motiverar särskilda insatser från samhällets sida för att få de av herr Lindberg föreslagna kraftutbyggnaderna i Indalsälven till stånd är det dock för dagen svårt att uttala sig om.

Jag räknar med att den pågående utredningen kommer att ge underlag

för ställningstaganden till vad som med hänsyn till skilda samhällsintressen är ett rimligt utnyttjande av vattendragen i södra Norrland och norra Svealand. Jag anser det därför inte motiverat att i avvaktan på utredningen ta ytterligare initiativ. De av herr Lindberg framförda synpunkterna kommer givetvis att finnas med vid den fortsatta behandlingen av frågan.

Herr talman! Jag har därmed besvarat interpellationen. Låt mig göra en kommentar.

Som skäl för effektutbyggnader i vissa av kraftstationerna i Indalsälven har herr Lindberg bl. a. åberopat bristen på arbetstillfällen i regionen. Vattenkraftsutbyggnadernas betydelse i sysselsättningshänseende får självfallet icke överdrivas. Men vi kan heller inte bortse ifrån att vattenkraftstillgångarna ofta är belägna i områden där det råder stark undersysselsättning och där svårigheterna att finna annan sysselsättningskapande verksamhet är påfallande stora. Detta var också skälet till att regeringen i propositionen om regional utveckling och hushållning med mark och vatten föreslog att frågan om Kalixälvens utnyttjande skulle övervägas ytterligare innan statsmakterna tog ställning till om älven borde bevaras i sin helhet eller om någon utbyggnad borde få komma till stånd. Riksdagen ville dock inte bifalla propositionen på denna punkt. Jag kan nämna att en utbyggnad av Mestoslinka och Parakka med Vettasjärvis reglering skulle ha gett arbete åt i medeltal ca 640 man under åtta år. Då har jag ändå inte tagit hänsyn till den personal som behövs för tillsyn, underhåll och förnyelse av de färdiga kraftverken. Detta har ointetgjorts genom det beslut som fattades av riksdagens majoritet, av de tre borgerliga partierna och kommunisterna.

Den restriktivitet som numera präglar vår syn på exploateringen av återstående vattenkraftstillgångar har vi kunnat ålägga oss i förvisningen att de tillkommande behoven av elenergi till övervägande del kommer att täckas med kärnkraft. Om vi nu skulle fatta beslut om att stoppa kärnkraftsutbyggnaderna för obestämd tid hamnar vi oundvikligen i situationen, att vi inte längre har råd att avstå från att bygga ut vattenkraftstillgångar i den utsträckning som vi nu har föresatt oss. Om riksdagen skulle besluta om ett totalstopp mot byggande av kärnkraftsanläggningar nu, så skulle detta beslut innebära att ca 5 000 personer ställs utan sysselsättning, de som i dag är engagerade i utbyggnaden av våra kärnkraftverk.

Jag har nu, herr talman, försökt göra en genomgång av energiförsörjningsproblemet både på kort och längre sikt. Slutsatsen är såvitt jag kan se att vi måste ta till vara alla de möjligheter som erbjuds att bredda underlaget för vår försörjning med konventionella bränslen, vi måste sträva efter en effektivare energianvändning. Men de resultat vi kan nå på dessa vägar är begränsade, och huvudlinjen i vår energipolitik måste alltjämt vara att satsa målmedvetet på kärnkraft. Det finns i dag inte något alternativ som är jämförbart i fråga om uthållighet, ekonomi och miljöeffekter. Man kan inte heller räkna med att något sådant alternativ blir praktiskt tillgängligt under den tid vi kan överblicka.

Denna slutsats gäller såvitt jag kan se även om vi skulle vara beredda att underkasta oss mycket långtgående begränsningar i vår energiförbruk-

Tisdagen den
15 maj 1973

Anslag till energiförsörjning, m. m.

Om utbyggnad av kraftverk i Indalsälven

ning, med alla de svårigheter som detta skulle medföra och som jag redan berört. Avstår vi från att bygga ut kärnkraften kommer vi även vid konstant energiförbrukning – förr eller senare i en ohållbar situation. Oljan torde inom några årtionden komma att vara för värdefull för att användas som bränsle.

Låt mig, herr talman, mot denna bakgrund helt kort beröra frågan om ett "moratorium" för kärnkraftsutbyggnaden. Talesmannen för utskottsmajoriteten har redan utförligt behandlat reservationen, och jag skall begränsa mig till att kommentera riskerna med plutonium och radioaktivt avfall. Om jag förstått reservanternas rätt är det framför allt dessa risker som ligger bakom deras yrkanden, medan de accepterar att själva driften av kärnkraftverken fyller alla rimliga krav på säkerhet. Jag vill fråga reservanternas om denna tolkning är riktig; jag kan inte utläsa någonting annat ur reservationen.

Vid kärnklyvningsprocessen i en kärnreaktor övergår som tidigare nämnts en del av uranet till plutonium. Huvuddelen av plutoniet klyvs i reaktorn och bidrar till energiproduktionen. När det utbrända bränslet tas ut från reaktorn finns emellertid fortfarande en del värdefullt uran och plutonium kvar. Detta tas till vara i särskilda s. k. uppberedningsanläggningar. Vi har inga sådana anläggningar ännu, och vi skickar därför vårt använda bränsle till utlandet. Uranet och plutoniet kan sedan föras tillbaka till reaktorerna för utvinning av ytterligare energi. Troligen kommer plutoniet i framtiden att få sin största användning i de s. k. snabba blyreaktorerna, som har en överlägsen bränsleekonomi i förhållande till dagens reaktortyper. Det är alltså kärnreaktors förmåga att producera plutonium som gör att kärnkraften kan ses som en relativt långsiktig lösning av världens energiförsörjningsproblem, men naturligtvis med alla de riskmoment som finns.

Tyvärre kan plutonium också, som vi vet, användas till militära ändamål. Sverige har tillsammans med ett stort antal andra länder förbundit sig att inte utveckla kärnvapen. Vårt land har dessutom ställt samtliga sina kärnreaktorer under internationell kontroll, som sker genom inspektörer från det internationella atomenergiorganet i Wien. Genom denna kontroll och genom våra egna säkerhetsmyndigheters försorg har vi garantier för att vi alltid har en fullständig kännedom om vårt innehav av plutonium. Ett stort antal länder har tagit på sig motsvarande förpliktelser. Man är nu starkt medveten om att en ytterst noggrann kontroll av plutonium utgör en förutsättning för kärnkraftens framtid. Jag anser att vi bäst främjar våra egna säkerhetsintressen genom att stödja arbetet med att upprätta det internationella kontrollsystemet.

Vid uppberedningen tas, förutom uran och plutonium, även de högaktiva klyvningsprodukterna till vara. De måste därefter förvaras under lång tid och under betryggande kontroll. Som jag sade och som har framhållits tidigare sker detta för närvarande i regel i anslutning till uppberedningsanläggningen. Med tanke på att det är osäkert hur länge denna möjlighet till förvaring utomlands står till förfogande för oss och att vi kanske i en framtid måste ta tillbaka det högaktiva avfallet har nyligen tillsatts en parlamentarisk utredning. Utredningen skall behandla alla de frågor som hänger samman med hantering och förvaring av

högaktivt avfall. Det är viktigt att lämpliga metoder och regler tas fram för hur förvaringen av avfallet skall ske för att man skall nå det ur säkerhetssynpunkt och ekonomisk synpunkt lämpligaste förfaringsättet. Detta kan enligt min mening bäst ske i internationell samverkan.

Liksom när det gäller plutoniumfrågan anser jag alltså att man inte kan finna de bästa lösningarna på avfallsfrågan genom ensidiga åtgärder från vår sida. Problemen är världsomfattande, och vi kan inte öka vår säkerhet genom att avstå från att bygga ut kärnkraft. I stället bör vi aktivt stödja arbetet på internationella regler och internationell kontroll. Detta är också sedan lång tid tillbaka svenska regeringens linje och den linje som jag funnit att riksdagens majoritet ger sitt stöd åt.

Låt mig, herr talman, sammanfatta så här: En hög energiförbrukning är en oundviklig följd av vår produktionsinriktning, vårt klimat och våra levnadsvanor. Om vi vill tillgodose kraven på att vi skall behålla vår ställning som avancerat industriland och att vi skall förbättra vår yttre och inre miljö -- krav som många människor i vårt land upplever som väsentliga -- måste vi räkna med att efterfrågan på energi stiger ytterligare. Det är här inte fråga om energiproducenternas önskedrömmar, utan om högst påtagliga realiteter, som vi måste ta hänsyn till vid samhällsplaneringen. Underlåter vi att bygga ut vår produktionsapparat utan att dra konsekvenserna därav, nämligen konsumtionsbegränsningar, hamnar vi snabbt i en mycket besvärlig situation. Jag vill särskilt framhålla att de energipolitiska besluten inte får fattas under intryck av tillfälliga opinioner. Kraven på långsiktig planering är just på energiförsörjningens område oavvisliga, eftersom det gäller stora investeringar med lång mognadstid.

Reservanterna i utskottet har föreslagit ett moratorium för kärnkraftsutbyggnaden. Har det då hänt något som föranleder en ny syn på kärnkraftens säkerhet? Regeringen och utskottets majoritet synes vara ense om att så inte är fallet, men kravet på en noggrann uppföljning av säkerhetsproblemet står fast. Den föreslagna väntetiden enligt moratoriemodellen skulle inte ge oss ökad handlingsfrihet utan tvärtom skapa risker för framtida störningar och därmed även för oöverlagda beslut. Förslaget ger heller ingen anvisning om vilka andra vägar än att bygga ut kärnkraft som står till buds för att vi skall kunna tillgodose vårt framtida energibehov. Det gäller inte bara, som reservanterna tycks tro, att säga ja eller nej till kärnkraften. Vad vi har att göra är i stället en avvägning mellan olika alternativa handlingslinjer, i klart medvetande om vilka följder vårt val får på kort och lång sikt.

Det kan inte hjälpas, herr Regnéll, att denna avvägning är svår och måste innebära en kompromiss mellan motstående samhällsintressen. Som riksdagsmän har vi tagit på oss ansvaret och skyldigheten att ta ställning. Men de människor som sysslar med de här problemen -- i vetenskap, i forskning, i den praktiska handläggningen av säkerhetsbestämmelser och regler -- är ju ändå tillgängliga för att ge oss de råd, de uppgifter, de upplysningar som skall kunna bilda underlag för vår bedömning och vårt slutgiltiga ställningstagande. Vi kan i vissa situationer ha behov av mera upplysning, mera kunskap, mera material. Då kan vi göra som utskottet nu föreslagit: vi avvaktar något att lägga fast en

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
kraftverk i
Indalsälven*

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
kraftverk i
Indalsälven*

prognos för en längre tid – den som syftar på 1980-talet och fortsättningen vilket vi från regeringens sida också säger är riktigt. Men ingen har begärt att vi nu skall bryta det utbyggnadsprogram som vi har bestämt oss för – jag kanske inte bör säga "ingen", utan jag skall säga att majoriteten i utskottet liksom regeringen inte har funnit anledning att nu begära riksdagens beslut om ett sådant stopp.

Jag anser det emellertid nödvändigt att vi kan föra en seriös debatt om de här tingen. Jag är därför mycket glad för att man från utskottets sida ställer sig beredd till en sådan diskussion när vi fått det ytterligare materialunderlag om vilket vi har talat. Jag delar alltså denna uppfattning, och jag anser det också angeläget att riksdagen tar en mera aktiv del i de viktiga energipolitiska avgöranden som vi står inför under de närmaste åren.

Det pågår, som framhållits, en rad utredningar. Flera av dem berör mycket nära de frågor som vi debatterar – närförläggning utredningen, energiprognosutredningen, utredningen om aktivt avfall. Ett par av dessa har parlamentariskt inslag. Ledamöter av riksdagen kan alltså mera direkt följa själva utredningsarbetet och påverka det. Även miljökostnadsutredningen bör nämnas. Den studerar bl. a. sambandet mellan miljöpåverkan och energiproduktion. Energiprognosutredningen kommer i sommar att presentera en första rapport, som kommer att ge oss ett bättre underlag för att bedöma de alternativ som står till buds beträffande den framtida utvecklingen på energiområdet. Det är självfallet att allt detta material kommer att presenteras för riksdagen. Jag kommer att verka för att även annat material tas fram, så att riksdagen får ett så allsidigt underlag som möjligt för sina kommande beslut.

Herr talman! Jag har med detta velat ge en ganska detaljerad bild av problemen kring energiförsörjningen och av hur vi från regeringens sida ser på den frågan med beaktande av allvaret i problemet, inte minst med hänsyn till kärnkraftens utbyggnad och de närhetsproblem som vi står inför. Men jag vill sluta med att än en gång framhålla: Inget har, som vi kan se, inträffat som förändrar vårt ställningstagande från tidigare, att vi kan fortsätta utbyggnaden av de beslutade kärnreaktorerna.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr LINDBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min interpellation. Låt mig dock erkänna att jag hade hoppats att det skulle ha varit något positivare.

Industriministern hänvisar i svaret till den utredning som är tillsatt för att analysera förutsättningarna för och konsekvenserna av ytterligare utbyggnader av vattenkraften i främst Indalsälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven och Klarälven med biflöden. Med det menar statsrådet att de aktuella utbyggnader som jag har berört kommer med i prövningen. Vattendragen i det aktuella området, menar industriministern, är av stort intresse för olika former av friluftsliv eftersom de är lätt åtkomliga för en stor del av befolkningen.

Jag vill inte bestrida det påståendet. Låt mig dock erinra om att den aktualiserade frågan gäller utbyggnad av fem redan befintliga kraftverk inom ett redan reglerat område. En utbyggnad enligt tidigare diskuterade planer skulle knappast på något sätt påverka vare sig friluftslivet eller miljön. Problemet med de redan befintliga verken är att deras kapacitet inte medger möjligheten att tillvarata det vattenflöde som redan finns, alltså medelvattenföringen, utan man får släppa en hel del spillvatten förbi sig. De äldsta kraftverken, Krångede och Gammelänge, utgör bl. a. betydande flaskhalsar i sammanhanget. En utbyggnad av i interpellationen nämnda kraftverk skulle i mycket obetydlig grad påverka dämmningsnivån och sannolikt kunna inrymmas i de vattendomar som redan finns. I stort sett skulle det endast innebära en snabbare vattengenomströmning, och det kan knappast påverka vare sig friluftslivet eller miljöintressena.

I de överläggningar som skett mellan kommunens representanter och de olika ägarintressenterna för kraftverken har framgått att det har gjorts utredningar om utbyggnader. Det har i de sammanhangen också hävdats att utbyggnaderna är ekonomiskt försvarbara. Det har också framgått av pressuttalanden, som gjorts i dessa sammanhang. Jag vågar därför hävda att intresse finns för en utbyggnad, dock inte från tidsmässigt uppjorda planer.

Det är också av intresse att notera vad som framgår av ett brevsvår till kommunen från industridepartementet i en tidigare skriftväxling i detta ärende. Departementet skriver att statens vattenfallsverk i ett remissvar över den av kommunen gjorda framställningen säger det vara påkallat att de privata kraftverken bygger ut för att åstadkomma ett bättre effektivitetsutnyttjande.

Vad som komplicerar den här frågan är de olika ägarintressena, där statens vattenfallsverk har det klart minsta egenintresset för en utbyggnad på grund av att dess anläggning ligger längst ner och har större kapacitet än de övriga. Men så mycket har framgått av de överläggningar som skett att intresse finns för en utbyggnad men att det varierar mellan de olika ägargrupperna. Det försvårar naturligtvis samordningen. Det är av den anledningen som jag tycker att det vore naturligt att industridepartementet tog initiativ till att gemensamma överläggningar kom till stånd mellan parterna och att man försökte stimulera fram en utbyggnad så snart som möjligt. Jag kan inte finna några som helst skäl för att behöva avvakta resultatet av den utredning som nu pågår.

Att det skulle råda någon som helst tvekan om att det ur regionalpolitiska synpunkter skulle vara motiverat med en utbyggnad vill jag på det bestämdaste bestrida.

Det kommunblock som berörs är som så många andra glesbygdskommuner en avfolkningsbygd där utflyttningen skett i snabb takt. Låt mig bara nämna ett enda exempel på befolkningsutvecklingen. 1968 hade vi 9 744 invånare, och 1973 hade det skett en minskning till 8 517, alltså en minskning med 1 227 invånare. Det är en direkt fortsättning på den befolkningsminskning som skett under hela 1960-talet. Huvudnäringarna inom regionen är skogs- och jordbruk samt kraftverken. Rationaliseringen och sysselsättningsutvecklingen inom dessa näringsgrenar är känd. Jag behöver därför inte argumentera vidare.

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
kraftverk i
Indalsälven*

En begynnande industriutveckling har de senaste åren skett inom kommunblocket med · låt mig understryka det · betydande statliga insatser. Beredskapsarbeten har varit av stort värde för bygden och kommer även fortsättningsvis att kräva betydande insatser. En utbyggnad av nämnda kraftverk skulle ha betydande sysselsättningseffekt och ge oss ett värdefullt andrum i strukturuomvandlingen. Jag skulle därför vara tacksam om industriministern ville ompröva sitt ställningstagande.

Det skulle också vara av stort värde om statsrådet kunde studera situationen på ort och ställe. Jag kan meddela att en inbjudan från kommunen övervägs. Låt mig därför, herr talman, redan nu rikta en preliminär inbjudan till industriministern. Statsrådet skulle vid ett besök kunna konstatera att en utbyggnad inte kommer att kollidera med natur- och miljövårdsintressena. Statsrådet skulle dessutom få se en mycket naturskön bygd som kan tävla med vilken annan bygd som helst i det här landet, trots de gjorda kraftverksutbyggnaderna.

I detta anförande instämde herrar Henrikson (s), Tobé (fp) och Stjernström (c).

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! I statsverkspropositionen ställer sig regeringen bakom CDL:s utbyggnadsprogram när det gäller kärnkraften i vårt land. Vi har för närvarande ett aggregat som har tillstånd att vara i drift, nämligen i Oskarhamn. År 1980 räknar man med att 11 kärnkraftverk skall vara i gång och år 1990 24. Detta innebär att Sverige för närvarande har det mest ambitiösa kärnkraftsprogrammet i världen. År 1985 beräknas hälften av vår elström komma från kärnkraften. Industriministern har nyss åter slagit fast detta program.

Alla experter har från början varit medvetna om riskerna med att producera radioaktivitet, som alltid sker vid atomklyvning. Herr Regnéll menade att det fanns mycket stora olikheter när det gäller experternas uppfattningar i olika frågor, men här råder ingen som helst tvekan; man är helt överens om att radioaktiviteten är mycket farlig. Det har också lagts ner ett oerhört noggrant och skickligt arbete på att skydda människor och miljö från radioaktiva utsläpp. Men den avgörande frågan är inte hur mycket man ansträngt sig utan om det är möjligt att åstadkomma ett tillräckligt säkert skydd.

En lättvattenreaktor kan inte explodera, därom är all expertis enig. Men för varje kilowatt-timme elström den producerar bildas tillräckligt mycket radioaktivitet för att döda en människa. All denna radioaktivitet måste hållas avskärmad från allt liv. En del avklingar efter mycket kort tid, medan andra ämnen som bildas, t. ex. transuranerna, behåller sin radioaktivitet i hundratusentals år. Det råder inga delade meningar om detta. Alla experter är eniga om den saken.

Det som skiljer dessa gifter från alla andra är att man inte känner någon metod att oskadliggöra dem. Det enda man kan göra är att stänga in dem, hålla dem avskärmade från varje kontakt med biosfären, med vattnet och med luften. Det finns en viss naturlig radioaktivitet omkring oss, men så fort denna ökar, skadas allt levande som kommer i kontakt

med radioaktiviteten. Det är cellerna som förstörs, och detta leder till mer cancer och till försämringar i arvmassan, vilket ibland kan visa sig först efter flera generationer.

Under normal drift hålls det radioaktiva utsläppet under noggrann kontroll. Oskarshamnverket t. ex. uppges ha haft mycket fina värden under den tid det fungerat. Men som med alla maskiner kan det också bli fel på kärnreaktorer. Det blir det också ofta, tycks det, men ännu har ingen stor olycka skett i samband med sådana s. k. haverier. Det blir helt enkelt ett driftstopp, som kan vara svårt nog att komma till rätta med, därför att det man skall reparera är infekterat av radioaktivitet.

Industriministern frågade om vi reservanter är helt lugna när det gäller den normala driften av kärnkraftverk. Vi kan inte vara säkra, vi har inte tillräcklig information för det. Senast i går fick jag en upplysning från en ansvarig tekniker att man ännu inte prövat nödkylningssystemet tillräckligt. Kärnklyvningen åstadkommer ju en oerhörd hetta. Det är denna man tar till vara för att värma upp gaser, som sedan driver turbiner och därigenom alstrar elektricitet. I de reaktorer vi har används vanligt vatten som kylmedel. Om det skulle bli ett brott på alla kylvattenledningar på en gång — det är inte särskilt sannolikt men inte heller helt omöjligt — överhettas materialet och säkerhetsinslutningen kan smälta och radioaktiviteten komma ut.

Det finns också andra risker, t. ex. sabotage. Vad skulle hända om ett kärnkraftverk träffades av en bomb? Vi får en mycket sårbar värld, om kärnkraftverken blir talrika. Hotet att spränga en reaktor skulle kunna bli ett fruktansvärt påtryckningsmedel.

Men den allvarligaste risken ligger ändå i de mängder höggradigt radioaktivt avfall som bildas. Industriministern sade också att detta är en ny insikt som kommit under de senaste åren och som vi tidigare inte vetat om.

När ett bränsleelement är utbränt tas det ur reaktorn med en robot. Det är oerhört hett och förvaras några månader på verket under kylning tills det svalnat och de mer kortlivade fissionsprodukterna avklingat. Därefter skall det med bil och båt transporteras till en s. k. uppberedningsanläggning. För närvarande skickar vi vårt högaktiva avfall till England, något som fått industriministern och företrädare för kraftproducenternas organisation CDL att säga att det inte är ett aktuellt problem för oss, ty vi skickar det utomlands. Jag tycker att det är ett skrämmande sätt att resonera. Det är inte troligt att vi i längden får någon utomlands som vill ta emot vårt avfall. Den insikten har vi börjat komma till under den senaste tiden. Därför har nu industriministern tillsatt en utredning, som skall förbereda en uppberedningsanläggning i Sverige. Sannäs i Bohuslän har nämnts som en lämplig lokalisering. Vad kommer människorna där att säga om det? Kommer de att gå med på det?

Vid uppberedningen skiljer man ut det mesta av uranet och transurerna, som kan användas igen, från övriga fissionsprodukter. Dessa består bl. a. av strontium 90 och cesium 137 i het lösning, som för närvarande förvaras i metalltankar, som vittrar sönder efter några år, och då måste innehållet tappas över i nya tankar — hela tiden med tekniskt komplicerade metoder. Enligt direktör Svenke vid Svensk kärnbränsleför-

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

sörjning AB måste man för närvarande räkna med att hålla detta avfall under uppsikt i 1 000 år. Detta under förutsättning att man lyckats ta bort alla transurancer, t. ex. plutonium 239.

Det är alltså, herr Regnéll, en enhällig expertis som säger att man måste hålla detta avfall under uppsikt, såvitt man nu vet; det finns inga delade meningar om detta. Enligt min uppfattning är det ett brott utan like i mänsklighetens historia att sätta i gång en sådan här produktion av gifter, som man icke vet om det går att ta hand om. Vi kan inte säga någonting om kommande generationers möjligheter att vakta och förvara detta avfall. Har vi en gång producerat det, så finns det där att tas hand om, antingen man kan eller inte.

Det plutonium man lyckats utvinna är möjligt att använda i atombomber. Det ligger naturligtvis en allvarlig fara i att detta ämne blir allt vanligare på jorden. Man har pekat på risken att det kan stjälas och göra alla kärnvapenspridningsavtal meningslösa. SIPRI, det internationella fredsforskningsinstitutet, kommer att ta upp den frågan vid en konferens i Tällberg i Dalarna i sommar.

Det internationella samarbetet om kontroll av plutonium, som industriministern nämnde, är naturligtvis en nödvändig sak redan för det plutonium som finns nu och som för närvarande produceras på jorden. Jag får innerligt hoppas att man lyckas lösa den frågan bättre än vad man nu löser t. ex. frågan om att vakta heroinet. Vi är alla överens om att det bör kontrolleras, men ändå vet vi att det försiggår en illegal handel med heroin.

Plutonium kan också användas för ny kraftproduktion, särskilt i den s. k. bridreaktorn, den typ av reaktorer som bl. a. direktör Bo Ahler vid AB Atomenergi räknar med snart måste ersätta våra uranslösande lättvattenreaktorer. Men bridern är farligare än vår nuvarande reaktor, den kan explodera -- det är också alla experter ense om. Bridreaktorn alstrar dessutom mer plutonium än den gör av med. Avfallsproblemet blir på så sätt helt djävulusiskt.

För att vi skall få en uppfattning om hur giftigt plutonium är vill jag nämna att Sven Löfveberg vid statens strålskyddsinstitut i pressen erinrat om två händelser för några år sedan. På den amerikanska kontinenten hade 100 gram plutonium spritts ut genom en olyckshändelse. Man lade ned 50 miljoner kronor på att skrapa upp varje mikrogram; så farligt ansågs det vara. Det var 100 gram plutonium. När en vädersatellit förolyckades för några år sedan kom 95 gram plutonium löst i stratosfären. Flera år därefter kunde man registrera en ökad radioaktivitet på jorden. Om världens kärnkraftutbyggnadsprogram fullföljs, kommer vi att producera flera ton plutonium om året.

Då kan man fråga sig varför inte dessa alarmerande fakta blivit mer debatterade i Sverige förrän nu. Sedan 1969 har debatten pågått i bl. a. USA. Alla fakta har funnits tillgängliga också i vårt land, men det är som om vi inte kunnat ta in dem. De är för stora och för svåra att riktigt begripa. Själv fann jag genom riksdagsbibliotekets anvisning OECD:s rapport om det radioaktiva avfallsproblemet i västra Europa. Många grupper och många individer har år ut och år in försökt väcka oss. Bl. a. har arbetsgruppen mot atomskador, AMA, och Sveriges Ralph Nader.

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Björn Gillberg, lagt ned mycket arbete på detta. Ofta har de fått höra att de överdriver och att det "gått hysteri" i debatten. Nu borde det stå klart för alla att det finns situationer där upprördhet är den enda riktiga reaktionen och där det är ett skrämmande tecken på bristande inlevelse om man förhåller sig passiv.

Det borde i dag egentligen vara en glädjedag för alla dem som kämpat misstörstända och misstänkliggjorda i många år, att vi nu äntligen håller på att komma till besinning. Det borde också vara en glädjedag för dem som med förfäran sett att Sveriges högsta demokratiska beslutande instans, riksdagen, varit fullt sysselsatt med detaljer och lämnat många av de stora, livsavgörande frågorna till utomparlamentariska grupper.

Näringsutskottet föreslår nämligen i betänkande nr 49 att riksdagen skall bestämma att inga "beslut att bygga ut kärnkraften ytterligare bör fattas förrän ett nytt, allsidigt beslutsunderlag, innefattande bl. a. information om forskningsresultat och utvecklingstendenser, har förelagts riksdagen". Jag kan inte se annat än att detta står i skarp kontrast till regeringens förslag. I statsverkspropositionen bil. 15 säger departementschefen på s. 89: "En omfattande utbyggnad av kärnkraften genomförs f. n. i Sverige." På s. 50 konstateras: "Den statliga energipolitiken inriktas i hög grad på att främja införandet av kärnkraften." Och vidare "— — kärnenergi — — bedöms ha väsentliga fördelar i fråga om såväl försörjningstrygghet som miljöpåverkan".

Näringsutskottets förslag att inte fatta några ytterligare beslut om utbyggnad innebär alltså ett steg åt rätt håll. Men efter industriministerns uttalande nyss, att detta strängt taget inte skiljer sig från regeringens utbyggnadsprogram, blir man mycket tveksam. Därför är jag glad över att vi i dag har en reservation vid det här betänkandet. Vi är tre reservanter som anser att man borde ha tagit ytterligare ett steg. Det verkar också motsägelsefullt att bestämma att man inte får besluta om ny utbyggnad och samtidigt ge klarsignal för byggandet av ett nytt kärnkraftsaggregat, nämligen Ringhals 4, som vattenfallsverket begär.

I reservationen 8 föreslår vi att riksdagen fattar beslut om ett uppskov (moratorium) för kärnkraften på i första hand ett år. Detta innebär naturligtvis inte något slags uppskov med prognosbehandlingen, som jag tyckte att industriministern sade här. Självfallet skall man fortsätta att göra prognoser och se hur mycket energi vi behöver. Vad vi föreslår är alltså att man inte får lämna något nytt tillstånd att sätta i drift ett nytt kärnkraftverk. Man får inte heller lämna något nytt tillstånd att börja bygga ett nytt kärnkraftverk under det här året som lagen i första hand gäller.

Arbetet på det verk som man nu är i gång med och för vilket byggstillstånd redan beviljats, menar vi får fortsätta — just därför att de 5 000 människor som enligt vad industriministern anförde nu är sysselsatta med detta, inte skall bli arbetslösa. Själva byggandet skapar inga radioaktiva avfall, och vi tycker det är lämpligt att människor får fortsätta med sitt arbete här eftersom vi inte vet hur vi skall ha det i framtiden.

Vi måste alltså noggrant pröva alla forskningsresultat rörande säkerheten innan vi kan säga om det här moratoriet måste förlängas eller inte.

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Följdriktigt får inte heller Ringhals 4 påbörjas så länge moratorielagen gäller. Detta innebär att 37 miljoner kronor tas bort från Vattenfalls anslag under budgetåret 1973/74. Det föreslår vi i reservationen 9.

Om riksdagen beslutar enligt reservationerna 8 och 9 blir innebörden av riksdagens beslut fullt klar och entydig - uppehåll under ett år med idrifttagande och ny igångsättning. Det borde vara en fördel för alla parter, inte minst för dem som planerar och bygger kraftverksstationer, att verkligen veta vad riksdagen har beslutat.

Ett års uppskov med byggande och idrifttagande måste vara klokt i det läge som vi nu befinner oss. Det måste lämnas tid för en omfattande offentlig debatt i den här frågan, innan vi sätter i gång och producerar plutonium i stor skala. Det är en fråga som i hög grad rör alla människor och där folk måste få tillfälle att säga sin mening. Om de flesta människor i vårt land väljer en långsammare ökning av energikonsumtionen framför att ta de risker som kärnkraften innebär, har jag svårt att förstå varför vi inte skulle få välja detta i en demokrati.

Energiprognosutredningen kommer ju, som framhållits flera gånger i denna debatt, att ge underlag för en mera djupgående diskussion om energibehovet. Redan den 1 juli lägger den fram sin första delrapport, och då får vi ett bättre underlag för diskussionen om hur mycket energi vi behöver. Jag är inte säker på att just de besparingsmetoder som industriministern nyss nämnde är de bästa eller de enda tänkbara.

Man brukar kräva av oss som inte vill gå med på miljöförstörande kraftbyggen att vi skall kunna tala om hur man då skall få mer energi, precis som om energiökningen var en oundviklig självklarhet. Olika länder använder olika mycket energi per invånare. Det är inte säkert att levnadsstandarden behöver vara lägre i de länder som använder något mindre än vi. Det beror på hur man räknar, hur man värderar och hur man lägger upp sina produktionsmetoder. Vad som skulle inträffa om den nuvarande ökningen av efterfrågan på energi inte kunde tillgodoses är att vi fick en ny och helt annan sorts strukturrationalisering i vårt näringsliv. Är det något att vara så rädd för?

Den strukturrationalisering som vi ägnar oss åt just nu och som skapar så stor energiefterfrågan innebär ju inte bara fördelar. Människor måste flytta från bygder de vill bo kvar i, stressen och monotonin ökar liksom arbetslösheten, även om produkterna blir fler. Den offentliga sektorn skall öka, bl. a. genom vårdpersonalen som har hand om dem som inte orkar följa med i utvecklingen. Det är de framtidsutsikter som bl. a. långtidsutredningen anser vara goda. Jag har inte samma uppfattning.

Kärnkraftmotståndarna brukar anklagas för att överdriva och för hysteri. Är inte hysteri snarare att man handlar utan att vara på det klara med vad man gör och varför? Är det inte så att de som hävdar att vi till varje pris måste ha alltmer energi visar prov på en överdriven rädsla för förändringar, en egendomlig låstheth till en utvecklingstrend, fastän den är olycklig? Bara för att slippa ändra invanda mönster och levnadsvanor håller man krampaktigt fast vid metoder som dock har så många nackdelar.

Vi behöver en ny sorts strukturrationalisering. Ratio betyder förnuft. Borde vi inte sätta in all vår uppfinningsrikedom på att ändra våra

Tisdagen den
15 maj 1973*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

strukturer i näringsliv och samhälle så att de blir förnuftiga, dvs. rätta oss efter naturens ramar, inklusive begränsade energitillgångar? Vi saknar nu en helhetssyn och försöker komma till rätta med problemen genom att plåstra än här och än där. Ibland stiftar vi lagar som t. o. m. motverkar sitt syfte, som t. ex. renhållningslagen. Och ibland skapar våra lösningsförsök nya problem som kräver nya åtgärder som i sin tur skapar byråkrati och så invecklade bestämmelser att människor inte får något grepp över sin situation.

Centern föreslår i partimotionen 1464 att vi tar itu med arbetet att hushålla med naturresurserna och att vi gör det utifrån denna helhetssyn på människans plats i naturens sammanhang. Det är den helhetssynen som nu saknas i pågående utredningar.

Det är verkligen inte fråga om att skapa ett stillastående, tråkigt och trögflytande samhälle. Tvärtom behövs allas arbetsinsats för att komma till rätta med de stora problem som felaktiga system skapat på jorden. Jag tror att vi skulle uppleva det som en befrielse.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 1 om en resurspolitisk utredning och till reservationerna 8 och 9 som gäller lag om uppskov ett år med atomkraftutbyggnaden.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har två papper med mig upp här i talarstolen. Det första är protokollet över vad jag sade för två timmar sedan, och det tog jag med mig för att dokumentera att fru Hambræus felciterade mig när hon – förbluffande nog – nyss sade, att jag hade påstått att experter har olika uppfattningar om huruvida radioaktivitet är farlig. Ånej, fru Hambræus, sådan dumhet skulle jag väl ändå inte dyvla på experterna, och det har jag inte gjort heller. Enligt protokollet sade jag att experterna "har olika uppfattning i den svåra frågan om kärnkraftverken, lika väl som i många andra väsentliga frågor".

Jag tog också med mig upp i talarstolen nr 3 av den nya tidskriften Ekonomisk Debatt, där man bl. a. refererar en diskussion den 20 mars i Nationalekonomiska föreningen. Där finner jag en professor, nämligen IVA-chefen Gunnar Hambræus, som redovisar en helt annan uppfattning än professor Alfvén har gjort i olika sammanhang. Jag hinner väl läsa upp också vad professor Hambræus sade i denna diskussion.

"Det normala utsläppet av radioaktivitet från kärnenergianläggningar är utomordentligt litet redan nu och kan till måttliga kostnader reduceras ytterligare till önskad nivå, så inte heller detta bör bereda några bekymmer. Jag tror också att avfallshanteringen från de stora kärnkraftverken är ett problem som vi har gott om tid att lösa, och vi kommer att kunna lösa det tekniskt. Jag menar att katastrofriskerna från stora kärnkraftverk redan i dag är väsentligt lägre än de katastrofrisker vi accepterar vid andra anläggningar av teknisk art, och de kan till rimlig kostnad reduceras ytterligare."

Delta var alltså ett ordagrant citat av vad IVA-chefen sade, och det tycker jag ger underlag för vad jag enligt protokollet formulerade som så, att experter har olika uppfattningar vid bedömningen av de risker som hänger samman med kärnkraftverken. Jag förstår faktiskt inte riktigt

varför fru Hambraeus attackerade mig på den punkten, speciellt inte som jag i utskottet redovisat att jag i många sammanhang delar den syn hon har.

Fru HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller med herr Regnéll om att experterna har olika uppfattningar, däremot inte om att de har det om fakta. Experter är alltid – då de är sakkunniga – eniga om det som är fakta, och det finns åtskilliga fakta i det här målet. Däremot drar vi olika slutsatser av dessa fakta.

Det räcker, tycker jag, med de fakta som har kommit fram här för att vi skall anlägga synpunkter och dra våra slutsatser. Vi skall inte låta experternas slutsatser bli mer vägledande för oss än våra egna. Vi skall ta reda på deras fakta och sedan dra våra slutsatser – det var så jag menade. Min mening var inte att gå ut hårt mot herr Regnéll på annat sätt.

Herr HAGLUND (s):

Herr talman! Jag vill först i mitt korta anförande – som kan bli ännu kortare sedan jag har lyssnat på statsrådet Rune Johansson – instämma direkt i vad utskottets ordförande sade om de miljögrupper som agerar i olika sammanhang och deras ställningstaganden. Han talade om Ritsem. För egen del vill jag nämna Vindelälven och, när det gäller mitt eget hemlän, Ljusnan.

Jag vill säga på en gång att under diskussionen i utskottet har jag varit litet tveksam inför utskottsskrivningen. Jag är fortfarande tveksam också inför den skrivning som jag har gått med på och vill betona att det utskottsbetänkande vi har är resultatet av en kompromiss med de nackdelar och – hoppas jag – fördelar som det ändå skall vara med en kompromiss.

Vad har då min tveksamhet inför utskottskompromissen berott på? Den har främst haft två orsaker. Det är först situationen och utvecklingen inom energisektorn – 7–8-procentig konsumtionsökning och stigande priser på olja, motstånd mot användande av andra, inhemska energikällor. Realismen i detta med stigande priser på olja kan man läsa om i dagens tidningar. Vi ser hur arabländerna nu agerar i förhandlingar som förs om utvinning av olja.

Den andra orsaken till tveksamhet är frågan vid vilken tidpunkt, kanske vilket år, vi får en riksdagssammansättning som kan enas om ett godtagbart beslutsunderlag för fastläggande av långtidsplanering för exempelvis kärnkraftutbyggnaden.

Jag skall också citera IVA-chefen, eftersom jag tydligen inte är ensam om att vara bekymrad över bl. a. energiutvecklingen. Han har nämligen varit hos Stockholms byggmästareförening och talat om vår energiförsörjning på längre sikt. Rubriken över den artikel där man redogjorde för hans framställning var: "Oljepriserna kan stiga 120 proc. Bättre värmeisolering brådskar." Han var ju hos byggmästare och diskuterade självfallet byggnads- och bostadskostnader. I sitt resonemang slog han fast att vad vi bör göra är att så snabbt som möjligt tänka igenom hur vi skall få ett effektivt utnyttjande av vår energiproduktion, för det brådskar.

Att det är viktigt att slå fast att inget av det vi tidigare beslutat skall stoppas är också, som jag uppfattat, vad stordelen av utskottets ledamöter avsett med betänkandet och kompromissen. Man blir emellertid förvånad över uttalanden och rubriksättningar som har förekommit, t. ex.: "NU stoppar kärnkraftutbyggnaden." Under utskottsdebatten uttalades vid flera tillfällen att det icke var fråga om något stopp för utbyggnad – endast ett uppehåll och nytt riksdagsbeslut vid en tidpunkt då "nytt allsidigt beslutsunderlag, innefattande bl. a. information om forskningsresultat och utvecklingstendenser, har förelagts riksdagen".

Jag har också haft andra bekymmer inför kompromissen. När kan vi, som sagt, enas här i riksdagen om att vi fått ett tillräckligt beslutsunderlag beträffande den här i ordets rätta bemärkelse brännbara och av känslor infekterade frågan? Känsla, ansvar och allvarligt intresse för miljö och framtid utgår jag ifrån att alla kammarens ledamöter har. Men känslor, intressen och ideologisk inriktning måste ju med jämna mellanrum resultera i väl genomtänkta beslut. Och som bekant är mellanrummen inte långa i vår nuvarande riksdag, särskilt under vårsessionerna, när det gäller att få vänta med beslut.

Nu om någonsin behöver vi beslutsunderlag, och hur skall vi få detta? Kan vi t. ex. bedöma säkerhetsriskerna beträffande plutonium och avfallsbränslets förvaring och transport, kan vi prognostisera utvecklingen i fråga om oljans pris och mängd, kommande nya kraftkällor som naturgas osv.? Jag känner mig icke kapabel att avgöra detta. En del lyckliga förtroendevalda tycks dock ha blivit begåvade med mera av tvärsäkerhet, och vi skall kanske i en demokrati vara tacksamma även för dessa tillgångar. För egen del har jag försökt lotsa mig fram mellan de olika experterna och grupperna för att till sist finna något av den möjliga inriktningen, fast det skall erkännas att det ibland kan vara svårt att tygla blåsten och de olika vindarna, som nu i fråga om riskerna med kärnkraftverken och avfallet. Det pendlar mellan den nattsvartaste pessimism och optimism. Det sägs att man forskar oändligt, har gjort mer för säkerheten än på något annat område, osv. När jag för personlig del med tveksamhet gått på kompromissen är det därför att jag med dämpad optimism bekänner mig till dem som tror på experterna och -- ännu viktigare -- tror att vi måste ta ställning till fastläggande av långsiktiga utvecklingsplaner på energiområdet med *sedvanligt* industriellt, ekonomiskt och miljömässigt risktagande. Vid vilka tillfällen har vi exempelvis under de olika industriepokerna haft 100-procentig täckning för alla konsekvenser av en kommande utveckling?

Sedan har mitt resonemang också gällt allt som pågår på området och den princip som vi ofta tillämpar i riksdagen i sådana här sammanhang. Ett flertal utredningar arbetar ju – jag behöver inte räkna upp dem alla utan kan korta av mitt inlägg, eftersom statsrådet i slutet av sitt anförande redovisade allt som pågår. Låt mig bara nämna energikommittén, energiprognosutredningen och statens industriverk, som jag hoppas kommer att inrättas den 1 juli i år. Efter många diskussioner i näringsutskottet har också en parlamentariskt sammansatt nämnd inrättats. Den skall göra en utvärdering och följa utvecklingen samt anlägga synpunkter allteftersom utvecklingen fortskrider. Vi har också elutred-

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

ningen, utredningen rörande vattenkraftutbyggnader i södra Norrland och norra Svealand samt utredningen rörande närförläggning av atomkraftverk. Det är nio eller tio olika aktiviteter i gång på området – jag skall som sagt inte räkna upp alla.

Jag har då resonerat på det sättet, att genom dessa personer, dessa utredningar och detta industriverk som vi får skall vi väl kunna inhämta underlag och material som ger oss tillräckliga möjligheter att fatta beslut. Det är detta jag har litat till, och jag räknar med att vi skall kunna få använda oss av vad man här kommer fram till.

Vad skulle vi ha gjort i vanliga fall? Jo, alla här i riksdagen känner till att vi, sedan vi konstaterat vilket arbete som pågår, skulle avstyrkt motionerna. Det har näringsutskottet också gjort i detta fall, men jag anser för min personliga del att vi har tagit alltför stor hänsyn till vissa av motionerna när vi sammanjämkat oss i utskottet. Jag står ändå för denna sammanjämkning liksom för utskottets uttalande, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON i Örebro (fp):

Herr talman! Debatten om vår energiförsörjning och om hur vi skall klara det ökade behovet av energi har ju rullat i gång på allvar nu. Då har vi självfallet kommit in på kärnkraftsfrågan och de förutsättningar vi haft under tidigare debatter, att kärnkraften skulle spela en dominerande roll i vår energiförsörjning. Vi ansåg väl under de debatter som gällde Vindelälven och Ritsem att vi var beredda att stoppa en utbyggnad där, när vi kunde förlita oss på en kraftig utbyggnad av kärnkraftverken: Det sades i kammardebatterna av reservanterna – jag var själv med där – vad gäller Ritsem att det lilla energitillskott som man skulle få ut skulle man nog väl kunna kompensera genom en utbyggnad av kärnkraften.

Vi vet att vi får räkna med en fyrdubbling av vår energikonsumtion mellan år 1965 och år 2000, och det är klart att det kommer att föras en fortlöpande debatt om hur vi skall klara dessa problem. Men när vi diskuterat alla dessa framtida planer har vi satt vårt hopp till kärnkraften, och den debatt vi för här i dag gäller ju framför allt miljö- och säkerhetsfrågor just i samband med kärnkraftens utbyggnad. Det blir då ofta fråga om relativt extrema ställningstaganden, och debatten är mången gång svår att följa, speciellt för lekmannen, eftersom faktainformationen beträffande kärnkraften och dess risker inte är så lätt att förstå.

Nu har professor Bo Lindell – som för övrigt var hos oss i utskottet – och byrådirektör Sven Löfveberg, båda verksamma vid statens strålskyddsinstitut i Stockholm, publicerat en informativ och innehållsrik bok med titeln Kärnkraften, människan och säkerheten. Författarna anger där, utgående från sin egen personliga övertygelse rörande strålskyddsproblemen, sina synpunkter och tolkningar, som är relativt representativa för dem som sysslar med strålskyddsfrågor i Sverige, samtidigt som de i sin framställning vill vara speciellt stränga mot kärnkraften och dess faror. Denna deras inställning kan motiveras dels av att de anser att det måste vara en chimär att tro att energiförsörjningen i Sverige kan klaras utan en betydande satsning på kärnkraften, dels av att i många debattinlägg avsevärda överdrifter rörande farorna har förekommit.

Därvid har ju ofta de skadliga strålverkningarna på kommande generationer framhållits.

Jag vill här berätta, herr talman, att när jag i början på 1950-talet uppförde en villa av gasbetong blev jag allvarligt varnad för att använda det byggnadsmaterialet därför att det innehöll radioaktiva ämnen, som skulle kunna medföra att man utsatte sig för en strålning som kunde innebära risker för hälsan. Jag vet inte om jag i dag kan motbevisa detta genom att jag står här, men självklart var jag vid ställningstagandet då starkt oroad och undrade om jag skulle bygga av gasbetong, av trä eller av något annat material. Detta visar väl att man i debatten ofta tar till överord och hänvisar till risker som man inte känner riktigt till. Som tidigare talesmän för utskottet hävdade har vi under den vecka då vi diskuterade energiförsörjningen haft en ingående information från de experter som finns här i Sverige. Jag vill inte påstå att de forskarna och experterna övertygade oss om att hanterandet av kärnkraften är riskfritt – långt därifrån. Det framgår väl också av utskottets betänkande att vi var starkt betänksamma mot en fortsatt okontrollerad utbyggnad av kärnkraften. Men, som jag sade tidigare, när man skall ta ställning till vilken stråldos som kan anses vara farlig måste man ha klart för sig att vi som individer alla är utsatta för naturligt förekommande stråldoser. Vi träffas sålunda av s. k. kosmisk strålning, som når oss från världsrymden. Vi utsätts för strålning från radioaktiva nukleider som finns i vår omgivning, t. ex. i byggnadsmaterial, som jag sade tidigare. Det är som författarna till boken Kärnkraften, människan och säkerheten säger, att i Sverige utförs årligen 4 miljoner röntgenundersökningar inom sjukhusen och ytterligare nära 5 miljoner undersökningar hos tandläkarna. Om det vore möjligt att sänka röntgendiagnostikens patientdoser med ca 25 procent, så skulle detta med den policy som officiella strålskyddsmyndigheter i Sverige för närvarande följer helt kompensera den ökade strålbekänning som skulle hänföras till kärnkraftverk vid början av år 2000.

Man känner alltså väl till den medicinska användningen av röntgenstrålning och radioaktiv strålning och kroppens känslighet för denna bestrålning. Detta gäller också de rent kroppsliga förändringarna, t. ex. de genetiska skadorna på arvsanlagen, som kan komma till synes först hos senare generationer. Nu fick vi emellertid redan 1956 internationella dosrekommendationer, som skulle tjäna till skydd för varje individ. Det var långt innan man fick upp ögonen för andra miljörisker.

Men det är bra att vi äntligen har fått i gång en offentlig diskussion om energikonsumtionsnivåer och deras ekologiska konsekvenser. Det är bra att de säkerhetsmässiga konsekvenserna av en satsning på den "fredliga atomen" har kommit till stånd. Vi behöver få en ingående debatt i Sverige om detta, och statsrådet har också utlovat information i det avseendet. Som lekman har jag självfallet haft svårt att inta en bestämd ståndpunkt – och den synpunkten har framförts av flera utskottsledamöter. Vi har emellertid fått riklig information, som getts av en rad kända experter med professor Hannes Alfvén i spetsen, och det har lett till att utskottet gjort en stark skrivning. Jag vill betona något som herr Haglund sade tidigare, nämligen att utskottsbetänkandet till stor del är en

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
anläggningar för
kombinerad värme-
och elproduktion*

kompromiss, och det är betingat av utskottsledamöternas olika uppfattning om skaderiskerna.

Jag vill gärna ge en eloge till utskottets ordförande för att vi lyckats skriva ihop oss så som vi gjort och fått ett kraftfullt utskottsbetänkande.

Vi får förlita oss på experter och sakkunniga i dessa kärnkraftfrågor, men självfallet måste vi som riksdagsmän -- förtroendemen -- ha en egen uppfattning och ta ställning.

Jag skall inte närmare gå in på några av reservationerna. Herr Wirtén har tidigare talat om dem och yrkat bifall till en del av dem. Jag kan emellertid inte underlåta att säga några ord om reservationen 8, där reservanterna begär ett moratorium. Jag har svårt att förstå att det skulle vara någon avgörande skillnad mellan det som utskottsmajoriteten föreslår i sin skrivning och ett moratorium, om det senare inte skulle innebära att man skulle frysa ned all den verksamhet som bedrivs i dag -- dvs. tidigare beslutad utbyggnad. Jag kan förstå att reservanterna gärna vill markera en särställning i den här frågan, men deras förslag har trots allt vissa drag av H.C. Andersens saga Kejsarens nya kläder. Utskottsmajoriteten har ändå i sin kraftfulla skrivning betonat riskerna och anfört att riksdagen skall få ta ställning först när ett nytt allsidigt beslutsunderlag föreligger.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr industriministern JOHANSSON, som meddelat, att han i samband med behandlingen av detta ärende jämväl ämnade besvara herr *Henningssons* (s) den 7 februari framställda interpellation, nr 34, om utbyggnad av anläggningar för kombinerad värme- och elproduktion, erhöll nu ordet och anförde:

Herr talman! Jag har i anslutning till denna debatt att läsa ett svar till herr Henningsson på en interpellation som berör energiproblematiken.

Innan jag gör det vill jag bara beröra ett yttrande av fru Hambræus om att vi skulle nonchalera avfallshanteringen och hänvisa till att lagringen sker i utlandet. Jag vill inte att detta uttalande skall stå obemött i protokollet. Vi har upplyst, och vi är skyldiga att upplysa, om hur vi för närvarande klarar avfallshanteringen. Avfallet hanteras i utlandet -- därför att avfallsmängden inte är större än att detta är ändamålsenligt. Man kan räkna med att vi t. o. m. år 1980 kommer att ha en avfallsmängd av mellan 10 och 15 kubikmeter. Vi menar att detta problem nu inte är större än att man kan klara det genom transporter. En övervakad förvaring i dubbelmantlade behållare är fullt tänkbar -- även om vi inte finner en annan definitiv lösning.

Jag övergår därefter till svaret:

Herr Henningsson har frågat, herr talman, om jag i likhet med CDL anser att en utbyggnad av kombinationen värme- och elproduktion är önskvärd från statens sida, om jag vill medverka till att kommunernas lånemöjligheter förbättras, så att dessa kommunala planer kan förverkligas och om jag anser det vara angeläget att sådana regler för erhållande av lån för elproduktionen skapas för kommunerna att deras lånemöjligheter för andra angelägnade ändamål ej därav försvåras eller förhindras.

Tisdagen den
15 maj 1973*Anslag till energiförsörjning, m. m.**Om utbyggnad av anläggningar för kombinerad värme- och elproduktion*

Kombinerad värme- och elproduktion i s. k. kraftvärmeverk ger hög total verkningsgrad, dvs. ett högt utnyttjande av bränslets värmeinnehåll, och därmed god bränsleekonomi. Kostnaderna blir dessutom lägre än vid separat produktion av värme och av el med användande av samma bränsle, åtminstone när kraftvärmeverket blir av en viss storlek. Det är därför angeläget att möjligheterna att bygga kraftvärmeverk tas till vara där sådan utbyggnad är ändamålsenlig. Vid bedömningen av det ändamålsenliga i en sådan utbyggnad kan meningarna gå isär beroende av delade uppfattningar om oljans tillgänglighet och prisutveckling och om kärnkraftens utveckling. Om kärnkraftverkens genombrott av skilda anledningar dröjer och vi för lång tid framåt måste basera vår värme- och elförsörjning i högre grad på olja är det självklart att vi på allt sätt måste stimulera utbyggnaden av oljebaserade kraftvärmeverk för att därigenom få effektivast möjliga utnyttjning av oljan. Jag konstaterar därför att byggandet av oljeeldade kraftvärmeverk är ett alternativ till snabb kärnkraftutveckling och att det är mycket angeläget att vi undersöker hur vi bäst bör handla.

Mot denna bakgrund har jag med tillfredsställelse konstaterat att elproducenternas samarbetsorgan Centrala driftledningen (CDL) och Svenska värmeverksföreningen, som är en sammanslutning av våra fjärrvärmeproducenter, nu gör en gemensam utredning om kraftvärmeverkens tekniska och ekonomiska förutsättningar. Resultatet av denna gemensamma utredning kommer sedan att av energiprognosutredningen sättas in i sitt totala sammanhang, vår hela energiförsörjning. CDL:s och Värmeverksföreningens gemensamma utredning blir inte helt klar förrän mot slutet av detta år, men avsikten är att energiprognosutredningen redan i den lägesrapport som avges till sommaren skall kunna redovisa visst preliminärt material.

Jag vill när det gäller lånemöjligheterna vid utbyggnad av kraftvärmeverk hänvisa till att redan energikommittén i sitt slutbetänkande 1970, Sveriges energiförsörjning, framhöll nödvändigheten att sådana hinder som motverkar en önskvärd utveckling på energiområdet undanröjs. Jag instämmer i denna bedömning. Enligt vad jag inhämtat så pågår sedan en tid diskussioner mellan CDL och bankerna om belåningsvärdet för värmekraftstationer, och avsikten är att dessa diskussioner skall vidgas till att omfatta även belåningen av kraftvärmeverk. Jag vill också peka på att statsrådet Lidbom nyligen tillkallat en sakkunnig för att utreda lagstiftning om allmänna värmeanläggningar. Avsikten är att om det vid en total bedömning framgår att en viss uppvärmningsform skall väljas för ett område eller ett projekt, så skall det finnas möjligheter att föreskriva att uppvärmningen sker på detta sätt. Det bättre tillvaratagandet av värmeunderlaget som då blir fallet kommer därvid också att underlätta finansieringen, bl. a. genom att huvudmannen för värmeanläggningen får ökade möjligheter att ta ut s. k. anslutningsavgift.

Herr HENNINGSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på min interpellation, ett svar som gläder mig mer än jag egentligen kan ge uttryck för just nu.

Tisdagen den
15 maj 1973

Anslag till energiförsörjning, m. m.

Om utbyggnad av anläggningar för kombinerad värme- och elproduktion

Denna verksamhet har under mer än 20 år här i landet kämpat med svårigheter av mångahanda slag. Detta är såvitt jag vet första gången i sin historia som denna verksamhet fått ett så reellt och klart uttryck för uppskattning som detta interpellationssvar innehåller.

Egendomligt nog var jag med när vi här i landet startade den organisation som nu kallas Svenska värmeverksföreningen. Det skedde i Göteborg omkring 1950, kanske var det 1949. Det var representanter för de olika städernas el- och gasverk som hade kallats till denna sammankomst för att diskutera möjligheterna och behovet av en gemensam organisation för att tillvarata de olika orternas erfarenhet av sådan verksamhet och uttröna hur man lättast skulle kunna förmedla sina erfarenheter till andra. Organisationen skapades också, men av anledningar som jag inte skall gå in på har verksamheten haft oändliga svårigheter att kämpa emot. Den har på ett fullständigt oförtjänt sätt nonchalerats och ibland verkligen misskrediterats både av tekniker och av trångsynta politiker. Med det svar som vi nu erhållit och som väl i hög grad får betraktas som officiellt må väl denna tiden vara förbi.

Jag har i min interpellation refererat taxeförhållanden i landets mesta kraftvärmeverksstad, nämligen Västerås, som har landets lägsta taxor för såväl el som värme och som håller sig med uppvärmda gågator på vintern i centrum av staden. Men häromdagen fick jag i min hand en verksamhetsberättelse från en annan tidig värmeverksstad, nämligen Linköping, som i sin årsredovisning för 1972 refererar att man i annons i december 1972 delgav sina abonnenter att de för det kommande året fick räkna med sänkta taxor för både el och värme, samtidigt som man på många andra platser kände sig nödsakad att höja taxorna.

Personligen har jag varit övertygad om att denna metod hade framtiden för sig trots alla olyckskorpar. då jag visste vad den betydde i sparad oljeförbrukning. I realiteten ligger det nämligen så till att om ett visst område skall förses med såväl värme som el, förbrukas det 57 procent mera bränsle om produktionen sker med el och olja var för sig än vid gemensam produktion. Dessa fakta kommer man inte förbi. Svaret innehåller visserligen något som kan uppfattas som en liten reservation, där det heter: "Vid bedömningen av det ändamålsenliga i en sådan utbyggnad kan meningarna gå isär beroende på delade uppfattningar om oljans prisutveckling och om kärnkraftens utveckling." Ja, herr statsråd, den reservationen är jag inte på något sätt besvrad av. Jag är fullt medveten om att det i det samhälle vi nu lever och med den sammansättning det har kommer ändå denna energiform, dvs. kombinationen el och värme att ha en given plats framdeles. Det är med stor glädje jag konstaterar att vi också är beredda att importera s. k. naturgas, som verkligen är ett bränsle som är nära nog som gjort för kraftvärmeverk. Det är egendomligt att det tagit så lång tid innan man kommit på en metod som bättre utnyttjar oljans energiinnehåll. Att göra sådana ändringar att man i stället klarar värmeförsörjningen med elvärme låter enkelt, men att ändra ett samhälles hela värmeförsörjning så att de delar som nu har oljevärme i stället förses med elvärme är inte alls en så enkel sak som man försökt göra gällande när man infört vissa nya taxor.

Att framställa införandet av elvärme som en fortsättning på en redan

etablerad servering är inte heller riktigt. I verkligheten är det uppvärmningen som svarar för den primära belastningen, och det är den övriga kraftförbrukningen i hushållen som blir det sekundära. Att då hävda att vi får värme för ett fortsättningspris är ingen relevant politik.

Herr talman! Det skulle finnas mycket mera att säga i denna fråga, men med det positiva svaret som bakgrund har jag ingen anledning att föra någon debatt i detta ämne. Jag vill emellertid ändå inflika att jag är fullständigt införstådd med att ingen kan uppfatta detta som ett alternativ till kärnkraft – det är endast ett tillskott som kan minska behovet av att bygga ut kärnkraften.

Jag ber därför herr talman, att få sluta detta anförande beträffande interpellationen med att ännu en gång tacka statsrådet för ett verkligt gott och positivt svar.

Men, herr talman, även i energidebatten i övrigt har jag lust att säga något. Jag säger det gärna i anslutning till herr Regnélls anförande, där han mycket riktigt påpekade svårigheterna att få en riktig bedömning.

Någon gång på 1960-talet motionerades i båda kamrarna i riksdagen varvid det begärdes en utredning om hur och på vilket sätt riksdagen skulle få tillgång till teknisk och vetenskaplig expertis för att därigenom erhålla möjligheter att bedöma problem som är av den svåra sorten men vilkas behandling kan vara mycket betydelsefull för landet i dess helhet. Denna motion framställdes därför att jag insåg att vi kommer att konfronteras med sådana problem i allt högre grad såsom en följd av den snabba tekniska utvecklingen. Egendomligt nog bifölls motionen. Det uppdrogs åt grundlagberedningen att utforma regler för hur detta skulle gå till. Det har gått lång tid, men jag vet att utredningen nu arbetar med denna fråga och att vi kan vänta ett resultat någon gång i framtiden.

Jag är fortfarande av den uppfattningen att vi behöver en sådan hjälp, eftersom vi saknar tekniker i nära nog alla politiska instanser. Liksom herr Regnéll har jag emellertid blivit något betänksam. Näringsutskottet har haft expertis till sitt förfogande för bedömning av denna energifråga, som jag erkänner är besvärlig. Men som så ofta förr har det visat sig att högtstående tekniker med stor erfarenhet har diametralt motsatta uppfattningar. Då uppstår det, som herr Regnéll sade, svårigheter för oss. Det har redan tidigare varit min tanke att det med ledning av den debatt som uppstår mellan olika meningsinriktningar skall bli möjligt att komma fram till riktiga bedömningar. Enligt min uppfattning har så också skett.

Jag vet att vi befinner oss på ett mycket ömtåligt område, och det är en grannliga uppgift att ta ställning för eller mot kärnkraften. Vid utskottets behandling och i olika motioner har skilda ståndpunkter redovisats. Men det räcker inte med det, vi har dessutom uppvaktats med skrivelser av skilda slag från olika organisationer. Jag skall nämna en av dem, som kallar sig Jordens vänner – onekligen ett originellt namn. Jag tror nog att vi är rätt många som vill räkna oss till jordens vänner, även om vi inte har organiserat oss under den beteckningen. Men en del motioner och yrkanden ger kanske ett intryck av att vara inspirerade av denna organisation.

Det frågas på olika sätt om vi verkligen behöver så mycket energi. I utskottsbetänkandet sägs att vi ökar vår förbrukning med 4,5 procent per

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
anläggningar för
kombinerad värme-
och elproduktion*

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
anläggningar för
kombinerad värme-
och elproduktion*

år. Det gäller energiförbrukningen i dess helhet; i fråga om elenergiförbrukningen får vi säkerligen räkna med en ökning med 7--8 procent per år. I södra Sverige ligger den på omkring 9 procent just nu även i denna s. k. lågkonjunktur. Men frågan kvarstår: Behöver vi så mycket energi?

Sedan vi i slutet av förra seklet började använda elkraft här i landet har förbrukningen fördubblats vart tionde år. Man har vid tidigare tillfällen liksom nu gjort upp prognoser för lägre konsumtion under kommande år, men varje försök att prognostisera rätt har misslyckats. Om vi får en verklig högkonjunktur i år är jag övertygad om att prognoserna inte heller denna gång kommer att hålla. Vår lands näringsliv har inte upphört att rationalisera och bör heller inte göra det.

Vad innebär då rationalisering? Jo, man ersätter manuellt arbete med eldrivna maskiner. Men, säger kanske någon, det är väl inte nödvändigt! Eller man säger: Det är väl industrins egna påhitt! Även om det inte är nödvändigt och även om det är industrins egna påhitt har sådana och liknande förändringar betydelse för allas vårt välförhållande. Om Sverige vore det enda landet i världen skulle vi utan vådor kunna göra som vi ville. Men i den konkurrenssituation i vilken vi befinner oss kan vi inte handla utan konsekvenser för hela folkhushållet. Det är gott och väl att vara miljövänlig – det vill även jag vara. Men jag vill inte bromsa en självklar utveckling som berör oss alla på grund av att någon fångats av en idé, även om den idén är politiskt matnyttig. Vi bör kunna vara överens om att miljövänligheten har blivit ett politiskt slagträ, vilket jag alltid har reagerat mot. Alla är vi med om miljöskadorna, mer eller mindre omedvetet.

Vi har från olika grupper mött motstånd mot vattenkraftsutbyggnaden. Likväl kan det med skäl hävdas att den utvinningen av energi är den mest miljövänliga som står vårt land till buds. Vattenkraften är den enda för oss tillgängliga energikälla som kan användas utan att vi i något avseende tär på jordens lagrade energiinnehåll. Ty solen är nog vänlig att lyfta upp vattnet till de från geografisk synpunkt högre upp belägna delarna av vårt land. Vattnet flyter ned genom våra älvar och in i turbinerna utan att förändras i något avseende. Det rinner ut från turbinerna lika rent som det rann in, utan lukt eller missfäring – ja, det har inte ens blivit varmt.

Detta har varit en oskattbar tillgång för vår industriella utveckling, en tillgång som vi alla haft och har nytta av. Vi förbrukar mycket olja – ja, vi har den högsta oljeförbrukningen i världen per capita. Statsrådet har redan berört orsaken härtill. Det beror i första hand på att vi är ett mycket högindustrialiserat land, och i övrigt beror det på vårt klimat. Ett högindustrialiserat land vill vi vara. Det finns de som drömmer om att återgå till det helt agrara samhället, där vi skulle klara oss med en betydligt mindre energiförbrukning. Ja, det låter sig sägas. Men det vore inte ur vägen att informera folk om vad detta nu skulle innebära. Det blev säkerligen inte lika roligt och inte heller lika uppmärksammat som att demonstrera sin miljövänlighet.

Vi har försökt att ersätta vattenkraften med oljeeldade kondenskraftverk. Men omedelbart har man protesterat mot de svavelutsläpp som blir följden av all eldnings, vare sig det gäller kol eller olja. Jag kan inte undgå

att förvåna mig över på vilka svaga bevekelsegrunder man nu är beredd att offra miljoner för att inte säga miljarder för att förhindra de skador som kan uppstå på grund av dessa svavelutsläpp. Efter vad jag förstått är det ett mycket bräckligt underlag för de beslut som hittills har presterats. Jag vill gärna vädja till regeringen att vara ytterst restriktiv vid bedömningen av denna fråga i fortsättningen.

Men i dag gäller det kärnkraften. Man argumenterar i vissa fall på ett som jag tycker mycket upprörande sätt: Det brister i kontrollen över de utbrända bränsleelementen och det föreligger inte tillräckliga kontrollmöjligheter. Jag vågar påstå att det hittills inte finns något område i vår värld som är hårdare omgärdat av säkerhetsbestämmelser än just denna produktion, och det finns heller ingen bättre möjlighet att få en starkare kontroll än genom att varje stat som sådan får ta ansvar för kontrollen.

De farhågor som uttalats är i många fall verkligen överdrivna. Man talar om plutonium som ett mycket besvärande gift – och det är de naturligtvis. Men man har inte anledning att se det som så förfärligt besvärande som man gör. För en tid sedan besökte jag Studsvik i samband med en undersökning som utförs av elnämnden inom styrelsen för teknisk utveckling. I en av lokalerna fanns en mängd stavar innehållande plutonium. Det stod helt öppet, och jag tog en sådan stav i handen. Det var en stav med en längd av ca 170 cm och med en tjocklek av ca 20 mm. Och jag lever fortfarande! Denna plutoniumstav är i sig själv inte farlig. Plutonium är farligt om jag förtär det eller får det i öppna sår, men det har ingen strålningsverkan förrän det på nytt har placerats i en reaktor. Det är i funktionen därefter som faromomentet uppstår. Men det elimineras av sättet att hantera plutoniet. Plutonium ligger i ett vattenbad som det aldrig kommer ur vid upplyftningen från funktionen, utan upplyftningen sker under vatten, och plutoniet sänks därefter ned i ett nytt vattenbad där det får stanna en avsevärd tid. Därefter överförs det – på det sätt som beskrevs av industriministern – till utlandet.

Det har också i debatten omkring detta riktats anmärkning mot nödkylningssystemet, som man säger aldrig har fungerat. Nej, jag skall erkänna att vid de ca 100 lättvattenreaktorer som i dag finns i bruk har det aldrig funnits något behov av detta. Däremot har man vid försök misslyckats där man inte varit tillräckligt noggrann, och man fick inte det resultat man behövde. Men i tre andra försök som gjorts i Amerika i mindre reaktorer där man vill pröva detta system har det utfallit fullständigt i enlighet med beräkningarna.

Nu säger man att alla säkerhetssystem kan naturligtvis misslyckas. Ja, men det finns för varje reaktor två olika system för att klara säkerheten med nödkylning. Det finns ett system med eldriven pump som sköljer över härden med nytt färskt vatten, om det skulle ha blivit ett rörbrott, så att det kylvatten som finns i härden runnit ut. För att bemästra risken att elproduktionen upphör och strömmen bryts – även om detta system är skilt från den vanliga produktionen och ligger på ett särskilt aggregat – så har man ännu ett säkerhetssystem. Man har med tryckluft skapat möjligheter att på ett helt friställt system fylla härden igen. Därmed anser man att säkerhetsmöjligheterna bör vara tillräckliga. Vid alla de hundra-

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

*Om utbyggnad av
anläggningar för
kombinerad värme-
och elproduktion*

tals lättvattenreaktorer som är i gång har det, som jag sade, hittills icke vid något tillfälle funnits behov av den nödkylning vars nödvändighet man här så livligt förespråkar.

För närvarande håller man på med ett experiment i Amerika i fullskalemodell för att få en test på hur det verkligen fungerar.

När man talar om de ofantliga risker som är förknippade med den fredliga utbyggnaden av atomkraften tycker jag vi ändå har anledning att något uppehålla oss vid hur säkerhetsbestämmelserna är utformade och hur de fungerat på den militära sidan. Det plutonium som man anser vara så farligt finns i mycket stora mängder på de militära förråden. Ingen har talat om riskerna för att detta plutonium skulle kunna stjälas. Det är ju inte heller saker som man springer förbi och bara stoppar i fickan. Det är verkligen tunga bitar.

Nära nog varje dag övervakar flygplan med kärnladdningar ombord delar av världen. Man är medveten om att kärnladdningens effektivitet i den s. k. sprängdelen inte är hållbar hur länge som helst. Vart femte år måste den förnyas om man skall kunna lita på den. Dessa prov görs ideligen; man för tillbaka bomben till en uppberedningscentral för att få en ny laddningsomgång. Ändå har jag inte hört talas om att man i dessa sammanhang varit utsatt för sådana vådor som enligt vad man vill göra gällande skulle finnas vid fredlig användning av uran.

Det talas också om de stora mängder av avfallsprodukter som man måste ta hand om. Det finns produkter som har mycket lång avklingningstid och som måste stå under bevakning. Det är dock angeläget att göra klart för alla att det inte är fråga om så stora mängder som det ibland görs gällande. Från ett kärnkraftverk på låt oss säga 600 megawatt, som väl får anses som ett relativt stort kärnkraftverk, bildas under året avfall som man behöver ta hand om i storleksordningen ungefär 1,6 m³. Detta inneslutes först i bly och sedan i stål innan det transporteras därifrån, sedan det avklingat i vattenbadet. Man måste ha mycket dålig uppfattning om världens industriella och vetenskapliga kapacitet, om man inte har en avgjord tilltro till att vetenskap och teknik inom några tiotal år skall få fram en vätreaktor, dvs. en fusionsreaktor. Varför då tro att man inte på något sätt skulle kunna skapa säkerhet för omhändertagandet av avfallet från fusionsreaktorn. Jag tycker att det är en nedvärdering av den tekniska kapaciteten, som man inte har anledning göra.

Herr talman! Det skulle finnas mycket mer att säga, men åtskilligt har redan anförts, och jag vill därför sluta med att yrka bifall till näringsutskottets betänkande i dess helhet.

Fru HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! När det gäller kontrollen över de utbrända elementen har jag inte påstått att den på något sätt skulle vara slarvig. Enligt de uppgifter jag har fått är problemet med korttidsförvaringen löst. Man har nu tekniska möjligheter att förvara det radioaktiva avfallet. Men alla experter är överens om att långtidsförvaringen är ett olöst problem. Man måste alltså fortsätta att aktivt övervaka detta avfall århundrade efter århundrade. Det är just det problemet som har blivit bekant den senaste

tiden. Det är där man ställer sådana krav på kommande generationer och sociala institutioner som vi inte har rätt att göra enligt min mening.

De uppgifter om plutonium som herr Henningsson gav var för mig nya. Jag tycker det var mycket värdefullt att få reda på detta. Min första reaktion var tvåfaldig: Det är tydligen lättare att hantera plutonium och alltså stjäla det och göra atombomber av det än vad jag räknat med. Å andra sidan är det tydligen inte giftigt på det sätt som jag har räknat med.

Jag är glad att få säga att vi självfallet skall vara öppna för alla fakta som kommer in. Det är just därför detta års uppskov är så viktigt, så att vi i lugn och ro får fram alla tillgängliga fakta och kan dra våra egna slutsatser av dem.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Om man drar den slutsatsen, fru Hambræus, att det är lätt att komma över plutonium därför att jag kunde komma i kontakt med det på Studsvik, är det väl ändå att dra litet för stora växlar litet väl snabbt. Det finns nog få institutioner i vårt land som det är svårare att komma in i obemärkt än just Studsvik. Man måste lämna legitimation, och man måste ha någon med sig som talar om vem man är, om man över huvud taget skall få komma in. Jag tillhör styrelsen för teknisk utvecklings energinämnd, och vi var där in corpore för att titta på dessa saker.

Herr REGNÉLL (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag hörde med stort intresse på herr Henningssons redogörelse för hur man nu börjar få bättre förståelse för hur effektiva och på många sätt förmånliga de kombinerade kraftvärmeanläggningarna är.

Man har i dagens debatt vid flera tillfällen hänvisat till en frågeställning, som ligger nära den vi behandlar i dag, nämligen den som var aktuell för två år sedan när Ritsem-Kaitum diskuterades. Vid det tillfället redovisade jag synpunkter som hade överlämnats till mig från professor Jung och en del av hans medarbetare, som just ingav en rekommendation för att man skulle satsa mera på kraftvärmeverk. Jag tillät mig den gången att framhålla att här fanns en möjlighet som man borde ta med i bilden, när man var inställd på att bygga ut andra kraftkällor. Vid det tillfället ironiserade dåvarande industriministern, Krister Wickman, över detta och menade att det var små ynkliga kraftkällor, som knappast hade framtiden för sig, och att man över huvud taget inte borde nämna dem när det var fråga om väsentliga tillskott till vår kraftförsörjning. Mot denna bakgrund hörde jag nu med stort intresse beskedet från herr Henningsson att man trots motstånd på olika håll och trots bristande förståelse har kommit fram till ett resultat som visar att man här har en värdefull form för att framställa kraft och värme.

Herr HENNINGSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga till herr Regnéll att jag under många år har strävat efter att komma fram till förståelse för de här vägarna, men jag vill samtidigt också säga att jag likväl röstade för Ritsem därför att jag

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

ansåg att vi behövde den kraftkällan också. Jag vill emellertid nu klart säga ifrån -- det har jag gjort tidigare också -- att Ritsem är ingen motpol till kärnkraften. Även om vi kan utvinna åtskilligt ur det projektet under de närmaste åren kan vi inte komma upp till sådan nivå i förhållande till energiförbrukningen att vi kan undvara utbyggnaden av kärnkraftverk. Men som ett tillskott till energiförsörjningen kan Ritsem kanske bidra till att vi inte behöver bygga ut kärnkraftverk i den takt som man tidigare har skisserat. På den punkten får vi se framåt.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det är en något märklig situation när man kommer upp efter snart fyra timmars debatt. Det mesta har sagts och sagts bättre än vad man själv hade kunnat göra. Låt mig göra några kompletteringar och till att börja med speciellt ta upp reservationen 3 i detta utskottsbetänkande, som handlar om möjligheterna att snabbt få fram metoder och åtgärder för att bättre kunna hushålla med de, i varje fall i framtiden, knappa energiresurserna.

Utän tvivel förekommer i dag ett visst slöseri eller oekonomiskt utnyttjande av energin. En orsak härtill utgör, såvitt jag förstår, bl. a. energiskattens utformning. Vi har ännu inte vidtagit de åtgärder som är möjliga för att minska s. k. onödig förbrukning. Som exempel kan nämnas privatbilismen. I den situation som vi får räkna med i framtiden när det gäller oljan tycker jag det kunde vara rimligt, att åtminstone för privatbilisterna -- över en viss årlig körsträcka -- införa betydligt hårdare fordonsbeskattning för att den vägen komma till rätta med, vad vi kan tycka vara, onödig körning. På samma sätt kunde man förfara med uppvärmningen, som industriministern talade om här och som svarar för ungefär 50 procent av vår energikonsumtion. En viss uppvärmning av våningarna, låt oss säga till 18°, kunde ingå som standard. Den som vill ha varmare får ta en ganska dryg kostnad för detta.

Isoleringen av våra bostäder, som också har berörts här tidigare, är ett annat område där vi naturligtvis kan vidta åtgärder, även om de verkar först på lång sikt.

Alla dessa problem hur vi skall använda energin mera rationellt, dvs. slösa mindre, isolera bättre osv., skall energiprognosutredningen syssla med. Jag tycker i det läget att det hade varit befogat att mera kraftfullt understryka dessa problem i utskottsbetänkandet, framför allt med hänsyn tagen till det kortsiktiga perspektivet att det kan uppstå problem med oljeförsörjningen inte bara i USA utan också i vårt land. Och som betyder att vi redan inom den närmaste 5-10 åren kan befinna oss i besvärliga bristsituationer. Då gäller det att omedelbart komma i gång med denna typ av åtgärder.

Mot den bakgrunden, herr talman, vill jag yrka bifall till reservationen 3 i utskottsbetänkandet.

Sedan är det alldeles uppenbart att på lång sikt har sådana åtgärder, som sparsamhet med och vettigare utnyttjande av energin, inte särskilt stor betydelse, utan där måste vi träffa ett val -- antingen en drastisk nedskärning av den ekonomiska standarden på sikt eller en satsning på alternativa energiformer. Där upplever jag att det enda alternativ vi har i

dag är kärnkraften, och då inte bara fissionsenergin utan naturligtvis också brytareaktorer osv.

Kärnkraften har många motståndare i dagens Sverige. Det har vi kunnat se i tidningarna de senaste veckorna. Det har blivit den aktuella frågan för många av våra miljövännere. Och det har utvecklats till att bli en fråga med betydande dramatik – åtskilligt mera av dramatik än när striden gällde utbyggnaden av exempelvis Ritsem för några år sedan.

Vissa grupper hävdar nu att vi måste säga stopp till vidare utbyggnad av kärnkraften. Den är för farlig för människan, heter det, både i dag och i framtiden. Man talar om flera olika typer av risker. Låt mig ta upp två, som framför allt fru Hambraeus pekat på.

Det gäller för det första att kärnkraftproduktionens avfallsprodukter, främst plutonium, kan komma att utnyttjas för felaktiga syften. Människor kan komma att utnyttjas i krigiska avsikter och det skulle vara ett argument för att säga stopp i dag. Men vi har ju redan en användning för krigiska syften. Vi har kärnvapenpotentialer i världen som skulle kunna förgöra jordens befolkning flera gånger om. Nu gäller det i stället den fredliga användningen, att tämja kärnkraften för fredliga ändamål. I detta läge tycker jag att det vore ganska orealistiskt att säga stopp. Det rimliga bör vara att verkligen försöka se till att internationellt skapa vettiga kontrollinstrument, så att vi kan klara de risker som är förenade med dessa ämnen.

För det andra gäller det strålningsriskerna i samband med avfallsprodukterna och den långvariga hanteringsproblematiken. Det är alldeles riktigt, som fru Hambraeus anförde, att dessa problem är svåra, framför allt när det gäller de ämnen som utsänder strålning under mycket lång tid. Men vi har tillsatt en utredning för dessa frågor, och enligt rapporterna från de flesta experter är detta problem teoretiskt löst. Det är bara det att vi ännu inte skaffat oss praktiska lösningar av dessa problem. Vi har i alla händelser teoretiskt och jag tror även praktiskt lösningar klara för upp till 100 år, däremot inte för tusentals år framöver. Men jag undrar om det finns något annat område i samhället där vi planerar för mera än 100 år!

I linje med denna kritiska inställning till kärnkraften ligger ofta – även om det inte gäller dem som har anslutit sig till reservationerna 8 och 9 – en negativ inställning till den ekonomiska tillväxten som sådan. Det är den ekonomiska tillväxten som har drivit fram alla problem i vårt samhälle, säger man. Det är tillväxten som gör slut på våra resurser och som förstör vår miljö. Det heter vidare att vi ägnar oss åt överflödskonsumtion. I en ganska uppmärksammat artikel i morse i Dagens Nyheter pekar man på eltandborstar, popcornapparater och lyxbilar. Man måste ställa sig frågan: Hur många människor i vårt land ägnar sig åt sådan lyxkonsumtion? Hur många människor i världen har möjlighet till denna typ av tillvaro? Svaret är: relativt sett en försvinnande liten del. För flerparten av människorna – både i vårt land och framför allt i den stora vida världen – gäller en relativt bister vardag. Och för flertalet finns konkreta drömmar om en bättre tillvaro – som alls inte innebär lyx eller slöseri.

Jag tycker att alla de som förespråkar en minskad tillväxt – eller rent

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

av stagnation – borde försöka konkretisera vad det är människorna skall avstå ifrån. Det gäller då inte lyxmänniskorna i vissa delar av världen, som kan hänge sig åt den typiska överflödsproduktion som jag nyss gav exempel på, utan människor av typen Medelvensson i varje land. Det är deras konsumtion och standard det är fråga om.

Detta gäller också i viss mån den som förespråkar en helt annan produktionsinriktning, en strukturrationalisering efter andra mått än de vi har i dag. Var skall alla de produkter som kräver stor energikonsumtion tillverkas, om det inte skall ske i vårt land? Globalt sett måste den produktionen vara lika betänklig på annat håll, och den måste, såvitt jag förstår, fortsätta på en mängd olika områden, även om den inte utförs i Sverige.

Herr talman! Jag har velat säga detta därför att det är väsentligt att göra klart vilka två huvudalternativ vi har att välja mellan och vilket ansvar politikerna har för att informera, upplysa och försöka skapa opinion för dessa problem i deras olika vidd. Jag har för min del kommit till den slutsatsen att vi måste acceptera den ekonomiska tillväxten. Det är bara genom en fortsatt tillväxt som vi kan åstadkomma rimliga levnadsförhållanden för de stora medborgargrupperna i vårt land och ute i världen, och då självfallet under kravet att vi skall värna om miljön och ha en vettig produktionsinriktning. Där tycker jag att de senaste fem, sex årens åtgärder – både i vårt land och globalt – är rätt uppmuntrande. Vi skall komma ihåg att de här miljöproblemen, som hänger samman med kärnkraften, har vi bara diskuterat sju åtta år, och ändå har det åstadkommits ganska mycket. Men vi måste naturligtvis ytterligare skärpa miljökraven. Vi måste sträva efter internationell lagstiftning. Kort sagt: Vi måste se till att den ökning av den materiella standarden som flertalet människor behöver kan ske under hänsyn till vår miljö.

Jag vill sluta med de orden. I övrigt tycker jag att den här debatten har givit väldigt mycket positivt. Det är positivt att politikerna tar upp de här frågorna, att de verkligen försöker greppa de problem som vissa experter tvistar om och att de är beredda att ta ansvar och fatta beslut. Men låt oss hålla debatten på en saklig nivå. Och låt oss framför allt inse att domedagsprofetior knappast hjälper utvecklingen framåt.

Under detta anförande övertog herr talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Fru HAMBRAEUS (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wijkman sade att de flesta experter var överens om att vi har åtminstone teoretiska lösningar på problemet med den långsiktiga förvaringen av det radioaktiva avfallet. Jag vet inte vilka källor han har för detta. I OECD-rapporten Radioactive Waste Management Practices in Western Europe – vår egen direktör Svenke i Svensk kärnbränsleförsörjning AB var med i en expertgrupp som utarbetade den – säger man emellertid klart och tydligt att vi nu icke har denna lösning och inte vet om det går att lösa problemet. Man måste räkna med att för oöverskådlig tid hålla dessa produkter under aktiv uppsikt.

Vidare har statens strålskyddsinstitutets chef, professor Bo Lindell, tillsammans med Sven Löfveberg givit ut en bok, Kärnkraften, människan

och säkerheten, där man tar upp vad jag har talat om här och säger att problemet icke är löst. Man är mer optimistisk och menar att vi måste lösa det innan vi sätter i gång att producera kärnkraft i stor skala, men man säger som sagt klart och tydligt att problemet nu icke är löst.

Sedan tog herr Wijkman upp frågan om vår ökade energiproduktion. Det för för långt att i en kort replik gå in på den, men jag har aldrig förstått hur en ökning av vår energikonsumtion i Sverige skulle kunna hjälpa u-länderna, hur vi genom att öka vår lyxproduktion kan hjälpa de länder som lider brist på det nödvändiga. Jag håller helt med om att det är en ojämlig fördelning i vårt eget land och att många människor skulle behöva en högre standard här, men det kan inte undanskymma problemställningen. Vi måste diskutera för- och nackdelar och låta människorna själva komma till tals i fråga om hur de väljer.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte läst den engelskspråkiga rapporten, men jag har här ett anförande som herr Svenke – som tydligen deltog i arbetet i OECD – höll den 24 april inför RIFO:s studiegrupp "Långsiktig energiförsörjning". Han slutade det anförandet med följande ord:

"I den situation som föreligger – – – bedömer jag att vi gör mer och realistisk nytta för framtiden genom att medverka till och kräva internationella stringenta kravspecifikationer och internationalisera det fortsatta tekniska och administrativa arbetet rörande de avfallsfrågor kärnkraften för med sig än genom att etablera nyttjandeförbud på ett geografiskt begränsat relativt litet område av vår värld."

Var Svenke står är alldeles entydigt när man har tagit del av det här anförandet.

Det är klart, fru Hambræus – jag är medveten om det – att hanteringen kräver uppsikt, men vad kräver inte uppsikt i vår komplicerade värld? Det skulle leda för långt att gå in på en massa andra problem, som vi delvis själva har skapat genom den tekniska utvecklingen, och som hela tiden kräver uppsikt. Men jag tror att framtidens generationer, som fru Hambræus ömmar så starkt för – och det är i och för sig positivt –, är beredda att ta ett ansvar för att hålla uppsikt över vissa obehagliga avfallsprodukter, lika väl som de måste ta över andra problem som tidigare generationer har skapat. Huvudproblemet i den här frågan måste ändå vara: Går det att på ett rimligt sätt förvara dessa avfallsprodukter så att riskerna är mycket små att de läcker ut? Om man sedan måste hålla uppsikt eller inte tycker jag faktiskt i det sammanhanget är ganska ovidkommande. Jag tror där obetingat på tekniken i framtiden.

När det gäller u-länderna och vår egen standard är det självklart att u-länderna själva skall få avgöra vilken produktionsinriktning och energikonsumtion de skall ha i framtiden. Vad jag försökte klargöra – och jag riktade mig därmed inte direkt till fru Hambræus utan främst till andra deltagare i debatten utanför det här huset – det var att när man säger att vi skall göra avkall på vår standard, att vi skall sluta med onödig lyxkonsumtion, då talar man om väldigt marginella företecelser i Amerika och vissa andra industriländer. Det gäller vissa begränsade grupper som ägnar sig åt, vad vi kan kalla, överflöds- eller lyxkonsumtion. För de breda lagren är det inte fråga om överflödskonsumtion, för de breda

lagren är det fråga om att förbättra standarden, både ekonomiskt och socialt.

Herr ANDERSSON i Örträsk (s):

Herr talman! Dagens debatt är inte den första i vilken riksdagens ledamöter utvecklar stor energi i argumentation om vårt behov av energi. Men diskussionen har fått delvis nya utgångspunkter. Styrkorna är i viss mån omgrupperade, och jag tycker att det understundom är litet svårt att se de klara frontlinjerna. Det vittnar bl. a. reservationerna till näringsutskottets betänkande om. Där tycks det ha uppstått någon sorts trekvartskoalition mellan vpk och centerpartiet.

Jag har inför den här debatten roat mig med att titta igenom litet material kring den heta debatt i energifrågorna som fördes i riksdagen i december 1967. Det är bara fem och ett halvt år sedan dess. Jag skall be att få citera ett par yttranden som då fälldes. Herr Nordgren sade angående atomkraft contra vattenkraft: "För det första är den" — atomkraften — "ekonomiskt fördelaktigare, för det andra förorsakar denna produktion inga föroreningar och för det tredje kommer den att åstadkomma stabilare kraftpriser." Det är bara att beklaga att herr Nordgrens påståenden inte visat sig vara helt riktiga.

Allmänna beredningsutskottets ordförande fru Eriksson i Stockholm yttrade: "Situationen i dag är inte risk för brist på kraft — snarare råder för dagen ett överskott på kraft." Hon liknade genomförandet av då planerad vattenkraftsutbyggnad vid det öde som drabbar den soldat som skjuts på krigets sista dag, när man redan har fred i sikte. Jag beklagar att den fred i energifrågan man då trodde sig ha i sikte har blivit uppskjuten på för dagen obestämd tid.

Låt mig framhålla att det inte ligger någon efterklokhetens kritik i det som jag här har sagt. De som 1967 trodde sig se en snar lösning på våra energiproblem var i gott tekniskt, vetenskapligt sällskap. Den beryktade Uppsalagruppen skrev till handelsdepartementet och jordbruksdepartementet i januari 1967 och förklarade att "atomkraftverken är framtidsmelodin". Men det var då det.

I dag har vi fått en skrivelse från Miljögruppernas riksförbund som hotar med att deras medlemmar i höstens riksdagsval skall stödja bara de riksdagskandidater som förklarar sig villiga att stoppa atomkraftverken. Det finns risk att reaktorerna släpper ut stora kvantiteter radioaktivt avfall i miljön, skriver man. Den muntra och käcka framtidsmelodi som Uppsalagruppen trodde sig spela preludiet till har snabbt modulerats till en dov och hotfull ödessymfoni.

Från pressdebatten 1967 har jag hittat bara några få antydningar om att det väl ändå kunde tänkas finnas vissa risker förenade med atomkraften. Men de som framförde sådana funderingar betraktades närmast som något insnöade i sin brist på vetenskaplig upplysning. Nu tycks tveksamheten och kritiken mot kärnkraften bli mer allmän. Allt fler överger uppfattningen att kärnkraften är den energikälla som på ett tillfredsställande sätt kan lösa energiproblemet — och annan patentlösning tycks inte finnas inom räckhåll.

Jag frågar mig då: Är det inte motiverat att förutsättningslöst pröva

frågan om utbyggnad av de outnyttjade energitillgångar vi faktiskt har i våra älvar? Jag är medveten om att vattenkraften långt ifrån utgör en lösning av energiproblemet. Men här kan man väl i dubbel mening använda ordspråket: Många bäckar små — — —. Den redovisning beträffande vattenkraftsreserven som industriministern gav här i dag visar, tycker jag, att denna reserv inte är så ringa som man många gånger gör gällande.

Den miljöförändring som sker vid utbyggnad av vattenkraft är vi väl förtrogna med. Vi som bor i närheten av reglerade älvar är inte alls så uppskrämda av den förändring i naturen som kraftverk och regleringsdammar utgör som många av dem som mera på det teoretiska planet möter de här frågorna. Till vår stora glädje är det många som kommer som turister till våra reglerade älvar och trivs bra där.

Jag menar att vid sidan av fortsatta strävanden att utveckla nya former för energiproduktion bör vi fortsätta vattenkraftsutbyggnaden. Det är inte bara sysselsättningspolitiska skäl som talar för detta utan även energipolitiska.

Jag konstaterar att i det anslag till kraftstationer som näringsutskottet i sitt betänkande nr 49 tillstyrker ingår också vissa medel för vattenkraftsanläggningar. Till dessa hör Juktans pumpkraftstation. Det är av stort värde främst för Västerbottens inland att det projektet kan komma till stånd. Det beräknas ge sysselsättning åt ca 360 man under fem år. Därutöver ger det, som vi vet, många positiva bieffekter i de berörda kommunerna. Och i dagens läge är det väl ingen som vill förakta det energitillskott som kommer landet till godo också genom denna utbyggnad.

Vi är i Västerbotten mycket intresserade av att Juktanprojektet snabbt kommer i gång, och jag vill avslutningsvis fråga industriministern om han i dag kan redovisa någon mera exakt tidsplan för det här projektet.

I detta anförande instämde herr Nygren (s) och fru Hansson (s).

Herr industriministern JOHANSSON:

Herr talman! Herr Andersson i Örträsk har ju egentligen med åtskilliga melodiantydningar bjudit upp till Vindelälvspolska, men jag kommer att nobba honom.

Jag skulle emellertid bara vilja svara på den fråga herr Andersson har ställt om Juktanprojektet och säga att om riksdagen nu följer Kungl. Maj:ts och desslikes utskottets förslag kommer regeringen att föranstalta om igångsättning av de arbeten som det är möjligt att påbörja i avvaktan på vattendom. Det innebär att vi hoppas kunna fatta beslut redan i fredagens konselj för att därmed tillgodose ett mycket stort behov av arbetstillfällen som finns i det aktuella området i Västerbotten.

Fru HAMBRAEUS (c):

Herr talman! Jag vill bara i klarhetens intresse säga att det finns inga delade meningar härvidlag i utskottet — det har inte avgivits några reservationer på den punkten.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Punkten 1

M o m. 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	174
Nej	—	120
Avstår	—	3

M o m. 2

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Regnéll begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Regnéll begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	--	153
Nej	--	143
Avstår	—	1

M o m. 4 o c h 5

Utskottets hemställan bifölls.

M o m. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades

den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wijkman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

Anslag till energiförsörjning, m. m.

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 6 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wijkman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 259
Nej -- 38

M o m. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 4 av herr Regnéll m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirtén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 7 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 av herr Regnéll m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirtén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 152
Nej - 142
Avstår - 1

M o m. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 5 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 8 röstar ja, den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 5 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Tisdagen den
15 maj 1973

*Anslag till energi-
försörjning, m. m.*

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 235
Nej - 59
Avstår - 3

M o m. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 6 av herr Andersson i Örebro m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Wirtén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 6 av herr Andersson i Örebro m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Wirtén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 190
Nej - 103
Avstår - 4

M o m. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 10 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 7 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 276
Nej - 14
Avstår - 4

M o m. 11

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 8 av herr Börjesson i Glömminge m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Börjesson i Glömminge begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 1 mom. 11 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 8 av herr Börjesson i Glömminge m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Börjesson i Glömminge begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	218
Nej	—	70
Avstår	—	8

M o m. 12

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2.1 2.8

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 10 av herr Svensson i Malmö, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Israelsson begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 49 punkten 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 10 av herr Svensson i Malmö.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Israelsson begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	281
Nej	—	14
Avstår	—	1

Tisdagen den
15 maj 1973

Konsumentfrågor

§ 6 Konsumentfrågor

Föredrogs näringsutskottets betänkande nr 50 i anledning av motioner i konsumentfrågor.

I detta betänkande behandlades motionerna

1973:222 av herr Wijkman (m) vari hemställdes att lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring samt lagen (1971:112) om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor ändrades så att de blev tillämpliga även för offentliga myndigheters verksamhet,

1973:343 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att förslag till lag om produktsäkerhet förelades riksdagen,
2. att ett allsidigt sammansatt varudeklarations- och produktsäkerhetsråd inrättades inom konsumentverket,
3. att förslag till lag om jämförprismärkning för vissa varor förelades riksdagen,
4. att förslag om obligatorisk varudeklaration för dyrbarare tekniska hushållsartiklar, bilar, fritidsbåtar samt hyres- och bostadsrättslägenheter förelades riksdagen,
5. att åtgärder vidtogs för att stimulera den kommunala konsumentpolitiska verksamheten, bl. a. i form av lokala konsumentkommittéer,

1973:344 av herrar Henmark (fp) och Jonsson i Alingsås (fp),

1973:348 av herr Möller (fp),

1973:1449 av herr Brundin m. fl. (m),

1973:1499 av fru Nordlander m. fl. (vpk) vari föreslagits att riksdagen hos regeringen hemställde

1. om initiativ i syfte att delge kommunerna rekommendation att medverka till bildandet av lokala fristående konsumentkommittéer,
2. att frågan om omfattningen och formerna för erhållandet av statligt stöd för denna verksamhet upptogs till skyndsamt utredning samt

1973:1503 av herrar Olsson i Kil (fp) och Stålhammar (fp).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:343 såvitt den gällde obligatorisk varudeklaration (punkten 4),
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:343 såvitt den gällde lag om jämförprismärkning (punkten 3),
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:343 såvitt den gällde lag om produktsäkerhet (punkten 1),
4. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:348 om utvidgad prisinformation till konsumenter,

5. att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1973:343 såvitt den gällde inrättande av ett varudeklarations- och produktsäkerhetsråd inom konsumentverket (punkten 2),
 - b) motionen 1973:1449 om inrättande av ett varudeklarationsråd inom konsumentverket,
6. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1503 angående konsumentskydd vid bilreparationer,
7. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:222 om vidgat konsumentskydd i samband med offentliga myndigheters verksamhet,
8. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:344 om utbyggnad av hemkonsulentorganisationen,
9. att riksdagen skulle avslå
 - a) motionen 1973:343 såvitt den avsåg åtgärder rörande den kommunala konsumentpolitiska verksamheten (punkten 5),
 - b) motionen 1973:1499 om utbyggnad av konsumentkommittéerna.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande vidgat konsumentskydd i samband med offentliga myndigheters verksamhet av herrar Regnéll (m) och Hovhammar (m) som ansett att utskottet under 7 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:222 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till ändring i lagen (1970:412) om otillbörlig marknadsföring och lagen (1971:112) om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor i enlighet med vad reservanterna anfört,

2. beträffande den kommunala konsumentpolitiska verksamheten av herrar Andersson i Örebro (fp), Svensson i Malmö (vpk) och Rydén (fp) som ansett att utskottet under 9 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1973:343 punkten 5 och i anledning av motionen 1973:1499 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att åtgärder vidtogs för att stimulera den lokala konsumentpolitiska verksamheten, bl. a. i form av lokala konsumentkommittéer.

Till detta betänkande hade fogats ett särskilt yttrande av herrar Andersson i Örebro (fp) och Rydén (fp).

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Nyligen har vi fått ett nytt konsumentverk. Verksamheten har dock bara pågått några månader, och det är därför rimligt att verket får litet tid på sig för att finna de rätta formerna för sin verksamhet. Det är emellertid viktigt att konsumentpolitiken från verkets sida utformas så, att man har god kontakt med konsumenten på det regionala planet; risken är annars att vi får en dirigerings av konsumentpolitiken från ett centralt ämbetsverk i Stockholm.

Varudeklarationsutredningen har sedan vi i folkpartiet skrev vår partimotion lagt fram sitt lagförslag, där de krav som vi fört fram i motionen i stort sett tillgodosetts. Vi har därför på dessa punkter icke

avlämnat någon reservation. I ett särskilt yttrande har vi dock understrukit vikten av att dessa viktiga konsumentpolitiska frågor nu blir föremål för åtgärder från Kungl. Maj:t i enlighet med vad varudeklarationsutredningen föreslår.

Avgörande för inställningen till vilka åtgärder som bör vidtas är vilka möjligheter som finns att öka konsumentens inflytande över produktion och prissättning inom marknadsekonomin. Att skapa ett ökat inflytande för konsumenterna är enligt vårt sätt att se ett viktigt led i strävandena att åstadkomma en bättre maktbalans i det ekonomiska livet. I dagens läge är detta inflytande störst när produkten redan är färdig, men konsumenten bör kunna ha något att säga till om redan då olika idéer prövas och vägs mot varandra. Det är nödvändigt med information från konsumenterna på de stadier i produktutvecklingsprocessen då allt är påverkbart. För att detta skall kunna ske fordras god kontakt med konsumenterna. Jag syftar på en verksamhet med effektiv regional och lokal förankring. Det behövs en konsumentverksamhet ute i landet, eftersom det ju ändå är där som de flesta människorna bor.

Folkpartiet har i sitt partiprogram slagit fast följande – jag vill gärna citera vad vi har skrivit in i programmet om denna verksamhet: "Konsumentverksamheten måste ha sin förankring även på det lokala planet. Allsidigt sammansatta konsumentkommittéer med kommunalt huvudmannaskap och med statligt stöd bör inrättas i första hand i de större kommunerna. De kommunala konsumentkommittéerna skall syssla med ortens speciella konsumentproblem på såväl varu- som tjänstesidan."

Jag vill här nämna några områden som är viktiga för de lokala konsumentkommittéerna att syssla med:

1. Att hjälpa medborgarna lokalt med reklamationer och information.
2. Att fungera som problemuppfångare för bl. a. konsumentverket.
3. Att utgöra ett rikt kontaktnät, varigenom konsumentverkets resultat och intentioner kan föras ut till konsumenten.

Olika kommuner har sedan 1967 bedrivit en försöksverksamhet med lokala konsumentkommittéer. Av de rapporter som är avlämnade från dessa kommittéers tre första verksamhetsår framgår klart och tydligt att denna verksamhet är nödvändig i ännu fler kommuner. Försöksperioden avsågs först vara avslutad sommaren 1969. Men då försöksverksamheten mölt ett så stort intresse från allmänhetens sida ansåg centrala rådet och kommittéerna att det var orimligt att lägga ned verksamheten för att sedan eventuellt starta den igen på permanent basis.

Antalet inkommande ärenden var första året 250, andra året 600 och tredje året, alltså 1969, 1 350. Dessutom hade kommittéerna under det tredje året i större utsträckning varit remissinstans på olika områden. Detta talar för att en lokal konsumentverksamhet behövs som en effektiv problemuppfångare och som en hjälp till konsumenterna.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservationen 2 av herr Andersson i Örebro m. fl.

Under detta anförande övertog herr tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr HOVHAMMAR (m):

Herr talman! Genom den konstruktion som lagen om otillbörlig marknadsföring och lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor har begränsas konsumentombudsmannens verksamhet till vissa områden, nämligen näringsverksamhet i både privat- och offentligrättslig form. Däremot inbegrips inte myndigheters icke-kommersiella broschyrutgivning och reklamverksamhet.

Om man studerar det förhållandet litet närmare kan man konstatera att det kan få till följd att en statlig myndighet utger en broschyr som är av tvivelaktigt slag beträffande faktainnehållet, utan att saken kan dras inför konsumentombudsmannen. Som ett exempel på detta framhålls i den enskilda moderata motionen 222 att centrala studiehjälpsnämnden i en skrift med en tvivelaktig reklammetod bevisat att studiemedelssystemet är fördelaktigare än banklån. Eftersom studiehjälpsnämnden inte betraktas som näringsidkare är konsumentombudsmannen förhindrad att pröva fallet.

Herr talman! Vi anser från vårt håll att detta är ett uppenbart fel. I reservationen 1 har herr Regnéll och jag begärt en ändring av de två nämnda lagarna, varigenom myndigheternas serviceerbjudanden skulle ingå i konsumentombudsmannens verksamhet oavsett om dessa är av kommersiell natur eller inte. Syftet är alltså att skydda alla konsumenter gentemot privata eller statliga företag, affärsdrivande verk eller myndigheter.

Herr talman! Med hänvisning till vad jag här i korthet har försökt föra fram ber jag att få yrka bifall till reservationen 1.

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Det behövs inte så många minuter för att motivera det berättigade i vpk:s motion nr 1499 som behandlas i näringsutskottets betänkande.

Frågan om organiserad lokal konsumentverksamhet har förut behandlats av riksdagen, och vänsterpartiet kommunisterna har hela tiden hävdat uppfattningen -- det gjordes redan i samband med beslutet om inrättandet av ett konsumentverk -- att detta inte skulle fungera om man inte har den lokala förankring som vi vid olika tillfällen föreslagit.

Trots att försöksverksamheten med lokala konsumentkommittéer gav så positiva resultat som redovisats, ägnades erfarenheten från den försöksverksamheten ett svalt intresse vid tillkomsten av konsumentverket. Den avhandlades helt kort i propositionen. Att Kommunförbundet visade ett svalt intresse berodde dels på kommunernas ekonomi, dels på -- som man anförde -- att kommunerna inte fick företräda partsintressen.

Vi tycker i motsats till detta att det borde vara en självklarhet för samhället att stödja konsumenterna som är den svagare parten mot producenter och försäljare som är betydligt starkare. Det visar utbudet av varor och tjänster som långt ifrån alltid är inriktat på behovet utan som oftare har sin grund i privata vinstintressen.

I ett anförande redan vid behandlingen av förslaget om konsumentverket kritiserade vi denna punkt i propositionen som inte gav konsumenten

ten ett lagligt stöd när det gällde att få producenterna att ta hänsyn till konsumenternas önskemål och behov. De samverkansvägar som det hänvisades till i propositionen trodde i varje inte vpk på. Konsumenterna hamnar oftast i underläge då marknadskrafterna alltid är starkare.

Det finns i dag tusen och en grejor av olika slag som inte fyller någon funktion men som ändå säljs till oss lättrogna konsumenter, ofta med utnyttjande av en osund reklam. Jag tror inte att det finns många familjer i dag som inte har liggande några oandvändbara artiklar som impulsköpts efter demonstratörers påverkan.

Hemkonsulenterna, som i dag gör en beundransvärd insats när det gäller upplysning om användbarheten i förhållande till det pris som vi betalar för en vara, är alldeles för få för att nå ut till alla behövande grupper. De kan av tidsskäl inte syssla med uppsökande verksamhet. En utbyggd kommunal verksamhet som vänder sig direkt till konsumenterna skulle ge delvis en annan inriktning av hemkonsulenternas arbete. Man skulle bättre kunna utnyttja deras ofta gedigna kunskaper på olika områden.

Helsingborg som var en av försöksorterna har ombildat sin lokala kommitté till konsumentnämnd. Här har man nu arbetat med konsumenternas problem sedan 1967, i drygt fem år. Där vet man i dag att det gäller konsumenternas svårigheter att säga ifrån eller att få en godtagbar förklaring i fall som måste redas upp. Man har samlat ett imponerande material över behov och önskemål, som konsumentverket nu skall ägna sig åt att kartlägga.

Det visar sig att de som mest drabbas av svårigheter med nya varusortiment är de äldre. De är godtrogna och tar hellre en onödig utgift och grämelsen än att – som de säger – bråka, även om de onödiga utgifterna för dem betyder ännu sämre kosthåll eller andra bekymmer. Matkostnaden är en utgiftspost som de med små inkomster tvingas skära ned på.

På den lokala konsumentverksamheten kan också läggas sociala aspekter – det är inte bara med varor och tjänster som det finns problem. Många sociala problem kommer fram, och man når grupper som förut inte haft någon som helst kontakt med konsumentupplysning. En naturlig utveckling vore därför att lokal konsumentupplysning och social stödverksamhet bedrevs i nära samband med varandra. Här finns kanske en väg att spara pengar både för den enskilde konsumenten och för kommunerna.

Att det finns intresse för denna lokala verksamhet redovisas i näringsutskottets betänkande där det redogörs för den pågående verksamheten. Trots den spärr som finns genom överenskommelsen om skatte-stopp och medvetandet om de snäva ekonomiska ramar kommunerna har att röra sig inom har ett stort antal kommuner motioner liggande om inrättande om särskilda lokala organ för konsumentfrågor. Men här liksom i andra fall – det finns det många exempel på – ligger en utredning i vägen för fattandet av omedelbara konkreta beslut. Såvitt jag kan bedöma finns inget ytterligare att utreda i detta fall. Alla är överens om att lokal konsumentverksamhet är nödvändig om konsumentverket skall fungera, men hänvisningen till utredningar och ytterligare försöks-

verksamhet ger kommunerna anledning att skjuta problemen framför sig.

Därför, herr talman, kan vänsterpartiet kommunisterna inte godkänna utskottets motivering för ett avslag på motionen 1499. Det är angeläget, som sägs i reservationen 2 till betänkandet, att staten genom sina centrala och regionala organ på området på olika sätt stimulerar och stöder insatser från kommunernas sida, framför allt genom lokala konsumentkommittéer. Det är angeläget att det görs någonting nu. Därför yrkar jag bifall till reservationen 2 som också vpk:s representant i utskottet står bakom.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Det föreliggande betänkandet från näringsutskottet behandlar flera frågor på konsumentområdet, och enligt utskottets uppfattning är det också många viktiga konsumentproblem som har tagits upp i motionerna. Det skulle kanske därför ha funnits mycket goda skäl för att något närmare utveckla synpunkter kring de aktualiserade frågeställningarna.

Jag skall emellertid inte göra det. Detta beror dels på att det råder ganska stor enighet när det gäller behandlingen av de framförda motionsförslagen, dels på att utskottet utgår ifrån att vi inom en nära framtid kommer att få behandla regeringsförslag inom olika avsnitt på det konsumentpolitiska området.

Till utskottets betänkande har fogats två reservationer och ett särskilt yttrande. Jag skall om en stund återkomma till de båda reservationerna.

Man kan knappast hävda att de båda reservationerna i detta betänkande är av det angelägnaste slaget. Jag vill understryka att redan i början av 1972 – när Kungl. Maj:ts proposition 1972:33 med förslag till riktlinjer för en utbyggd konsumentpolitik ännu inte var framlagd – tillsatte chefen för handelsdepartementet en sakkunnig med uppdrag att utreda vissa principfrågor i samband med varudeklaration.

Jag vill här framhålla att handelsministern i direktiven till den sakkunnige bl. a. skrev följande: "Den sakkunnige bör pröva under vilka förutsättningar och i vilka fall det från konsumentsynpunkt kan vara påkallat att föreskriva skyldighet att låta varor och tjänster åtföljas av varudeklarationer. Vid prövningen bör särskilt uppmärksammas behovet av skydd mot risker för liv och hälsa som kan vara förenade med varans användning." Handelsministern framhöll även att den sakkunnige allsidigt skulle utreda konsekvenserna av en utbyggd varudeklaration med inslag av ett obligatorium.

Som framgår av utskottets betänkande har utredningen för några veckor sedan avlämnat sitt betänkande "Varudeklaration – ett medel i konsumentpolitiken". I detta ur konsumentsynpunkt så viktiga arbete har det nu framförts förslag till lagstiftning, som i betydande omfattning berörs i de olika motionerna. När det sålunda gäller motionsförslagen om ökad produktsäkerhet, effektivare varudeklaration och bättre prisjämförelser, råder det för närvarande stor enighet inom utskottet om att ett förverkligande av det framlagda lagförslaget kommer att tillmötesgå de flesta önskemål som framförts av motionärerna.

Jag vill gärna här uttala den förhoppningen att riksdagen inom en

mycket nära framtid skall kunna räkna med ett regeringsförslag byggt på utredningens förslag till lagstiftning.

Beträffande motionsyrkandena kring inrättande av varudeklarations- och produktsäkerhetsråd anser utskottet att man först bör avvakta organisatoriska överväganden, som kan bli aktuella i samband med den kommande lagstiftningen.

Ett annat motionsyrkande gäller konsumentskydd i samband med bilreparationer. Liksom i tidigare sammanhang vill utskottet än en gång understryka att detta är en väsentlig fråga för berörda konsumenter. Med tillfredsställelse kan utskottet konstatera att konsumentombudsmannen och Motorbranschens riksförbund kunnat träffa en uppgörelse om nya bestämmelser för bilreparationer. Dessutom har konsumentverket vid sidan härav vidtagit åtgärder på detta område. Verket planerar t. ex. tre undersökningsprojekt rörande bilbranschen: ett om försäljning av begagnade bilar, ett om försäljning av nya bilar och ett om bilreparationer. Ja, enligt Aftonbladet av den 14 maj pågår nu förhandlingar mellan konsumentverket och bilhandeln om en ångervecka och en deponeringssumma, liknande den i resebyråbranschen. Verkets generaldirektör Lars Ag förklarade att man på det sättet skulle kunna avslöja de dåliga bilarna, innan de byter ägare. Inte minst med hänvisning till de här redovisade åtgärderna har utskottet ansett sig kunna avvakta resultatet av de aktuella insatserna.

Jag vill slutligen anföra några synpunkter på de två reservationer som fogats till utskottets betänkande. När det först gäller den fråga som herr Hovhammar talade för, reservationen 1, att riksdagen hos regeringen skulle hemställa om förslag till ändring i lagen om otillbörlig marknadsföring och lagen om förbud mot otillbörliga avtalsvillkor, så att konsumentombudsmannen får möjlighet att ingripa mot åtgärder som statliga och kommunala myndigheter företar i annan egenskap än näringsidkare, har utskottsmajoriteten fortfarande den bestämda uppfattningen att myndigheternas icke kommersiella verksamhet bör falla utanför konsumentombudsmannens tillsynsområde.

Det framgår väl också ganska klart av utskottets betänkande att den av reservanterna uppmärksammade verksamheten ingalunda är undantagen samhällelig kontroll. Utskottet har understrukit att klandervärda åtgärder från myndigheternas sida i vanlig ordning bör kunna framföras exempelvis till justitieombudsmannen, justitiekanslern och i andra fall även till myndigheter i överordnad ställning.

Beträffande den i motionen påtalade händelsen ber jag att få hänvisa till redovisningen i utskottets betänkande, där det finns en ganska översiktlig redovisning av åtgärderna i den frågan. I motsats till moderata samlingspartiets representanter anser alla de övriga utskottsledamöterna att den nuvarande ordningen på det aktuella området är tillfredsställande.

I reservationen 2 begärs att riksdagen hos regeringen hemställer om att åtgärder vidtas för att stimulera den lokala konsumentpolitiska verksamheten, bl. a. i form av lokala konsumentkommittéer. Det bör här i första hand framhållas att i proposition nr 33 år 1972 angavs framåtsyftande riktlinjer för en utbyggd och förnyad konsumentpolitik. Som bekant är målet för en sådan politik att främst stödja och förbättra konsumenten-

ternas ställning på marknaden.

Vid den konsumentpolitiska debatten den 26 maj 1972 framförde handelsministern bl. a. följande synpunkter i anslutning till den kommunala konsumentpolitiken:

”Jag vill nämna att vi har börjat förbereda arbetet på en utbildning av landets hemkonsulenter för att de skall kunna bistå kommunerna. Den utbildningen startar redan i höst för att de den 1 januari skall vara färdiga att gå in i verksamheten och därmed ge den bästa stimulansen åt de kommuner som vill komma igång fort.

Sedan bör det vara konsumentverkets uppgift att efter en tid se över den kommunala verksamheten för att vi skall kunna bedöma vilka resultat som faktiskt har åstadkommits. Om en sådan bedömning visar att ytterligare insatser behövs, då skall vi försöka hitta medel och metoder för dessa.”

Till fru Nordlander och herr Rydén, som tidigare har talat för reservationen 2, vill jag säga att efter cirka fyra månaders verksamhet kan man väl knappast begära att konsumentverket skall kunna dra några slutsatser om den nu aktuella verksamheten. I ett inledningsskede tycker jag att vi skulle kunna vara överens om att det är en väsentlig uppgift för konsumentverket att tillsammans med Kommunförbundet finna en tillfredsställande lösning av frågan om kommunalt engagemang i konsumentpolitiken.

I det syftet pågår för närvarande intensiva överläggningar mellan konsumentverket och Kommunförbundet om på vilket sätt en sådan verksamhet skall organiseras i kommunerna. Utskottet räknar med att man genom dessa förhandlingar skall kunna åstadkomma ett tillfredsställande program för den konsumentpolitiska verksamheten i kommunerna. Det framgår ju också av handelsministerns interpellationssvar den 27 april, att ett ganska stort antal av landets kommuner för närvarande prövar frågan om lokal konsumentverksamhet.

Under nuvarande förhållanden anser därför utskottsmajoriteten att man bör avvakta resultatet av de pågående överläggningarna mellan konsumentverket och Kommunförbundet, innan nya åtgärder beslutas av riksdagen.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr RYDÉN (fp):

Herr talman! Jag sade redan i mitt inledningsanförande att konsumentverket varit i gång för kort tid och att man borde ge verket litet längre tid att finna formerna för sin verksamhet. Jag tror emellertid att de lokala konsumentkommittéerna är så pass viktiga för den konsumentpolitiska verksamheten att man bör ge en politisk anvisning om hur man vill bygga ut den verksamheten och inte helt lita på att detta skall läggas under konsumentverket. Jag framhöll i mitt anförande att om det inte skall bli en dirigering av konsumentpolitiken från det centrala ämbetsverket i Stockholm så är det nödvändigt att bygga ut denna lokala verksamhet, för det är ju ändå ute i landet som konsumenterna finns.

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

Konsumentfrågor

Tisdagen den
15 maj 1973

Konsumentfrågor

Fru NORDLANDER (vpk):

Herr talman! Herr Blomkvist säger att det inte är någon av de angelägnaste frågorna som reservationerna här gäller. Men det beror ju på hur man bedömer problemen. Hemkonsulenterna är alldeles för få för att nå ut till de konsumentgrupper som bäst behöver deras hjälp. I 12 län finns det en hemkonsulent på 200 000 invånare. Det är en ganska orimlig uppgift som dessa hemkonsulenter har.

Det är alldeles riktigt att konsumentverkets verksamhet bara pågått fyra månader, men i några kommuner har man ju mer än fem års erfarenhet av den försöksverksamhet som bedrivits där. Att det måste hända någonting på det lokala planet är ju alla överens om. Att ingenting händer beror väl delvis på att man inte är överens om vem som skall betala den här praktiska och nödvändiga formen av konsumentstöd.

Herr BLOMKVIST (s):

Herr talman! Vad först gäller behovet av konsumentnämndernas verksamhet inom kommunerna tror jag mig kunna säga att utskottsmajoriteten och reservanterna inte har några delade meningar. Men vi har inom utskottsmajoriteten en annan uppfattning när det gäller igångsättandet av denna verksamhet. Jag tycker att både fru Nordlander och herr Rydén bortser från att förutsättningen för att man skall få kommunerna engagerade i denna verksamhet ju är att vi får de förtroendevalda intresserade för att bedriva en kommunal konsumentpolitik.

Herr talman! Jag har mycket svårt att förstå att det skulle finnas en bättre form för konsumentverket att angripa detta problem än att vända sig till det samordnande organ som kommunerna har, nämligen Kommunförbundet, och att gemensamt med detta arbeta fram ett program som kommunerna kan bygga verksamheten vidare på. Jag anser att det är nödvändigt att få en stabil grund att stå på för dessa nämnders kommande verksamhet. I detta sammanhang anser utskottsmajoriteten att det därför är viktigt att avvakta resultaten av de förhandlingar som för närvarande förs mellan konsumentverket och Kommunförbundet. Låt mig uttrycka den förhoppningen, herr talman, att det kommer att bli ett tillfredsställande resultat av dessa förhandlingar.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkterna 1 – 6

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hovhammar begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 punkten 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herrar Regnéll och Hovhammar.

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

Konsumentfrågor

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hovhammar begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	254
Nej	—	35
Avstår	—	2

Punkten 8

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Andersson i Örebro m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Rydén begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller näringsutskottets hemställan i betänkandet nr 50 punkten 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Andersson i Örebro m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Rydén begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	224
Nej	—	61
Avstår	—	6

§ 7 Föredrags

Näringsutskottets betänkande

Nr 51 i anledning av propositionen 1973:1 i vad avser anslag för budgetåret 1973/74 till organ för konkurrens- och konsumentfrågor

Lagutskottets betänkande

Nr 17 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:69 med förslag till lag om ändring i lagen (1970:498) om skydd för vapen och vissa andra officiella beteckningar, jämte motion

Näringsutskottets betänkanden

Nr 47 i anledning av motion om kontroll i vissa hänseenden av

nyetablerade företag

Nr 48 i anledning av propositionen 1973:102 om avskaffande av patent- och registreringsverkets samling av anmälningar till aktiebolagsregistret och andra företagsregister

Finansutskottets betänkanden

Nr 24 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 25 i anledning av propositionen 1973:81 med förslag till lag med särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning m. m.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 8 Valutalagstiftningen, m. m.

Föredrogs finansutskottets betänkande nr 26 i anledning av propositionen 1973:82 angående fortsatt valutareglering och propositionen 1973:110 angående ändringar i valutalagstiftningen, m. m., jämte motiöner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1973:82, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet övcr finansärenden för den 9 mars 1973,

1. begärt riksdagens samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen (1939:350) förordnade, att vad som föreskrevs i 2 § första stycket 1, 2 och 4-7, 5 § 1 och 3 samt 9 § samma lag skulle äga fortsatt tillämpning under tiden den 1 juli 1973-den 30 juni 1974,

2. velat inhämta riksdagens yttrande övcr ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264).

Kungl. Maj:t har vidare i propositionen 1973:110, under återopande av

utdrag av statsrådsprotokollet övcr finansärenden för den 30 mars 1973,

1. föreslagit riksdagen att anta ett vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350),

2. begärt riksdagens samtycke till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen (1939:350) förordnade, att vad som föreskrevs i 2 § första stycket 8 samma lag,

a. skulle äga tillämpning till utgången av juni 1973,

b. skulle äga fortsatt tillämpning under tiden den 1 juli 1973 -den 30 juni 1974,

3. velat inhämta riksdagens yttrande övcr ett vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändring i och fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264).

I detta sammanhang hade behandlats

dels den i anledning av propositionen nr 82 väckta motionen 1973:1913 av herrar Brundin (m) och Magnusson i Borås (m) vari hemställt att riksdagen skulle besluta

1. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhölla att Kungl. Maj:t skulle

förelägga riksdagen förslag om en återgång till den liberaliseringsgrad, som rådde före september 1969 på valutaområdet,

2. att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t skulle tillsätta en parlamentarisk utredning med uppgift att överse valutaregleringen i syfte att åstadkomma en ökad liberalisering,

dels den vid riksdagens början väckta motionen 1973:96 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige som sin mening uttalade att skärpt restriktivitet borde visas vid tillståndsgivning till investeringar i utlandet.

Utskottet hemställde

A. att riksdagen med bifall till propositionerna 1973:82 och 1973:110 skulle

1. anta vid propositionen 1973:110 fogat förslag till lag om ändring i valutalagen (1939:350),

2. samtycka till att Kungl. Maj:t med stöd av 1 § tredje stycket valutalagen (1939:350) förordnade,

a. att vad som föreskrevs i 2 § första stycket 8 samma lag skulle äga tillämpning till utgången av juni 1973,

b. att vad som föreskrevs i 2 § första stycket 1, 2 och 4–8, 5 § 1 och 3 samt 9 § samma lag skulle äga fortsatt tillämpning under tiden den 1 juli 1973—den 30 juni 1974,

3. förklara att riksdagen inte hade något att erinra mot i propositionerna framlagda förslag till ändring i och fortsatt giltighet av valutaförordningen (1959:264),

B. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:96,

C. att riksdagen skulle avslå motionen 1973:1913.

Reservation hade avgivits av herrar Löfgren (fp), Möller (fp), Brundin (m) och Fridolfsson i Stockholm (m) som ansett att utskottet under C bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionen 1973:1913 hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en översyn av valutalagstiftningen i syfte att uppnå en liberalisering av densamma så snart faktiska möjligheter härför förelåg.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Folkpartiets och moderata samlingspartiets representanter i finansutskottet har till betänkandet nr 26 fogat en reservation i anledning av en motion, som har väckts av herr Magnusson i Borås och mig själv.

Vi framhåller i reservationen att även om vi nu tillstyrker en fortsatt tillämpning av valutaregleringen fram till halvårsskiftet sommaren 1974, så innebär det inte ett ställningstagande för ett bibehållande av lagstiftningen på längre sikt. Med den ökande internationaliseringen av kapitalmarknaden finner vi det vara goda skäl att så snart som det kan prövas möjligt liberalisera de regler som nu är gällande. Vi anser därför att man redan nu borde påbörja en översyn av valutalagstiftningen och därvid försöka komma fram till så enkla och lättfattliga regler som

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

Valutalagstiftningen, m. m.

möjligt. Det finns ingen anledning, menar vi, att låsa oss fast vid ett mycket restriktivt system, i all synnerhet som vi ju också har förbundit oss att tillämpa en i princip öppen kapitalmarknad.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till reservationen.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Arbetslösheten har under senare år legat på en hög nivå i vårt land. I debatten om hur ökad sysselsättning skall uppnås har frågan om de privatkapitalistiska företagens s. k. investeringsvilja haft en framträdande plats. Regeringen har med olika skattepolitiska åtgärder och gåvor till privatkapitalet sagt sig vilja stimulera investeringarna, och från borgerligt håll har man ofta begärt ännu längre gående förmåner för företagen.

De vidtagna åtgärderna har som bekant inte skapat nya arbetstillfällen – tvärtom har antalet arbetstillfällen inom industrin blivit allt mindre.

Jämsides med nedgången i sysselsättningen i vårt land har en kraftig ökning av antalet anställda i svenska företag utomlands kunnat noteras. Siffror som redovisades i slutet av förra året visade sålunda att medan antalet anställda i industrier i Sverige minskat med 2 procent mellan 1965 och 1970 har antalet anställda i svenska företag utomlands ökat med 24 procent. Det bör också noteras att en rad svenska företag i dag sysselsätter betydligt fler personer utomlands än i Sverige. Detta gäller bl. a. SKF, L M Ericsson, Tändsticksbolaget, Electrolux, Alfa-Laval och Atlas Copco.

Det pågår en mycket omfattande kapitalexport från vårt land, och denna domineras av storföretagen. Kapitalexporten är ett utmärkande drag i den kapitalistiska ekonomin och ett uttryck också för den svenska storfinansens profitjakt på den internationella marknaden. Det finns flera skäl för denna trafik, bl. a. strävan att utnyttja lägre lönenivåer och sociala kostnader, men också försök att därigenom motarbeta de anställdas krav i vårt land. Inte så sällan uttalas hot om flyttning av företag utomlands mot fackföreningsfolkets berättigade krav. Lönsamheten här hemma sjunker, brukar det heta från storfinansens sida.

Vad är det för pengar som svenska storföretag investerar i andra länder? Jo, det är pengar som de svenska arbetarna under pressande arbetsförhållanden har arbetat ihop. Det är dessa pengar man investerar där man tror sig kunna få ut ännu högre profiler.

Vi har från vänsterpartiet kommunisterna i motionen 96 framfört kritik mot den generositet som visas storföretagen i fråga om utlandsinvesteringarna. Vi hävdar att det vore mera gynnsamt för den ekonomiska utvecklingen om kapitalisterna tvingades starta industrier i avfolkningsbygderna än i Portugal och Latinamerika.

Under åren 1969–1971 gavs tillstånd för direkta investeringar av svenskt kapital i utlandet i en omfattning som närmade sig 4 miljarder kronor. Förra årets siffra torde överstiga 2 miljarder, dvs. 6 miljarder på fyra år. Utlandsinvesteringarna saknar motstycke i Sveriges ekonomiska historia samtidigt som arbetslösheten är stor i vårt land och det klagas på bristande investeringsvilja här.

Inte nog med att stor generositet visats i fråga om tillståndsgivning för

utlandsinvesteringar. Staten ger också investeringsgarantier för kapitalets investeringar i vissa länder.

Bilden är alltså denna: Storfinsans har genom utnyttjande av arbetskraft och naturtillgångar i vårt land skaffat kapital som man investerar i länder där man vanligen förutser högre profit. Arbetslösheten är stor i Sverige. Svenska skattebetalare skall garantera kapitalisternas investeringar i andra länder.

Kan den svenska storfinsans begära mera? Ja, tydligen.

Från moderata samlingspartiet har man i en motion begärt, som det heter, ökad liberalisering av valutaregleringen. På den kroken har man också lyckats fånga folkpartiet i finansutskottet.

Finansutskottet har upptäckt att vpk-motionens yrkande är helt motsatt moderatmotionens. Detta är naturligtvis riktigt. Medan moderaterna tydligen vill ha ännu större frihet för kapitalet, så vill vi skärpa restriktionerna vid tillståndsgivning till utlandsinvesteringar.

Utskottet förnekar inte, som det heter, "att de multinationella företagen, vare sig de är svenska eller utländska, i vissa lägen kan skapa problem för och komma i konflikt med nationell ekonomisk politik". Man sätter dock sin lit till en arbetsgrupp som skall bereda frågor rörande multinationella företag och avstyrker vpk-motionens yrkande i avvaktan på arbetsgruppens resultat.

Vad är det då vi har begärt i motionen 96? Jo, vi har yrkat att riksdagen i skrivelse till riksbanksfullmäktige som sin mening uttalar att skärpt restriktivitet visas vid tillståndsgivning till investeringar i utlandet.

Det behöver man, herr talman, inte avvakta resultatet från någon arbetsgrupp för att uttala. Omfattningen av utlandsinvesteringarna och den höga arbetslösheten i vårt land är tillräckliga skäl för ett sådant uttalande, och jag ber att få yrka bifall till motionen 96.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Den reservation som är fogad till finansutskottets betänkande nr 26 angående fortsatt valutareglering är ju hållen i en mycket klädsamt försiktig ton – det vill jag gärna understryka – och det hedrar reservanterna. Jag noterar även den skillnaden jämfört med i fjol, då vi diskuterade dessa ting, att centerpartisterna i utskottet nu avstått från att sätta sina namn under reservationen. Förra gången hade de ju skrivit på reservationen. Detta är också en framgång enligt mitt sätt att se. Det visar även att det numera finns en spricka i den borgerliga oppositionen när det gäller synen på denna för vårt land ganska viktiga ekonomiska fråga.

Reservanterna påstår följande – det är i stort sett samma skrivning som i fjol: "Även om utskottet som framgått av det föregående tillstyrker en förlängning av valutaregleringen för tiden den 1 juli 1973–den 30 juni 1974 innebär detta intet ställningstagande till förmån för ett bibehållande av de stränga bestämmelserna på längre sikt." Ja, det är ju ingen i utskottet som har sagt något annat heller. Detta är ju en fråga som vi årligen får ta ställning till här i riksdagen. Jag förstår egentligen inte varför reservanterna behöver upprepa den. Vi har ju varje år möjlighet att pröva huruvida en förlängning av valutaregleringen skall göras eller inte.

Tisdagen den
15 maj 1973

Valutalagstift-
ningen, m. m.

I den motion från moderata samlingspartiet som ligger till grund för reservationen talas det om att man i ett normalt valutaläge bör återgå till den liberaliseringsgrad som rådde på valutaområdet före september 1969. Ja, vad man än kan säga om valutaläget nu och under de senaste åren, så inte kan man väl påstå att det har varit eller är normalt. För närvarande råder det ju alltså en påtaglig oro på valutaområdet. Som utskottet framhåller i sitt betänkande har utvecklingen på den internationella valutamarknaden under de senaste åren haft mycket starka inslag av dramatik. Tidigare har en fast växelkurs närmast framstått som ett mål för den ekonomiska politiken. Under senare år har vi i stället fått den situationen att en föränderlig växelkurs i allt större omfattning har kommit till användning som ett medel för att återställa balansen i utrikesbetalningarna länderna emellan. Även om vi kan glädjas åt att vår egen valutaställning nu är mycket stark med en valutareserv på 11,3 miljarder i mars månad i år, så finns det enligt utskottets mening ingen anledning att nu vidtaga speciella åtgärder i liberaliserande syfte utöver den som redan har vidtagits, särskilt som vi vet att oron på den internationella valutamarknaden på intet sätt är avvärd. Trots de ansträngningar som under senare tid gjorts av den s. k. tioklubben vet vi att svårigheterna fortfarande är ganska påtagliga.

Som framgår av riksbanksfullmäktiges förvaltningsberättelse för 1972 har det i flera viktiga avseenden skett en återgång till de principer som tillämpades före september 1969. Detta gäller bl. a. beträffande vissa viktiga kapitalbetalningar, återköp av utlandsägda svenska värdepapper samt kapitalöverföringar till svenska emigranter i utlandet.

Då det gäller tillståndsgivningen för återköp av värdepapper och emigranternas kapitalutförsel har de — med de ytterligare lättnader som genomförts under 1972 — nästan helt återförts till de principer som gällde 1969, detta enligt bankofullmäktiges egna uttalanden. Och det överensstämmer i stort sett med våra åtaganden som medlem i OECD, i varje fall på detta område. Och i vad gäller direkta investeringar och upplåning i utlandet har det inte varit möjligt att gå längre i liberaliseringar.

I detta sammanhang förtjänar det dock påpekas att tillståndsgivningen för utlandsinvesteringar har ökat mycket kraftigt de senaste åren. Jag förstår att herr Berndtson i Linköping inte tycker om det. År 1971 gavs sålunda tillstånd för utlandsinvesteringar till ett belopp av 1 255 miljoner, och 1972 var motsvarande belopp uppe i närmare 2 miljarder. Vidare har tillståndsgivningen för utländsk upplåning genomgått en betydande ökning. Under här relaterade förhållanden, och då detta är en fråga som riksdagen får ta förnyad ställning till varje år, har utskottet inte funnit några bärande skäl till att biträda motionsyrkandet om ett särskilt uttalande om återgång till 1969 års liberaliseringsgrad på detta område. Inte heller finner vi det särskilt meningsfullt att tillsätta en särskild utredning beträffande valutaregleringen.

Den fråga som herr Berndtson i Linköping tar upp och där han pläderar för vpk-motionen innehåller yrkanden som går i helt motsatt riktning i förhållande till motionen 1913. Och jag höll på att säga att det vore väl underligt annars, även om vi i vissa lägen trots allt får uppleva att

moderater och kommunister här i kammaren understundom befinner sig på samma linje. Motionärerna pekar bl. a. på att svensk industri expanderar snabbare utomlands än inom Sverige, och man kritiserar att detta har medfört att man startar industrier i bl. a. Portugal och Latinamerika. Nu är emellertid utskottet på intet sätt främmande för de problem som de multinationella företagen kan skapa i vissa situationer. Det uttalas i betänkandet att de multinationella företagen genom sitt agerande kan komma i konflikt med den nationella ekonomiska politiken. Här ligger dessutom – vilket jag kan anföra inom parentes – det bekymret att man med svenskt kapital kan sägas ge ett indirekt stöd till regimer i andra länder, som i andra sammanhang och på andra områden driver en politik som vi inte kan acceptera.

Nu är det emellertid på det sättet, som utskottet framhåller, att industriministern nyligen tillsatt en särskild arbetsgrupp under statsrådet Lidboms ledning, som skall bereda frågor rörande de multinationella företagen. Även om utskottet, som här anförts, har förståelse för de problem som berörs i motionen 96 anser vi det nödvändigt att avvakta resultatet av den Lidbomska arbetsgruppens arbete innan ställning tas till dessa frågor. Det gäller nämligen att se över det hela internationellt, och på många områden gäller det också att försöka skapa internationella överenskommelser för att komma till rätta med de problem som kan uppstå i dessa sammanhang.

Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan på samtliga punkter.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Herr Jansson bekräftar faktiskt den skildring av utlandsinvesteringarnas omfattning som vi ger i motionen 96, och utskottet erkänner också att dessa investeringar skapar problem för landets ekonomi. Då tycker jag inte att man bör vifta bort problemet med hänvisning till en arbetsgrupp som skall syssla med frågor som rör de multinationella företagen.

Frågan huruvida de tilltagande investeringarna i andra länder är förenliga med strävandena att bekämpa arbetslösheten i vårt land är en väsentlig frågeställning, som dock varken utskottet eller utskottets talesman berör. Vi anser att utlandsinvesteringarna inte är särskilt förenliga med de strävandena. Därför har vi också tyckt att riksdagen borde göra ett uttalande om återhållsamhet – åtminstone i det här läget – i utlandsinvesteringarna. Det finns även på lång sikt all anledning att hålla denna verksamhet under uppsikt. Herr Jansson bekräftade själv att dessa investeringar också har en politisk betydelse, som inte gärna kan vara förenlig med strävan att människorna i u-länderna skall få ökad självbestämmanderätt.

Herr BRUNDIN (m):

Herr talman! Jag vill till herr Jansson bara säga att det som skiljer oss åt är att vi menar att man redan nu borde påbörja en översyn av det regelsystem som vi är överens om skall gälla ytterligare ett drygt år framåt. Vi anser att man skall ha en beredskap för att kunna gå över till en mer liberal valutalagstiftning.

Tisdagen den
15 maj 1973

Valutalagstift-
ningen, m. m.

Jag tycker emellertid inte att de slutsatser som herr Berndtson i Linköping drog beträffande svenska investeringar i utlandet skall få stå alldeles oemotsagda. Den här frågan har nämligen behandlats i riksdagen under ett stort antal år. Tidigare bereddes den i bankoutskottet och numera i finansutskottet. Det har redovisats ganska ingående undersökningar om vilka konsekvenser de svenska investeringarna i utlandet har haft för svensk sysselsättning i Sverige och likaså vilka verkningar utländska investeringar i Sverige har haft.

Investeringar i utlandet är i huvudsak av två slag. Till att börja med rör det sig om investeringar i försäljningsbolag, som ägnar sig åt att på främmande marknader sälja svenska produkter. Det torde inte råda något som helt tvivel om att investeringar i dessa försäljningsbolag verkar stimulerande på sysselsättningen i vårt land. Man har också närmare granskat vilka konsekvenser investeringarna i produktionsföretag har. Alla tillgängliga utredningar visar att det är svårt att leta upp exempel på att investeringar har skett i produktionsföretag i utlandet, som har övertagit någon produktion som annars skulle ha kunnat äga rum i Sverige. Man har dessutom kunnat påvisa att en hel del av investeringarna i produktionsföretag i utlandet verkat direkt sysselsättningsfrämjande i Sverige genom de ofta förekommande underleveranserna från svenska företag till dessa företag i utlandet.

Herr Berndtsons slutsats när det gäller vilka konsekvenser investeringsverksamheten i utlandet har är alltså felaktig. Det har jag velat få antecknat till kammarens protokoll.

Herr JANSSON (s):

Herr talman! Till herr Brundin vill jag säga att jag är litet förvånad över att man år efter år i denna fråga återkommer med denna mycket urvattnade reservation. Den här gången har centerpartiet hoppat av. Vi kan väl hoppas att den andra mittenbrodern, folkpartiet, hoppar nästa gång, så att herr Brundin blir ensam.

Jag sade tidigare att det hedrade centerpartiet att det lyste med sin frånvaro på den här reservationen. Kammaren får ju varje år tillfälle att pröva huruvida vi skall ha en fortsatt valutareglering eller inte. Jag vet då inte vad man skall kunna uträtta med en parlamentarisk utredning under tiden. Man behåller väl inte en valutareglering längre än vad som är nödvändigt.

Till herr Berndtson i Linköping vill jag säga att det här ju ändå är fråga om internationella problem. Jag tror inte att Sverige ensamt kan lösa de svårigheter som uppstår med de multinationella företagen. Vi fick för några år sedan i gamla riksdagens dåvarande bevilningsutskott en redovisning av de internationella oljebolagens affärer i Sverige. Det visade sig att det endast var två bolag som i Sverige redovisade vinst som gav upphov till bolagsbeskattning. Det var OK och det lilla Uno-X. För övriga var vinsten noll. Det kan inte ha varit så att dessa företag gick så dåligt att det uppstod underskott, utan man har anledning att förutsätta att de på något sätt har möjlighet att föra över vinstmedel till andra länder, där beskattningen är förmånligare för dem. Men skall man komma till rätta med detta och annat tror jag det är nödvändigt att det sker genom

internationella kontakter.

Om herr Berndtson tar del av de direktiv som denna arbetsgrupp fått av industriministern och av den PM som är närsluten direktiven, kommer han att finna att det här är fråga om internationella kontakter för att lösa dessa problem. Därför tror jag att det är nödvändigt att avvakta arbetsgruppens resultat innan vi tar ställning till de frågor som herr Berndtson i Linköping tagit upp.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! Först några ord till herr Brundin.

Det är väl ändå uppenbart att effekten på tillväxt och sysselsättning i vårt land blir indirekt och därmed mindre om investeringarna görs i utlandet än om de görs direkt här i landet. Ingen tror väl – i varje fall gör inte jag det – att det är något annat än vinsten som utgör motivet för privata utlandsinvesteringar.

Nu hävdar alltså moderaterna i sin motion och reservation att valutaregleringen inte är erforderlig eller önskvärd och vill helt eller delvis avveckla den. I klartext innebär det att man från moderat håll vill lägga avgörandet i händerna på privatkapitalet. Vi menar för vår del att samhällets inflytande över utlandsinvesteringarna tvärtom måste öka. Vi kan inte bortse från den sysselsättningssituation vi har i vårt land eller från den diskussion om den bristande investeringsviljan som pågår. En ökad utlandsinvestering ger oss inte de nya jobb som behövs – det finns skäl att hålla detta i minnet vid den fortsatta debatten om hur man skall bekämpa arbetslösheten i vårt land.

Jag tror inte heller, herr Jansson, att man löser problemet med de multinationella företagen på en gång och genom ett enda beslut, men vad vi har menat är att man ändå måste kunna ingripa mot denna omfattande kapitalutförsel, som också har bekräftats här av herr Jansson. Han har även medgivit att den tilltagit från år till år. Ett uttalande från riksdagens sida tror jag därför skulle vara av värde. Det kan nämligen inte vara någon önskvärd utveckling att pengar som svenska arbetare har arbetat ihop förs ut och investeras i andra länder. Därtill kommer – som jag påpekade i mitt första anförande – att man också av skattemedel skall garantera dessa investeringar i vissa länder, om politiska förändringar där sker. Detta anser jag vara en generositet som vi verkligen bör göra slut på.

Överläggningen var härmed slutad.

Punkten A

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten B

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionen nr 96 av herr Hermansson m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

*Valutalagstift-
ningen, m. m.*

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten B röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionen nr 96.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen.

Punkten C

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Löfgren m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Brundin begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller finansutskottets hemställan i betänkandet nr 26 punkten C röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Löfgren m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Brundin begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	207
Nej	-	78
Avstår	-	6

§ 9 Föredrogs

Finansutskottets betänkande

Nr 27 i anledning av propositionen 1973:73 angående riktlinjer för den offentliga upphandlingen jämte motioner

Skatteutskottets betänkanden

Nr 31 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:119 med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928:370), m. m.

Nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:105 angående begränsning av viss kronans fordran

Nr 34 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:103 med förslag till lag om avdrag vid inkomsttaxeringen för bidrag till Stiftelsen Bostadskooperationens garantifond, m. m.

Nr 36 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:117 angående avtal med Förbundsrepubliken Tyskland om ömsesidigt bistånd i tullfrågor, m. m.

Utrikesutskottets betänkanden

Nr 4 i anledning av motion om officiell flaggning på FN-dagen

Nr 5 i anledning av motion angående behandlingen av politiska fångar

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

På förslag av herr tredje vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående på dagens föredragningslista upptagna ärenden till morgondagens sammanträde.

§ 10 Herr tredje vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för morgondagens sammanträde skulle försvarsutskottets betänkanden nr 16 och 17, socialförsäkringsutskottets betänkanden nr 21 och 19, skatteutskottets betänkande nr 30 samt inrikesutskottets betänkande nr 19 i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden.

§ 11 Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till riksdagens kammare

Härmed får jag anhålla om ledighet från riksdagsarbetet fr. o. m. den 1 juni 1973 och till riksdagssessionens slut på grund av studieresa till Japan. Stockholm den 15 maj 1973

Rune Torwald

Kammaren biföll denna ansökan.

§ 12 Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkanden

Nr 37 angående ändring i förordningen (1972:820) om skatt på spel

Nr 40 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:127 med förslag angående förordnande av taxeringsintendent med särskilda uppgifter

Kulturutskottets betänkande

Nr 26 i anledning av motion om en skyddslagstiftning för kulturhistoriskt värdefulla bebyggelser och miljöer

Civilutskottets betänkanden

Nr 18 i anledning av dels förslag i propositionen 1973:22 till lag om ändring i förköpslagen (1967:868), dels motioner angående samhällets markpolitik m. m.

Nr 19 i anledning av dels propositionen 1973:1 i vad avser vissa anslag för budgetåret 1973/74 för bostadsbyggande m. m., dels propositionen 1973:21 angående sanering av det äldre bostadsbeståndet, dels i dessa ämnen väckta motioner

Nr 20 i anledning av dels propositionen 1973:22 med förslag till bostadssaneringslag m. m. jämte motioner, allt i vad inte angår förköpslagen (1967:868), dels propositionen 1973:25 med förslag till kungörelse om ändring i byggnadsstadgan (1959:612)

§ 13 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1990 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 87

Tisdagen den
15 maj 1973

Nr 1991 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1992 av herr *Eriksson* i Arvika *m. fl.*

Nr 1993 av herrar *Fälldin* och *Helén*

Nr 1994 av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*

Nr 1995 av herr *Hermansson m. fl.*

Nr 1996 av herrar *Jonsson* i Alingsås och *Hörberg*

Nr 1997 av herr *Strindberg*

Nr 1998 av herr *Torwald m. fl.*

Nr 1999 av herrar *Ångström* och *Wirmark*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1973:125 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1973/74, m. m.

§ 14 Kammaren åtskildes kl. 18.20.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert